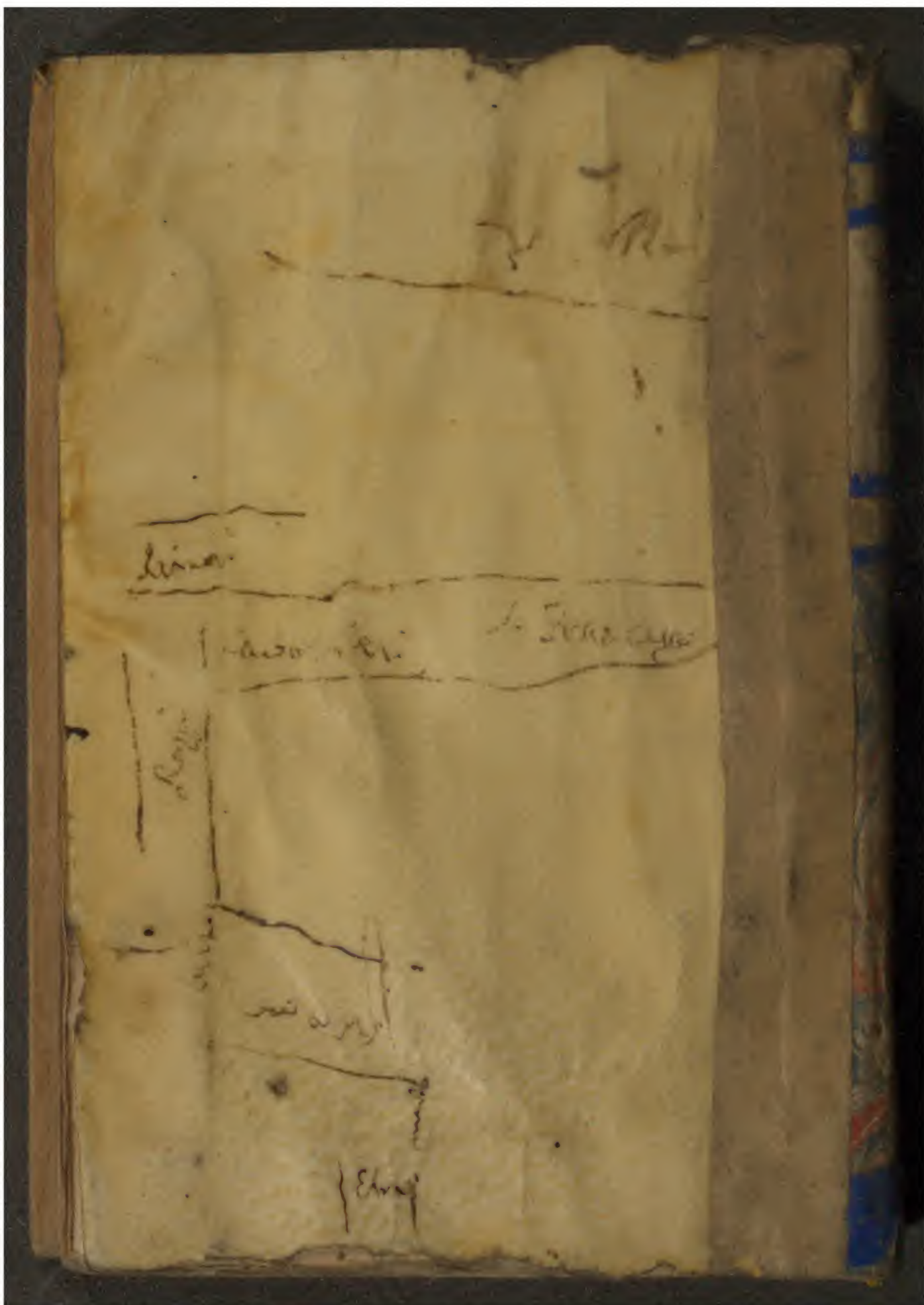

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4372/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4372/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4372/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4372/A

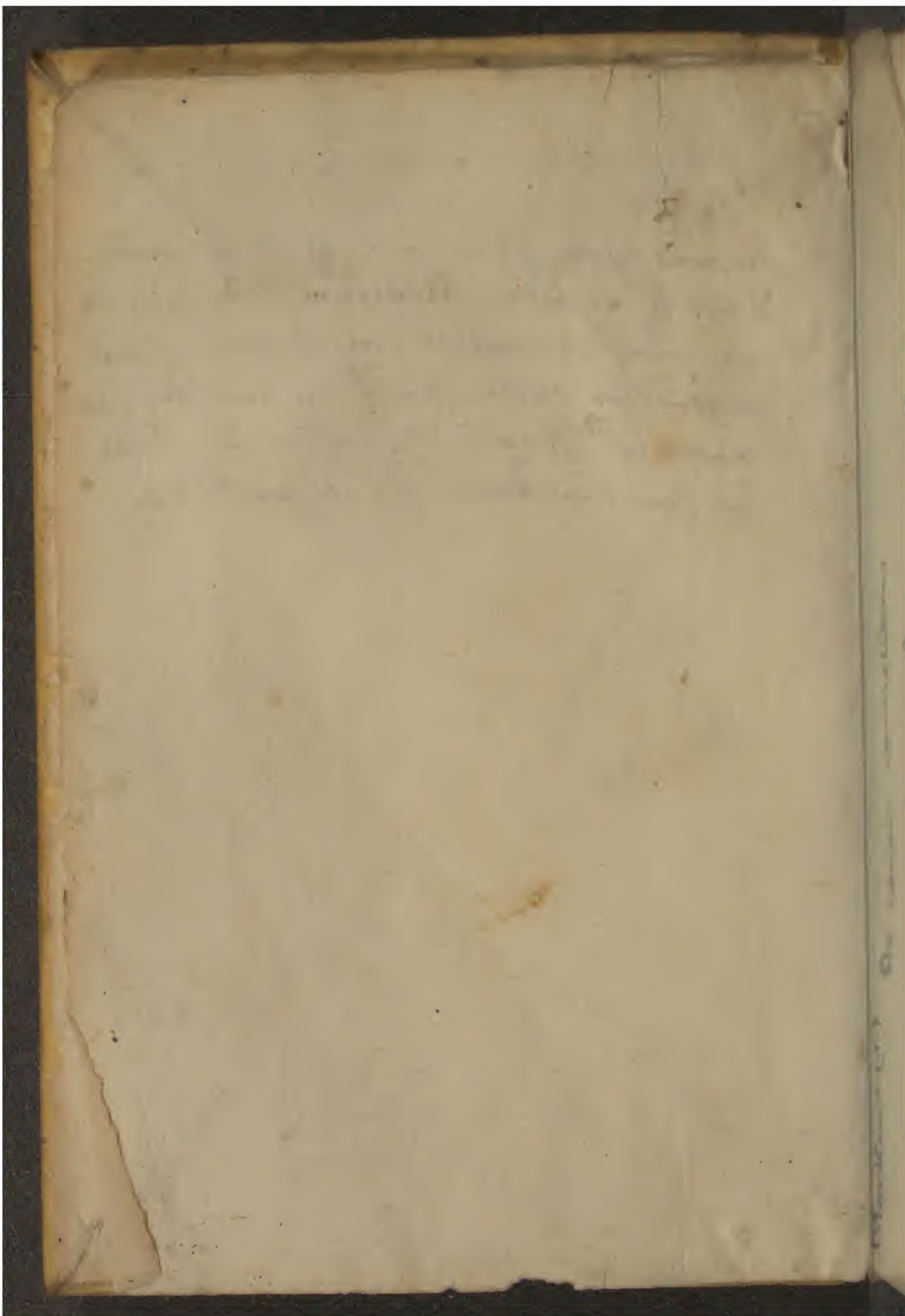
4372/A

~~800/4~~

83/3

E. VII
16/m

In novo orbe spin^{ia} indi^{ca} testat: quida^m
Antula reperta Bonicam nomine in
qua fons scaturiat, cuius aqua uino
pretiosior potu. seniu^m cu^m inueta com-
munes. P. Franc^{is} Mendoc^{ca} Soc. Sepu
in suo Vividario lib. 4. probl. 17.

DE CAUSIS

47068

CONCRETIO-

DISSOLUTIONIS

QUARVNDAM, TAM
A QUAM INTRA COR-
pus humanum.

ATIO HISTORICA,

HICA ET MEDICA, SE-
eterum ac recentiorum placita
ipta, & in tres partes di-
tributa.

industria IAC. MOCKII
ic Professoris ordinarij,
l Friburgum Brisg.

IBURGI BRISGOIÆ,
MARTINUS BÖCKLERUS.

Anno M. D. XCVI.

De causis concretions

Freiburg im Breisgau: M. Böckler. 1596

M. Böckler (J.)

816. 1596.

47068
DE CAUSIS

CONCRETIO-

NIS ET DISSOLUTIONIS

RERVM QVARVNDAM, TAM

EXTRA QUAM INTRA COR-
pus humanum.

TRACTATIO HISTORICA,

PHILOSOPHICA ET MEDICA, SE-

cundum veterum ac recentiorum placita

descripta, & in tres partes di-
stributa.

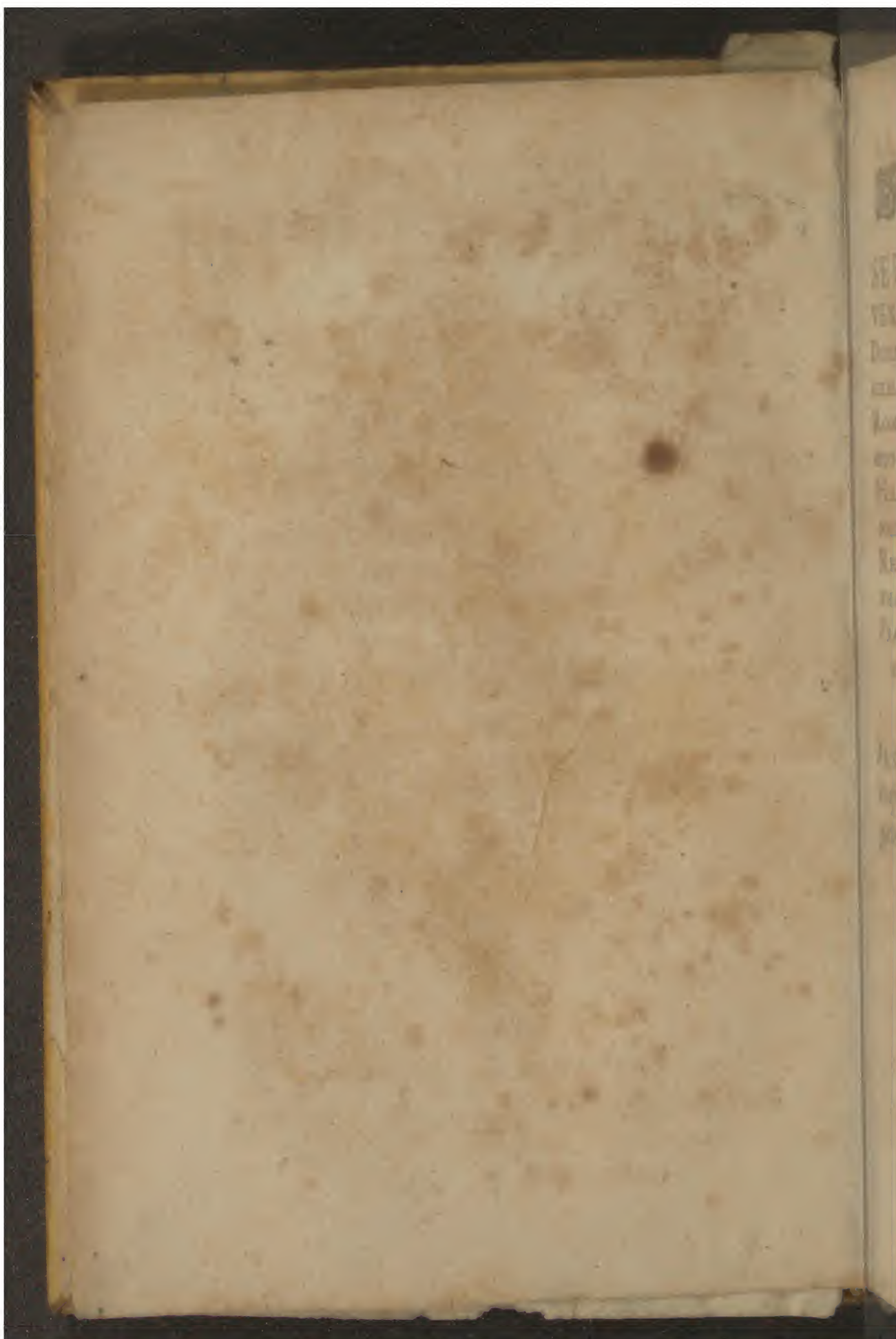
Conatu & industria IAC. MOCKII
Medicinx Professoris ordinarij,
apud Friburgum Brisg.

FRIBURGI BRISGOIÆ,

Excudebat MARTINUS BÖCKLERUS.

Anno M. D. XCVI. •

SERENISSIMO ET RE-
VERENDISSIMO PRINCIPI AC
DOMINO, DOMINO ERNESTO, ELECTO ET CON-
FIRMATO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI, SACRI
ROMANI IMPERIJ PRINCIPI ELECTORI, &c. ELE-
CTO ET CONFIRMATO EPISCOPO LEODIENSI,
HILDISHEIMENSI ET MONASTERIENSI, ADMI-
NISTRATORI STABULENSI, COMITI PALATINO
RHENI, DUCI VTRIUSQUE BAVARIÆ, VVEST-
PHALIÆ, ANGARIÆ, ET BULLONIJ, MARCHIONI
FRANCHIMONTANO, COMITI LOENSI, LONGIA-
NENSI, HORNIENSI, &c. DOMINO SUO
CLEMENTISSIMO.

*IACOBVS MOCKIVS D. & Medicina
Professor Ordinarius apud Friburgum Bris-
gavorum, hanc suam primam de Causis
Concretionis & dissolutionis par-
tem, de voto animo
D. D.*

* 2 *Epistola*

Epistola ad Lectorem.

DE flatibus Hipp. scriptum reliquit,
(quem locum Cornelius celsus re-
petit in Proœmio li. i.) omnes mor-
bos ex spiritibus accidere posse. Verba vero
ipsa Hippoc. sic habent. Haftenus ergo mor-
borum omnium causas, Flatus vel Spiritus es-
se demonstravi. In libro de Fracturis, inquit.
Nisi quis dixerit, alios quoque morbos esse
ulcera, habet enim & hic sermo aliquam ve-
risimilitudinem & moderamen. Galenus in li-
bro de Inæquali Intemperie locum repetit.
Hippocratem nempe evincere, omnes mor-
bos esse ulcera, & fraterna quasi societate cō-
iunctos esse, ἀδελφῶσι, &c. Vteri omnium
morborum causæ sunt: hi enim ubi ex natura
transmoti fuerint, morbos exhibent, sive a-
scenderint, sive descenderint. Ex Hippocratis
de locis in Homine, sententia. Et in summa,
radix humanorum morborū est caput, & ma-
ximi morbi ex hoc accidunt. Idem in Epistola
ad Demetrium Regem. Nos similiter, neque
extra Chorū pronuntiare possumus, omnes
fere morbos causam habere, materiam non
humidam, ut Herophilo visum erat, non Spi-
ritosam, ut Hipp. placuit, non ex transfusione
sanguis

EPIST. AD LECTOREM.

sanguinis à venis in arterias (quã παρ'εμπεριστασιν
Plutarchus vocat) juxta Eristratum, non ex a-
tomis demum, corporis poros obstruentibus,
secundum Asclepiadem : sed ex Materia &
Concretionē lapidea vel calculosa, quam po-
stremi quidam hodie, ob insignem forte ar-
dorem, tartareā nominant. Anorexiam enim
v.g. nauseam, vomitum, ventriculi ardorem,
Colicos & Iliacos dolores, febres, obstructio-
nes, Ictericas, affectus hypochondriacos, I-
schurias, strangurias, nephriticas passiones,
matricis affectiones, tussēs, stenochorias, pleu-
ritides, asthmata, cordis tremores & Palpita-
tiones, Syncopas, Cardialgias, thoracis, uteri,
abdominis hydropas, molas, hemicranias, ca-
pitis chronicos dolores, surdiginem, visus im-
becillitatem, & omninodam cæcitatem, angina-
nas, arthriticos dolores, partiū musculosarum
& aliās punctiones, Lancinationes, exulcera-
tiones demum & apostemata varia. Hæc in-
quam & alia innumera symptomata in corpo-
re humano, id quod est in Exemplis, & poste-
riorum potissimum Medicorum industria ob-
servavit, suam generationē & causam habent,
ex supra citata materia & substātia, partim bo-
ri & lutosa : partim arenosa & sabulosa. De
morbis igitur ejusmodi tractare cōsiliū est,
quando hætenus paucos videas Medicos, qui

* 3 in

EPISTOLA

in hanc apprime utilem & necessariam excolendam illustrandamq; materiam, incumbere voluerint, forte quod res nova foret satisque ardua & difficilis, quæ duo equidem incommoda & nos ab incepto abstertere poterant, nisi contra animum nobis addidissent, tum rei præsentis utilitas maxima & necessitas insuper summa. Porro ut tibi ab initio Opt. Lector, consilij nostri rationem aperiamus, scire te volo, nos philosophicam historiam quandam præmittere dedita opera voluisse, ut sic omnia rectius & absolutius tractarentur. Multarum enim rerum peritum Medicum esse expedit juxta Hipp. de Articulis Medicus enim Philosophus est Deo similis & Medicina ad Sapientiam & Philosophiam transferenda est. Eodem Hipp. authore de Elegantia Medici. In parte secunda operis nostri Deo aspirante, statim post hanc evulgandam, perteximus historias illustriores de Calculis in omnibus prope corporis humani partibus repertis & annotatis, una cum Symptomatum descriptionibus & causis. Oportet enim non solum dicere, sed etiam demonstrare quod vera sint, ut Hippocrates inquit. Veterum & recentiorum scripta componimus. Quantum igitur profecerimus in Medicina hætenus evidens fiet. Posterior enim dies prioris est discipulus.

AD LECTOREM.

cipulus. *Ἡ τρεῖς ἀμεινον.* Posteriores cogitationes sapientiores existere solent. Prior ætas parum vel nihil fere de hisce morbis laude dignum habet, & mirari sæpe subit, quomodo curationes suas instituerint, hisce præteritis & incognitis morbis. Medicus si quidem suffecerit ad cognoscendum, sufficiet etiam ad sanandum, & eum recte curaturum esse dicunt, quem prima origo causæ non fefellerit. Neque Medicum ignorare oportet, quæ sit ægri natura & an fatigatio morbum, an sitis vel aliud quid fecerit juxta Hipp. & Celsum. Et non oportet, ut negentur ægritudines quas non contingit videre in tempore quodam, & quadam regione. Aliquândo enim pertransit magna annorum revolutio, in qua non videntur fieri aliquæ ægritudines, sicut non videtur lapis egrediens ab intestinis, sicut ipse recitat in libro de interioribus, & tamen Gentilis vidit eum bis, neque fuisset conveniens Galenum negare hoc. Affirmat etiam Gentilis se vidisse lapidem à stomacho egressum per vomitum post vehementes stomachi dolores, quod à præcessoribus nostris non fuit visum, & tamen non debet hoc negari, sed concedi sicut monstruosum raro eveniens. Sicut ergo ægritudo ista, scil. lapis in Stomacho fuit incognita Galeno, Hippocrati & Avicenna,

EPISTOLA

næ, quia illis temporibus, non apparuit. Et si-
 militer sicut febris sextana & novena tempo-
 re Galeni, non acciderunt, eo quia non fiunt
 nisi ex longis temporū reversionibus. Ita pa-
 riter non videtur inconueniens quod morbus
 Gallicus appareat temporibus nostris, qui ta-
 men temporibus Hipp. Galeni & principis nō
 fuit, &c. Porro dicet quis, forte affectus hu-
 iusmodi raro contingere & novos quodāmo-
 do esse suspicabitur, ob id maioribus indictos.
 Ego vero tantum abest, ut rari morbi tales exi-
 stant, existimo, quam frequētissimos, sed à no-
 bis minus diligenter considerari, examinariq;
 ob socordiam quandam supinam. Et quod in
 veteribus Autoribus pauca vel nulla fere scri-
 pta, proditaque sint. Sane nihil ad fallendum
 potentius est, quam gravium Autorum sen-
 tentijs ante occupari, quam quid in re quaq;
 sentiendum sit, diligenter & accurate exami-
 nare. Ab exemplis naturæ petendas esse ratio-
 nes nostras, non ab Argumentis nostris, Les-
 biæ regulæ instar, rerum naturas subvertendas
 esse Philosophus jubet. Experientia enim
 artes peperit, Oculis autem magis credere o-
 portet quam opinionibus i. de Diata. Vtilis
 hominibus Medicus, oculis perlustrat singula
 pericula. Nō tam ex ratione quam usu rerum
 & eventu ab experientia prius discernere o-
 portet.

AD LECTOREM.

portet. Ex operibus jucundius quam sermonibus quædam ostenduntur, quâdo in dicendo parum exercitati, multitudini fidem sinceriores ex his quæ videntur, quam audiuntur, facere solent. Hippocrates alibi Medicum vult non solum visu affectus judicare, sed ex mentis oculis obtineri aliqua quæ oculorum conspectu effugiant, &c. Plutarchus ut obiter pauca commemorem, Primo Symposiacon ait. Sed ne lapis quidem unquam in ventriculo concrevit. At vero rationi consentaneum erat non minus ibi quam in vesica humorem cogi & concrefcere, &c. At ipse ventriculus à principibus partibus fere omnium primus, nunquam talem genuit & protulit substantiam tartaream & gypseam, tametsi à multis & non unius speciei humoribus impleri & affici dicatur. Vnde varia illi contingunt symptomata: Vomitus, nausea, fluctuatio, ructus, singultus, inappetentia, bulimos & infinita prope ejusmodi, quorum quidem omnium causas ipsis corruptis humoribus, nec non excrementis, non Tartaro, periti Medici & corporum dissectores ascribunt. Tussanus Ducretus de Arthritide contra Paracelsitas. Rarius ergo etiam in ventriculo, in cerebro autem an possit generari certum est, quod vix. Kemptmannus tamē Dresdensis affirmat, missum à Ioanne Pfeil Medico

* §

magistro

EPISTOLA

magistro suo magnitudine, & forma prorsus fructus mori, cum illis granulis colore cinereo ad pullum tendente. Et adducit multos hujus testes in libello de lapidibus in humano corpore inventis. Dicebatque patiens dolere caput sibi maxime: contraxisseque eum dolorem ex esu mori fructus. Quod per absurdum quasi videtur, sed forsan, sic imaginabatur ob præsentiam lapidis, sicut in morsu à cane rabido: vel quod proprietate fructus ille id in eo potuerit. Hieron. Cardanus in Hippoc. de Alimento. Quod autem in utero etiam fiunt lapides, apud neminem vidi, nisi apud Aëtium libr. 16. cap. 98. Sed quanquam hoc memoria tradiderit Aëtius, veruntamen admodum dubito an verum sit, quoniam si situm Vteri contemplemur, substantiam ipsius, facile intelligere possumus, fieri non posse, ut in utero colligatur materia, quæ sit apta in lapidem durari. Hieronymus Mercurialis de Morbis Muliebribus libr. 4. capit. 21. Imo vetustissimus auctor Hippoc. in 5. Epidemiorum famulæ Dyseridis in matrice lapidem enatum refert: quod neque admiratione ulla dignum videbitur, si quibus causis renes & vesica humores in lapideam compagem vertunt, alunt, & augent, iisdem alias quoque partes illud efficere posse consideremus. Idem lib.

AD LECTOREM.

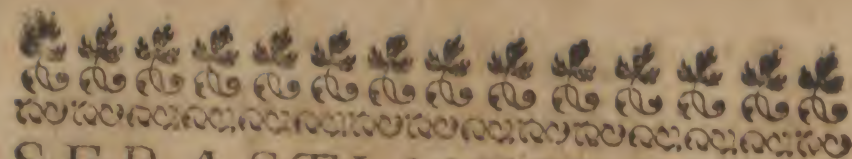
lib. secundo capit. 22. Variarum lectionum, ubi revocavit sententiam. At finem de his facio ex quibus compareret quam ratio sæpenu-
mero in talibus rebus cæcutiat, quando de hi-
sce similibus tam in homine, quam extra eun-
dem, ex sola mentis subtilitate & dubijs ac
fallacibus hypothesibus, non prius consul-
tis sensibus, & ad deliberandum subinde ad-
hibitis philosophari præsumimus. Ars enim
tum vere existit cum ex multis experientiæ
observationibus, una de rebus singulis nasci-
tur notitia. Rerum igitur usus & tractatio ac-
cedat ad artium perfectionem oportet, quam
si superiore quidam Medici arctius conjun-
xissent, multa eos dubio procul non latuif-
sent, tum in Philosophia, tum Medicina.
Experientia igitur in his juvat, quam qui ne-
gat, eum sensum negare constat. Porro
sensum negare velle aliquando, propter ra-
tionem & ingenij acumen, illud judicij im-
becillitatem attestatur. Quod itaque mor-
bi omnes ex nominata causa calculosa gene-
rari produci que possint, & res ita sese habeat
fidem faciet res ipsa & historia viva: sed qua-
nam ex causa, in schola, ut Galen. 6. Epid. lo-
quitur, inquirere licet. Scripserunt de hi-
storia partium corporis humani, de histo-
ria

EPISTOLA

ria animalium, plantarum, Metallorum, meteoron, Galenus, Aristoteles, Theophrastus, Georgius Agricola, Iovianus Pontanus, sed iidem etiam de causis horum omnium & usu tradiderunt, quos nos imitari par est. Quare in tertia operis parte nostram sententiam de ijs rebus in medium proferemus, & per epichrisin quasi ostendemus quam recte quidam philosophari sint, tum in Philosophia, tum in Medicina de lapidum generatione, horumque destructione & curatione tam in homine, tanquam microcosmo quodam, quam in cæteris rebus externis & in Megalocosmo, & quantumtribuendum sit Paracelsicæ novæ Philosophiæ & Medicinæ hac in parte nō dissimulabimus. tu lector opt. hisce interea frui, & ignosce editioni huic præproperæ, qua factū est, quod dolemus equidē vehemēter, ut multa non suo loco disposita sint, multæ vero non obscuris nevis pagine quædam defœdata sint, id quod partim nobis, partim prælo imputabis. at in posteris editionibus annuente Deo, hæc aliaque emendabimus.

Vale,

SEBA-

SEBASTIANVS MAY-
RO, MED. D. DE VUTILITATE
O P E R I S.

Magne Stagyrita, tecū sentimus, & unda
Aeribus mutat corpora nostra magis.
Contactu imbuta vario, nec semine raro
Consperse, haud una nos ratione movēt.
Continuo afficiunt usu, potuq; ciboq;
Et sanare queunt, & generare luem.
Ergo quid utilius, laticū quā noscere vires?
Haud ulla est Sophia pars mage frugifera.
Edidit en nobis, bone Lector, MOCKIUS ipsā,
Friburgi Medica Lumen honosq; scholae.

IN CL. ATQVE EXPE-
RIENTISS. V. Dn. D. IACOBI MOC-
KII Medici, & Medicinarum in Archiduca-
li Academia Friburgen. Professoris ce-
leberrimi opus de aquarum
affectionibus.

E P I G R A M M A.

Cephas atq; Thales statuunt primordia
aquæ vim:
Post hos est Cephas Mockius, atq; Thales.
D. Petrus

D. Perrus Epist. 2. cap. 3.

Latet enim eos hoc volentes, quod cali erant jam olim, & terra de aqua & per aquam consistens, Dei verbo.

Ioan. Iac. Beurerus in Archiducali Academia Friburgen. Brisgo. Græcarum literarum, & Historiæ Professor Dn. & Compatri meritissimo amico singulari hoc elogium libes volens habuit.

C A R M E N

AD EXCELLENTISSIMUM Dn. IACOBVM MOCKIVM
DOCTOREM MEDICVM, PRÆCEPTOREM suum candidissimum.

Miratur Natura suum novisse Ministrum,
Quod ipsa vix cognoverat.
Quid generet lapides, & quid dissolvat eos-
Novisse magna mentis est. (dem,
Hoc nunc edocuit, causas rimatus amissim,
Linguâ disertâ MOCKIVS.
O igitur paucis quæ cognita dogmata, digna
Succis inungi cedrinis.

M. Ioannes Fautschius,
Med. Stud.

AD

A D EXPERIENTEM ME-
DICVM ET SVBACTO (VT. ORATOR
LOQUITUR) INGENIO VIRUM Dn. D. IACO-
BUM MOCKIUM pro eo quod multiplicem lapi-
dis in humano corpore generationem ejusq;
curationem ex intimâ philosophiâ
depromptam explicat.

I.

In nobis tam multa docens lapidescere **MOCKI**
Dic: nullum ut prosum, movero non lapidem.

II.

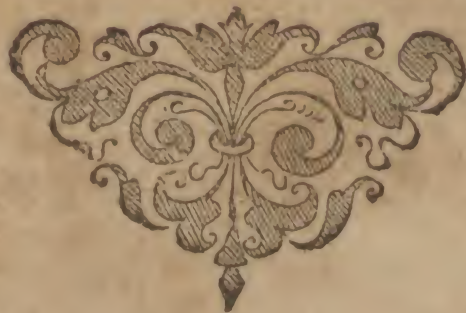
Cujus morbificos lapides mollescere curâ
Cerno, subactô, illum suspicor ingenio.

III.

Nelapis infideas lapidi Sapiencia confert
MOCKI: ex hac Suada fluxa medulla venit.

Atlanticus Gallus.

ERRATA.

ERRATA.

Pagina 4. lin. ult. immenso. p. 12. l. ult. impotentia.
 13. 8. libr. 5. 15. 5. lib. 5. p. 17. l. penult. inducit. 24. 13. ful-
 cis. 25. 18. Agricol. lib. 2. de metallis. 26. 21. Idem lib. 12.
 28. 7. madida. 33. 21. aut. 25. 23. pellen. 25. māmillas. 36.
 24. nodo. innatū. 39. 10. est ut. ad finem substātiæ. 40.
 1. quia. 46. 28. corporefcere & chamæleontis. 47. 6.
 exhilarabatur. 49. 17. Card. de aëre aquis, &c. 52. 11.
 autem ad finem Langius. 57. 11. perspicuum. 24. pro-
 nuntiāt. 56. 2. pyra. 58. 28. hecicis. 55. 18. digerere. 67.
 5. dissidijs. 61. 12. quemvis. 62. 15. teporis. 66. 1. qua in
 re nescio. 68. 15. ripas. 22. jacentia. 72. 17. vicienis. ad
 finem lib. 4. cap. 13. 74. 24. finxerit. 75. 8. autophyes.
 94. ad finem velino. 95. 5. vindicās. 101. 2. se. dele. 100.
 in fines aquas. 103. 9. immissi. 106. in fine diacriticā,
 id est, sequestratricē. 122. 17. adde Corallus. 116. 2. ex-
 plodenda, exhibilanda. 119. 9. confingere. 125. 6. & si-
 milia. 126. 1. sales. 127. 6. dicendus. 10. ad. 128. 27. non.
 18. cereum. 130. 13. cōcrescunt. Non. 131. 3. elici. 8. pur-
 gando. 18. capi. 19. ut strepitus vel murmuris. 133. 3. hu-
 midæ cōformatæ. 8. tantū cubiti altitudine. 32. 137. 4.
 Clusius. rātum. 143. 5. anserine. 157. 6. Tartarorum. 7.
 ferūt. 158. 1. luem. 159. in fine. metallorū. 160. 6. super
 cam. 17. & marne. 163. num. 167. 18. destillato. 162. l. ul-
 tim. fluebat. 173. 26. fiet. 175. 16. basi inarmatus. 189.
 2. Bruerynum. 14. lapidifica. 187. 24. bullierit. 199. 3.
 duces. 237. 10. 15. monoxylon. 251. 18. secretis. 275. 9.
 N. adde. 285. 5. *ενωσις & ενωδση*. 225. 5. Arcadia. 281. 1.
 id. 1.

DE AQUA.

DE AQUA RVM QVARVNDAM AFFECTIONIBUS RA-

TIONE COAGULATIONIS VEL IN-
durationis & dissolutionis,
& aliâs.

CONTRA Laödiceam, Hierapolis,
ubi Calidæ aquæ scaturiunt, & u-
bi plutonium est: quæ utraq; non
parvam admirationem præstant.
Nam aqua adeo faciliter in tophum duratur,
ut qui aquæ ductus deducunt, integra septa ex
eo aquis conficiant. Plutonium est os, in par-
vo quodam imminentis montis supercilio, ita
Commensuratum, ut hominem suscipere pos-
sit mira profunditate. huic propositum est val-
lum quadrati ambitu fere semi jugero, quod
nebulosa & Crassa Caligine plenum est, ut vix
solum discerni possit. Ad septum propin-
quan-

2 DE AQUARUM AFFECT.

quantibus, aër innoxius est, purus ab illa caligine, in tranquillitate ventorum. Nam caligo intra ambitum manet: si vero animal intro-
sum progrediatur, statim moritur. Quapropter tauri introducti cadunt, & mortui educuntur. Nos passeris immisimus, qui subito mortui ceciderunt. Galli vero execti (Capones) illa si accedant, ut etiam usque ad os appropinquent, & introspiciant, & immergantur, quousque possunt spiritum continere. Videbamus enim ex aspectu astuosa cujusdam passionis indicium, siue quod omnes id experiantur, siue soli Sacerdotes, siue divina providentia, quemadmodum verisimile in ijs est, qui minime sunt afflati, siue quod hoc viribus quibusdam relictantibus contingat. Quod autem aquæ quædam lapidescant, dicunt id in fluminibus contingere apud Laodiceam, licet poculenta sint. Nam & apud Hierapolim aqua quædam adeo tingendis lanis idonea est, ut ex radicibus tineta, cum his decertent (id est, rubea tinctorum) quæ ex vermiculo purpuraque tinguntur. Et adeo exuberat aquarum vis, ut regio balneis Sponte nascentibus plena inveniatur.

Strabo lib. 13. fol. 600.

Dicunt

Dicunt reliquias ciborum, qui operantibus supererant, in lapidē induratas; quod quidem satis videtur verisimile. Nam & apud nos collis quidam est oblongus, in campo situs, qui tophi calculis in modum lentis, plenus est. Maritimi quoque & fluviales calculi eandem fere ambiguitatem præstant, sed ij propter motum, qui in aqua fit, rationem aliquam habent, in illis vero consideratio dubia est. Idem fol. 766.

AD primum lapidem mox senam excipit, exiguum torrentem post cujus accessum nature est talis, ut injectum lignum saxeo corrice obducatur. Claritate totus à fonte ad ostiū quo Arno illabitur, præcipua, nisi quum imbribus turbatur. Miraculum hoc aquæ Facius Vbertus memorat his versibus.

Prætereundem non est aut silendum

De Elsa, quæ à Colle ad Hispaniam versus
fluit

Hoc quod absque periculo minime credi-
dissem

Baculum illi injeci jussi

Longum ac tenuem, & ante menssem

Crassus, lapideusque fuit cum ut recipe-
rem veni.

A 2

Multas

4 DE AQUARUM AFFECT.

Multas hac regione columnas faciunt.

Postremi horum radicibus è saxo fons prorumpit, ejus aquæ dierum XV. spatio, quicquid immerferis, lapideo cortice tegunt. Hinc mille passibus Febrorum vicus, ubi fons aquæ dulcis, potu ubertatem lactis intermissam nutritibus restituens. Et mox. Rursum à Volaterris ad amnem Cæcinam versus, millia tria, colles aliquot, ubi officinæ salariæ. Puteis in cretam effossis altitudine tanta, quæ ad gypsum penetret, aquas è gypso salissimas orientes plumbeis caldaribus paulatim in salem niveum igne coquunt. Periculum haustæ imis puteis aquæ artifices faciunt ovo injecto, cum bullat. Nam id si non mergatur, aptissimam conficiendo salis esse affirmant. Quotidie solent hic modij salis plerunque XXIV. coqui. Rubrum quoq; sal quondam alia ex aqua fiebat, quæ res intermissa nunc est. Moias hæc salinarum loca vocant.

Nec desunt fontes scaturiginesque calidæ, veluti in cæteris Aquæ Caiæ, quas cunctis alijs nobilitate præstare Strabo testatur, & Facius Vbertus his versibus memorat.

Haud equidem credebam quod fama didiceram.

Nec eram expertus, Bolicanem esse
Tam immerso ardore ferventem.

Sed

PARS PRIMA.

5

Sed injecto vervece decoctum eum
Minori spatio quam CCL. passus confe-
ceris

Adeo vidi, ut præter ossa nil appareret.

Aqua ibi supra omnia medicamina

Ad lapidem salubris, quippe quoniam

Eum terit frangitque ceu grana milij. Sic
Facijs.

Lapidem habet ex quo vasa coquendorum
esculentorum usui utilia fiunt, quæ per om-
nem Italiam exportantur. Et mox. Rursum
per lavam ripam à Clavenna procedenti. Plu-
rium occurrit quod amnis secat. Lapis etiam
hic est fabricandis vasis cibarijs aptus. Quæ
res à Plinio quoque memoratur his verbis. In
Siphno lapis est qui cavatur tornaturque in
vasa coquendis cibis utilia vel ad esculento-
rum usus: quod & in Comensi Italiæ accide-
re scimus.

Tiliaventum majus de quo nunc agimus,
ex monte mauro nascitur supra vicum Phor-
nium, ubi fons mirabilis, in quo lignum deje-
ctum, lapideo Cortice obducitur & Virgulta
& folia immersa lapidescunt. F. Leander Al-
bertus Bononiensis, descript. Italiæ
fol. 76. 81. 640.

A 3

Com-

Compertum nobis est esse amnes & rivulos, ubimersi pali lignei, ridicæ aut contri, aliquot mensibus lapidescunt: imo fere, ut sic dicam, ferrescunt, eadem perstante superficie, situ striarum & fibrarum ductu pristino eminus, quas assulas ligni diceres, attrectando & lapidi illidendo, dicas esse lapidem ferri mineræ immixtum, soliditate, gravitate, durtie & duratione lapidea, nec flammis obnoxia: cujusmodi magna frustra videre est in illo monticulo affabre multiplici lapidum mineralium structura plane visenda, conflato, ad tubulos & elices transmittendos fontis peramæni, qui scaturit Londini in horto eximiæ literaturæ & prudentiæ incomparabilis Cæcilij Angliæ meritissimi Cancellarij. Mirificas hæc aquas è montibus præfecturæ Bedfordiæ & in Cambria sive Anglia Occidua, quam Valliam vocant, emanare multi asserunt. Ex Pena & Lobelio Anglis de re herbaria ad finem.

Verum longo per saxa calcaria ductu perfluentes abradunt aquæ calidæ, & eluunt aliquid, ibi aqua conquievit, subsidet, ac, ut in rebus externis, cineris videtur imitare naturā:
terreum

terreum & ignavum corpus, quod solet ex co-
cta igne diutino aqua, in fundo vasis concre-
scere, quod aliqui cinerem, alij calcem: iisdem
quoque nominibus Savonarola nominat. Et
ut certo intelligas ipsius naturam eum nō ha-
buisse perspectam, aliquando gypsum vocat:
cum nihil aliud sit quam omnis saporis, & o-
doris expers quædam materia, continuo lin-
ctu transfluentium aquarum à terris & saxis
elota, & abraſa: quæ statim in fundum subſi-
det, & ut plurimum ignis vi ibidem cōcreſcit.
Neque hoc mirum videri debet: puando qui-
dem in omni aqua, qualiscunque ea fuerit, hu-
jusmodi materia pro ratione, per quem labi-
tur, loci, subſidet: Nam nulla aqua simplex re-
peritur, ut, ut diximus: sed quæ nihil vel mi-
nimum medicamenti in se habet, & proxima
est Elemento, ea simplex, & non mista judica-
tur. Sic potabilis aqua duabus substantijs (li-
cet nullum habeat medicamentum immixtum)
constare videtur: nam licet ea purissima fue-
rit, tamen semper ubi in vase excocta fuerit,
subſidet aliquid terreum in fundo vasis, eique
adhæret: quod aliquando gypsum, abas cal-
cem, subinde cinerem colore vel consistencia
imitatur, pro ratione (ut dixit) ejus materiæ,
quam aqua perlabitur, & scaturit foras. Non
igitur in ullis balneis, quod hætenus conſtet,

aut calcem, vel cinerem invenire licet: neque est illud à scriptore proditum, qui diligentius res naturales percognitas habuit. Quare ubi Apud Arabes, & maxime Rasim, quando de dolore lienis loquitur, aquæ cineris mentio fit, lixivium, non aliquod aliud naturâ temperatum balneum intelligendum venit. Paulo ante mentionem fecimus aquæ compositæ, cujus duplex est natura, una quæ nihil habet medicamenti, sed solum terreum quoddam corpus, quæ tamē limpida est, odoris, & saporis expers: & quia vicina naturæ Elemēti, simplex dicitur: ratione alterius, quæ medicata, colore vel odore, vel sapore, vel facultate, vel quod calida sit, intelligitur: quæ quibus rebus misceatur jam est inquirendum. Reinand. Solenander de aquis.

AD Lucum Beli vicum Monspeffulo distantem milliaribus sex (incolæ vocant Balerue) tepida, nitidissimaque scaturigine, ex arenosa terra emergente, in ipsa fere stagni marini ripa, nitrum, qua fluit aqua, Solis calore densatum, & lapides velut crusta quadam obducens, colligitur, referente mihi humanissimo, & omnis literaturæ scientissimo Iacobo Dalechampio.

Succum

PARS PRIMA.

Succum lapidescentem plurimis in locis invenimus in subterraneis specubus, in agro Pisano: nam in antris quibusdam montis Saniuliani prælongæ in ipsis cameris ex eo concretæ stiria dependunt. In Lucensi item juxta Cōvallem dictum pagum in spelunca insigni destillantes guttæ in prægrandes columnas paulatim concrescunt, unde Vincentius Malpiglia civis Lucensis pedum 15. si recte memini, longitudine; egregie crassam columnam & insignem anno trāfacto excidit; quæ hoc tempore in ipsius insigni villa Opilia ad 5. lapidem ab urbe videtur. Et quemadmodum his in locis succus iste non miscetur aquæ, sic alibi passim hoc succo reperiuntur mistæ: ejusque naturæ frigida plurimæ sunt. Accepi à Clarissimo Iacobo Dalechampo, neque enim hæcenus videre contigit, prope Avernorum Herogobiam fontem limpidissimum esse, qui succi lapidescentis tantam copiam evehit, ut accolæ pontem ex eo substructum, & aquæ cursum impedientem, ligonibus quotannis diruere cogantur. Haud procul Vienna Allobrogum in vico quem hiuret nominant, fons insignis liquidissimus, & alioqui potu salubris & suavis, eo quoque succo lapides gignit, durescen-
tibus silicea soliditate quæcunque in ejus alveum projiciuntur. Pro miraculo id quibus-

A 5 dam

dam habetur, quod rusticorum ejus aquam bibere solitorum, non obrigescant viscera: quod de quibusdam alijs legimus apud Scriptores. Calidæ autem tales authore Plinio, in Eubæa: ad eundem modum Hierapoli Phrygiæ, dicente Vitruvio effervet aquæ calidæ multitudo, ex qua circum hortos actis fossis immittitur, quæ post annum in lapidem concrevit. Ex his constare puto calidos fontes, succo tam concreto, quam liquido subinde infectos reperiri. Idem.

SEd ad lapides nostra revertatur oratio. De quorum quoque luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, vel horum oppositis obscuritate, ac squalore jam aliquid nobis differendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquâ magis, ac terrâ participare, quam cetera Elementa. Sed quoniam non Terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab eo tamen perspicuitatem, luciditatemq; ijs advenisse constat. Unde ex succis clavis, & perlucidis constare lapidos, quæ translucent, affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiuntur: hi enim ex clavis succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis

bidis vel luto, vel nigrore infectis. Quod vero alij lapides magis, alij minus pelluceant, nō aliunde fieri certum est, quam ē succorum diversitate, cum scil. alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. H. Cardanus in Hippoc. de aquis puto,

Qua sane virtute ad eos etiam qui sanguinem mingunt, siue ipsa debilitas renum in causa sit, siue laxitas vasorum; siue humorum tenuitas, hē jure balnei ebibitæ aquę mirifice probātur: Firuncella, Grotta, Tigurum, Villa, Plaga, Iuncaria, Gibberosum, Porretana, Albuld, Aponus privata virtute, & in externis permulta. Quæ & arenulas, calculumque tam ē Vesica, quam renibus contere, ac extrudere pollicentur, & urinas provocare. Nec est dubitandum, quomodo possint medicatæ aquæ harenulas extrudere, aut frangere lapidem; cum ex adverso pleræque ex dictis aquæ, præsertim ferratæ, & aluminosa, manifeste lapidescant ipsæ, qua transeunt. Nam in omni fere medicinæ usu, satis quisque deberet contentus esse experientia, qua scilicet liquido patet hanc aquam ebibitam facere ad lapidū vitia, quicquid exterius moliatur contrarium, & præsertim quia ratio diversitatis
hujus

hujus est in promptu; Nam unius rei non est eadem dispositio intra, & extra adhibitæ; in corpore humano, & in alijs rebus. Nam ex summi Philosophi decretis, non fit quodlibet ex quolibet: sed determinatum ex determinato. Aqua hæc super terram, & lapidem, gignit lapidem; ebibita homini, detergit, extenuatque evidenter lapidem, & ducit harenulas. Talis manifeste effectus contrarios videmus in Albulis. Cum Anienis fluvius quâcunque pertingit, lapideam facit terram, & ligna, & cortices; & tamen Tybure toto fere anno turbida bibitur, & rarissimi tamen lapidum vitia sentiunt, nec arenulas. Porro ejusdem facultatis, & ad urinas promovendas, & ad Calculos, sunt Porretanæ, villa Lucæ, Paganelli, balneum sub Viterbio, Tritoli, & Tritolæ pari nominis virtute Puteolis. Petræ ibidem dictæ aquæ, Sancti Georgij insignibus ad Bajas, Furnelli, & Succellaria, quos fontes laudat ad hoc Plinius in Aenaria, aquæ ad Tungrim in Gallia, quæ in hisce affectibus antiquissimæ laudis sunt. Et mox.

Quemadmodum & ex Iudaico lapide per artem medicata aqua, quæ calculis à tota essentia facit in potibus: Eadem omnes aquæ, ac similes; Urinæ acritatem, ardoremque, & inde natam stranguriam, vel mingendi impatientiam

rientiam sanant præter cæteras medicatos, Inflammationes arcent, ulcera abstergunt, curantque in quo maxime Albulas in Latio celebravit Aëtius ex Archigene, & nos Porretanas, Viterbieneses, Lucanas, Cassianenses, in Tuscia, ob vesicæ proprietatem celebrat Scribonius Largus. Andreas Baccius Elpid. de Thermis.

SAlis vero scissilis, ac montani naturam ex humore, aut succo id genus aliquo vegetari, accrescere, satis quidem fidem facit idem Vernherus; nec minus ex nostris præclari aliqui testes, qui multa mihi hac in parte memoratu digna retulere, quæ referam. Inter alia vulgare fere esse dum sal exciditur, relictæ elapsis annis instrumenta ferrea, ac ligna in eis reperiri. Quodam loco gallina cum ipsis ovis incubans reperta est, quæ eo obducta sale servata est, ac incorrupta etiam num ostenditur. Et mox.

Id genus salis frugifera natura est in comitatu Tirolis in Germania, ubi plurimum coquitur ad Hals oppidum. Ac fluvius è proximis montanis ortus totus illius saporis est, quem Salza idcirco nominant, longe apud Boëmos in Danubium mittens. Ac recta per hunc

hunc tractum Salzeburgum civitas, atque oppidum Salza. Hinc multis locis (scribunt novi authores) strumosi fiunt homines, maxime vero mulieres, earundem (ut putant) aquarum vitio, quas bibunt.

GYPSEAM naturam tenere fontem stygos quidam putant juxta Nonactim, qui est Arcadiæ mons. Nam lapidescere ejus aquam tradit Plinius; ac nimio frigore noxiam. Et Seneca in naturalibus, Summa (inquit) celeritate corrumpit, nec remedio est locus, quia protinus hausta duratur, nec aliter quam gypsum sub humore constringitur, & alligat viscera. Et mox.

Hic autem pulvis mineralis est, in Latio tamen natus, & in tota Campania. roboris vero in cæmentis durissimi, Vitruvio ipso, atque Plinio testibus: unde portus Puteolanus ex eo primum factus, Strabone; nomen pulveri acquisivit Puteolano. Quare ad Gypsi naturam potius videtur accedere, ac ferri: minera Tophi glebosa, gravis, scabra, ferrugineis intermixta squamis, pullacei coloris, vel nigritenacior. Pro inexhausta autem ariditate, ubi aquis interluitur eas affatim videmus imbibere, nec retinere tamen in se, nisi cum in cæmentis excipitur, ac paucæ ob id impressio-

pressionis. Quare per hunc tractum Campaniæ usque Neapolim, permultas ex huius pulveris materia excurrentes inveneris aquas, quæ in potibus, ac esculentis sumuntur, ac raræ ullam referunt qualitatem. Idem.

E Tiamque est in Cappadocia in itinere, quod est inter Mazacca & Tuana lacus amplus. In quem lacum pars sive harundinis sive alij generis si demissa fuerit, & postero die exempta ea pars quæ fuerit exempta, invenietur lapidea, quæ autem pars extra aquam manserit, permanet in sua proprietate. Ad eundem modum Hierapoli phrygiæ efferver aquæ calidæ multitudo, ex qua circû hortos & vineas fossis ductis immittitur. Hæc autem efficitur post annum crusta lapidea, & ita quotannis dextra ac sinistra margines ex terra faciendo inducunt eam, & efficiunt his crustis in agris septa. Hoc autem ita videtur naturale fieri, quod in his locis & ea terra, quibus is nascitur succus, subest coaguli naturæ similis. Deinde cum commixta vis egreditur per fontes extra terram, à Solis & aëris calore cogitur congelari, ut etiam in areis salinarijs videtur. Cæterum

rerum in hac calentium aquarū ratione, nonne illud eximium est, ac investigandum anxie: quod ipse etiam pene puer apud Aponum adnotavi, dum Patavij capesserem ingenij cultum, ab illis subinde lapides gigni? Hoc extra omnem admirationem mihi fuit, scaturiunt ibi ferventissimæ aquæ in supercilio non multum arrecto, in subjecto molendinū est, quod versat balnei aqua per convallem decurrens, Volaticam, ut nunc passim dicitur, in quam impetu devolvitur aqua per arrectum, vidimus totam, veluti quodam artificio, lapidea circumtectam crusta; & cum oculis non satis crederem, duritiem materiæ experturus, cultelli satis validi mucronem insigniter reclusum animadverti. Et mox.

Verum ea omnia post quum Plinij, tum aliorum doctrina confirmata repperi. Nam & Seneca (ut de Strabone taceam lib. decimo tertio) Naturalium tertio ad hunc modum scribit: Interest utrū loca sulfure, an nitro, an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ cum vitæ periculo bibuntur, unde & apud Ovid. legimus,

Flumen habent Cicones, quod potum faxea reddit

Viscera, quod tactis induit marmora rebus.
Medicatum utique & ejus habet naturæ limū,
ut cor-

pora agglutinet & induret, quæadmodum Pu-
teolanus pulvis, si aquâ attigit, saxum est. Sic è
contrario hæc aqua, si solidum tetigit, hæret
& affigitur. Inde est quod res abjectæ in eun-
dem locum lapideæ subinde extrahuntur.
Quod in Italia quibusdam locis evenit, si vir-
gam, si frondem demerferis, lapidē post pau-
cos dies extrahis: circumfunditur enim cor-
pori limus alliniturque paulatim. Hoc minus
videbitur mirum, si notaveris Albulas, & fere
sulfuratam aquam circa canales suos cymbal-
que durari. Sed summus item Philosophus
Encyclicarum quæstionum lib. 24. quærit, cur
aquis calentibus potius quam frigidis lapides
concrecant atque coagmententur. Respon-
detque provenire, quod lapis defectu humo-
ris consistit, caloreque potius quam frigore,
humor deficit & lapidescit calore, ut & Em-
pedocles ait, lapides & saxa ferventium aqua-
rum opera perficit, conficitque. In quo tamē
advertendum, si defectum humidi omnino, ex
totoq; intelligas, minus procedit ratio, quan-
do quoquo modo lapis fiat, coagulatione seu
congelatione requirit humidum agglutinās,
quo deficiente, non lapis fit, sed harena vel
pulvis. Si vero humecti defectum intelligimus
redundantis ablationem, tunc veritas aper-
tius elucescet. Certe nō solum calor elapidat;
B sed

sed frigus etiam, humorem nimio gelu absumendo, indurat, facitque lapidem: quod si nimium frigus ita agit, simpliciter quoque ita agi posse, certum est. Auctor porro in Hilario-
nis vita Hieronymus, litrus quod Palæstinę, ac
Ægypto prætenditur, per naturam molle, ha-
rentis in laxa durefcentibus, asperari, paula-
timque coherescentem sibi glaream tactum
perdere, quamvis non perdat aspectum. Sed
& multa super ijs in libro de Metallicis, quis-
quis ejus dici auctor debet Adnotanda obiter
& Avicennę sententia ex fine Meteororum,
ut prætereamus quę huc spectantia Vitruvius
scribit, ex terra pura lapides non fieri, sed ex
permixto, quoniam ex nimia siccitate in eā
continuatio non sit. Fiant vero ratione du-
plici conglutinatione, congelatione, priore
quidem quum lutum aliquod viscosum fue-
rit, ac pingue, quoad arefcens in quamdam e-
vadit dispositionem, quę in luti lapidisque
meditullio fere est, mox sensim lapis concipi-
tur verus. Scribit etiam, virtute quadam u-
niversali vegetabilia & animantia quo-
que deformari in lapides posse.

Cælius lib. 30.

Sic

Sic animalium etiam terrestriū ossa, nedum
marinorum, in terra generantur; atq; mo-
do quidem ossa perdurant, modo vero succi
locique natura in lapides transeunt. Georgius
Agricola in agro Luneburgensi testis est ossa
belluarum marinarum orta esse, & in lapides
conversa. Habeo equidem ossa saxea ingen-
tia, Balenarum ossibus maximis æqua, quæ Ni-
colaus Rotkokijs, civium apud nos frequens
magister, domi suæ vidit e terra erui, dū aquis
hauriēdis puteum fieri curaret. Plinius etiam
e Theophrasto ossa in terra nasci, & in lapides
transire auctor est. Huc forte referenda sint
ossa illa enormia, quæ Gigantum fuisse vana
hominum ingenia crediderunt. Et mox.

Nil est ad fallendum potentius, quam gra-
vium auctorum sententijs ante occupari, quā,
quid in re quaq; sentiendum sit, diligenter &
accurate sit examinatum. Id ego hīc Plutar-
cho evenisse video, qui Herodoti, & Aristoteli,
& aliorum etiam assertionibus anticipa-
tus, non inquisivit, an alia in puteorum false-
dine causa inveniri posset. Causa quæ mare
falsum reddat, ab Aristotele satis est explica-
ta: at illa in puteis valere non posset, multo
vero minus in montibus. Succus est terræ, qui
in talem abit, congelandus, si quæ concur-

runt congelationem juvent, & tanto magis congelandus, quanto causæ congelationis fuerint potentiores. Strabo fontis meminit, cujus aqua tanta celeritate concresecat, ut si avium alæ ea madefiant, volatum impediat; & si corollæ intingantur, statim totæ rigido salis gelu constare videantur. Hic gignitur interno aliquo terræ calore, quæadmodum in mari solis ardore exhalatio, & salsa redditur ipsa, & mare salsum reddit. Si major calor fuerit, non sal gignitur è succo, sed nitrum, quod vi caloris majore amarescit, ut Galenus doctè in simplicium facultatibus examinâdis demonstravit. Sicut igitur multis in locis, & prope infinitis, succi salsi in terræ visceribus concresecunt, quo res, vitæ hominum maxime necessaria, plurimis locis inveniatur.

Miror cur non addiderit Strabo, hîc greges arietum olim submersos fuisse; propterea quod arietum cornua in lapides conversa, ut videri quæat, plurima inveniuntur, quæ Plinius non rectè (mea quidem sententia) inter gemmas recenset. Melius Solinus, Illic & lapis legitur (inquit) Ammonis vocant cornu. Nam ita tortuosus est & inflexus, ut effigiem reddat cornu arietini; fulgore aureo est. Prædivina somnia repræsentare dicitur subjectus capiti incubantium. Georgius Agricola, cujus in re metal-

metallica exquisitæ diligentia & incomparabili notitiæ nihil habet antiquitas, quod compareret, ejusmodi quoque cornua in Germania inveniri tradit, quæ inter lapides hoplitas collocavit, id est, inter eos, qui metallo aliquo exterius armati videntur; cum nihil ejus contineant. Nos vidimus unum ejusmodi cornu, nullo illud quidem metallo exterius armatū; sed candido veluti marmore obductum, & ita spiris in se convolutum, ut ne exiguum quidem foramen in medio relinqueretur. Goropius de Niloscopia lib. 3. fol. 242.

AT quare aquis sapor varius? propter quatuor causas. Ex solo prima est, per quod feruntur. Secunda ex eadem similitudine ejus nascitur. Tertia ex spiritu, qui in aquam transfiguratus est. Quarta ex vitio, quod sæpe concipiunt corruptæ per injuriam. Hæ causæ saporem dant aquis variū. Hæ medicaminum potentiam. Hæ gravem spiritum, odoremque pestiferum. Hæ levitatem gravitatemque, aut calorem aut nivium rigorem. Interest utrum per loca sulphure an nitro an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ, cum vitæ periculo bibuntur. Hinc illud de quo Ovidius ait:

B 3

Flumen

Flumen habent Cicones, quod potum sa-
xea reddit

Viscera, quod tactis inducit marmora re-
bus.

Medicatum est, & ejus naturæ habent limū, ut
corpora agglutinet & induret, quæadmodum
Puteolanus pulvis, si aquā attigit, saxū est. Sic è
contrario hæc aqua, si solidum tetigit, hæret
& affigitur. Inde est quod res abjectæ in eun-
dem lacum lapideæ subinde extrahuntur.
Quod in Italia quibusdam locis evenit, si vir-
gam, si frondem demerseris, lapidē post pau-
cos dies extrahis: circumfunditur enim cor-
pori limus alliniturque paulatim. Hoc minus
videbitur mirum, si notaveris Albulas, & fere
sulfuratam aquam circa canales suos cymbas-
que durari. Aliquam harum habent causam
illi lacus, quos quisquis faucibus haurit, ut
idem Poëta ait; Aut furit, aut patitur mirum
gravitate saporem. Similem habent vim me-
ro, sed vehementiorem. Nam quemadmo-
dum ebrietas donec exiccet, dementia est,
& nimia gravitate defertur in somnum: Sic a-
quæ hujus sulphurea vis habet quoddam a-
crius ex aëre noxio virus, quod mentem aut
furore movet, aut sopore opprimit. Hoc ha-
bet mali & amnis, Quem quicumque parum
moderato

moderato gutture traxit; Haud aliter titubat,
quam si mera unia bibisset. Ex Seneca.

Videtur mihi frigus istam indomitam rigi-
ditatē (quod est ateramnon) tritico & le-
guminibus ingenerare, comprimēs & cogens
habitum usque ad duritiem: calor autem dis-
solubiles res, mollesq; redigit. Itaque non re-
cte contra Homerum hoc a quibusdā dicitur,
--- non tellus fruges, sed suggerit annus.
Nam quæ loca calorem habent natura infi-
tum, temperiem aëre nitentem præbente, mol-
liores efferūt fruges. Ergo quæ à manu statim
in terram proveniunt semina, ea penetrantia
foventur, ac magis dum occultantur, calore ac
humore terræ fruantur. Quæ vero in boum
impingunt cornua, ea non potiuntur illa, quā
Hesiodus optimam vocat, positus commodi-
tate; sed de labentia & loco suo aberrantia, ja-
ctata magis quam sata videntur, proinde aut
frigoribus plane corrumpuntur, aut his eo-
rum in nudas incidentibus tunicas rigida, ex-
succa, & lignosa redduntur.

Vides nimirum lapidum quoq; & lignorum
partes terra contentas atque stirpes mollio-
res ijs conservari à tepiditate soli quam sint
quæ eminent. Itaque etiam fabri lapides

operi habiles defodiunt sub terram, tanquam maturandos ac coquendos à calore; qui sub dio nudique jacent, frigore rigidi & intractabiles rediguntur, operisque resiliunt. Fructus quoque etiam si in area maneant diutius sub dio & nudi, magis ferunt dirigescere quam qui statim cōduntur, sæpe numero etiam ventus ventilantibus superveniens, frigore suo fruges præduras efficit, quod Philippis Macedonica urbe ajunt evenisse; reconditis palea opitulatur. Mirari autem non debemus, si audiamus agricolas narrare, de duobus contiguis succis alterum incoctibilem fructum ferre: & quod maximum est, fabarum alias alium gignere satum suo fœtum, nimirum quod alijs plus, alijs minus spiritus frigidi vel aquæ incidit. Plutarchus Symposiacon.

SAl autem artificiosus ad venas experientias aptus multis modis conficitur: Primo ex paribus portionibus aridæ vini fecis, aceti, hominis urinæ simul decoctis donec in salem vertantur. Secundo item ex paribus portionibus cineris, quo infectores lanarum utuntur, calcis, aridæ vini fecis purgatæ, salis liquati: etenim singulorum libra conijcitur in hominis urinæ libras viginti. Deinde omnia decocta

cocta ad tertias colantur: tum ad residuum salis non liquati libra adijcitur, & ejusdem unciz quatuor, atque lixivij libris octo superfusis simul in olla, argenti spuma intrinsecus obducta, coquantur usq; dum exiccata sal fiant. Tertio sic conficitur; Sal non liquatus, & ferrum, quod rubigine infestatur, injiciuntur in vas: quod hominis urina superflua operculo tegitur, ac triginta dieb⁹ reponitur in loco tepido: postea ferrū urina lavatur & reponitur, reliqua vero tandiu coquuntur, quoad in salem mutatur. Quarto sal artificiosus hoc modo fit. In lixivio ex calcis & cineris quo infectores lanarum utuntur, paribus portionibus facto, pares portiones salis, saponis, aridæ vini albi fæcis, halinitri coquuntur usque ad eum finem dum in salem abeant; is ramentum lotura collectum mistum, liquefacit.

Succi autem concreti efficientur vel ex aquis, quas natura, aut ars, succis infecit, vel ex ipsis succis liquidis, vel ex lapidibus mistis. Initio solertes homines cum viderēt aquas quorundam lacuum, natura succiplenas, solis ardoribus siccatas conspissari, atque ex eis fieri succos concretos, verisimile est eos aquas asimiles alijs is locis infudisse vel corrivasse in areas, ad aliquam altitudinem depressas, ut ipsas etiam solis calores condensarent. Deinde,

B s

quia

quia viderent ista ratione succos concretos tantummodo æstate confici posse, nec tamen in omnibus regionibus, sed in calidis & temperatis solum, in quibus æstivo tempore raro pluit, eas quoque in vasis igne subjecto coquere ad spissitudinem cœpisse: quo modo omnibus anni temporibus, in omnibus regionibus, etiam frigidissimis ex aquis succosis, siue natura, siue ars eas infecerit, coctis succi concreti confici possunt. Postea cum quosdam lapides ustos stillare succis viderent, eos in ollis coxisse, ut etiam sic aliquos succos concretos efficerent. Sed quot & quibus rationibus, eorum quisque confici possit, operæ precium est cognoscere. Itaque ordiar à sale; qui fit aut ex aqua, quæ vel naturaliter salia est, vel talis hominū operis effecta; aut ex diluto salso, aut ex lixivio item salso. Atque aqua quidem naturaliter salia, aut in salinis à solis ardore, aut in cortinis vel ollis, vel fossis, ab ignis calore conspillata vertitur in salem.

Sed dilutum, ex quo conficitur sal, fit ex terra salia, vel salis vel halinitri fœcunda: lixivium vero ex cinere arundinis vel junci. Verum ex terra salia oritur dilutum, ex quo decocto sal tantummodo conficitur: ex altera, de qua paulo post plura dicam, ex quo sal & halinitrum. At ex cinere nascitur lixivium, ex quo

quo etiam sal solus fit. Tam autem cinis quam terra primo conijciatur in magnam cupam: deinde aqua dulcis ei affundatur: quod cinere vel terra perticis agitata, horarum ferme duodecim spacio imbibit salem; tum turbine ex cupa extracto, colata excipiat labro, mox siue dilutum fuerit salsum, siue lixivium vasculis haustum infundatur in parvas cupas; ad extremum transfundatur in cortinam ferream vel plumbeam, & coquatur, donec aquis exhalatis succus densetur in salem. G. Agricola de metallis lib. 2.

Scribit Theophrastus Paracelsus Smaragdi balnea Veneris usum non ferre; ut saphirus nec pestem nec lepram: Balnea, inquit, ex argenti fonte leprosis utilia. Et dicit, Balnea ex sale gemmæ commigrare faciunt in saxa, quæ lignea erant; ut ex vitriolo balnea in æs mutant ferrum. Certe illud affirmare possum me Patavij vidisse muliebrem mammā in saxum evasisse, quod, cum mortua jereret, hæc fonte immersa fuisset. Magna sine dubio vis, & fontium & balneorum. Ioan. Heurnius lib. 1. fol. 35.

Semina

Semina ex coctilibus incoctilia, & ex incoctilibus coctilia fieri Theophrastus alimentis acceptum refert; loca enim prætenuia ac insolata obsequiosum alimentum, & facile donant, ut in Lemno & Ægypto etiam aëris causa; contra enim frigidiora loca, & spissa ut figularis creta, vel maduit & palustria incoctilia, ex succa lignosa, & contumacia præbent; ob id fruges quæ sub dio in area manserint, inobsequiosas fieri, & contumaciores ijs quæ statim auferuntur. Lapidosa pyra in Saxosis locis nascuntur; frumentum & cæteræ fruges præponderant propter alimentorum facultatem. In insitione fructus, sapor, odor, magnitudo, color, & forma ex subjecti trunci qualitate mutantur, ut latius disputavimus in nostris liberis de Agricultura; & tandem succus per plantarum poros per cuncta meabilis subiens, eas transmutat, ut lapidescant, & ferrescant etiam, ut ita dicam si super ferri mineras oriantur, eadem cute permanente & gravitate, & duritie ferrea. Visitur in quibusdam locis, ut Georgius Valla refert, petrifico succo abundantibus, qui per radices & trunci poros exsuctus, radices ipsas, truncum, ramos, folia, & flores in lapide convertit. Io. Baptist. Portus lib. 2. Mag. N.

Alia

ALia & ligno querno, in lapidem mutato.
Ein Weßstein auß Eychnem Holz.

E ligno fagino in lapidem mutato, quæ fagus (vulgo sic dicta. Nam alia veterum fagus est) cum trunco, ramis, folijs, altitudine 170. ulnarum, in saxo cinereo durissimo sub terra in valle Ioachimica reperta est. **Ein Weßstein von Buchnem Holz.**

Ex alno etiam fit lapis artificiose hoc modo: imponitur lignum, quantæ velis magnitudinis, in labra illa ampla ænea, in quibus lupulus coquitur, ad faciendam cervisiam: cumque percoctus abunde lupulus est, eximitur idem lignum, & arena vel glarea in ipsis cellarijs, obruitur per triennium: inde cum eximur fuerit, duratum in lapidem apparet: quo potissimum cotes fiunt, & quibus ad ferramenta acuenda mensarij utuntur. I. Kemptmannus de fossilib. fol. 35.

Post Fluores pauca dicam de lapidibus illis, qui ex aquis ortum habent, & paulatim ex ijs lapidescentibus concrescunt, sive stiria & pyramidis aliqua specie, ubi defluendi locum aqua habet. Lapidem quidam & succi concreti
stirije

stirijs similis in speluncis stant, vel in earum
cameris pendent, Agricola. Et alibi: Marmor
candidum, quod in Germania reperitur, ali-
quando in Stirias concrevit. Sive latiore qua-
dam & crustacea forma inhaerente, sicut &
lebetibus, ut in balneorum vasis maxime ap-
paret, & canalibus Thermarū, in quibus aqua
coqui longo tempore aut servari solet, crustae
quædam lapideæ insident, Græce quidem la-
pides huiusmodi ὀστέονες cognominantur à
recto ὀστέον, proparoxytono, cuius sig-
nificatio passiva est, & ex aqua genitum signi-
ficat. Aquas vero quæ res sibi injectas vel im-
mersas in lapidem vertendi vim habent ὀστέονες
ὀστέονες dixerim, paroxytona voce, signi-
ficatione activa, quod lapides gignant, τὰ
ὀστέονες. De huiusmodi aquis lege Se-
necam Naturalium Quaestionum lib. 3. cap. 17.
& Strabonem lib. 13. de aqua in lapidem dure-
scente. & Christoph. Encelium de lapidibus
ac gemmis lib. 3. cap. 3. Sic & Thermarum Ca-
rolinarum in Boëmia guttæ in calcis gypse
substantiam verruntur. Chirurghi Germano-
rum huiusmodi lapides, stirijs præsertim si-
miles, aut crustaceos quidē, sed bullis quibus-
dam eminentibus inæquales, *Wallstein* ap-
pellant, quasi osteocollos dicas: quod ijs in
Empla-

Emplastra additis vim ossa, infantium præsertim ferruminandi inesse existiment. Meminit eorum in sua Chirurgia Germanica Hieronymus Brunsvicensis. Horum duæ species inveniuntur. Stiria lapidea quam Germani *Ein Wallstein* vocât, privatim vero *Ein Tropffstein* / id est, stillatitium lapidem. Hac figura (pyramide mutila, & mucrone fracto) lapidẽ album, gravem, durum, & splendentem intrus, ex mirabili quodam subterraneo Germaniæ antro, quod *Bawmaneshol* appellant, vir genere nobilis, doctrina & virtute nobilior, Iohannes Reiffenstenius ad me misit.

Silex percussus foraminibus aliquot, natura vel casu aliquo nos latente. Huiusmodi autem lapides mulierculæ quædam superstitiosæ quærunt, circa torrentes & fluvios, stolide persuasæ curatum iri vaccas quæ sanguinem cum lacte reddunt, si papillis in hæc foramina immixtis mulgeantur.

Lapilli quidam altissimi, perexigui, durissimi: quos Petrus Coldebergius pharmacopæus Antuerpia misit, Gypselli fictilia voce diminutiva, à gypsi colore, dici potuerunt. Huiusmodi lapides *ὄψος* vsq; Theophrastus sentire videtur generari *ἐκ σπέρματος*, hoc est, paula-

paulatim ex aquarum & guttarum confluxu. Vidi aliquando strumarū quadam specie crassos admodum, splendidos intus & subruffos, & fœtentes: quales ad Andellīngam pagum agri Tigurini inveniuntur. Sunt qui ab huiusmodi aquis tofos & lapides gignētibus, bronchocelas etiam, id est, gutturum strumas excitari putent. Lege Iul. Cæs. Scalig. Exercit. 60. parte 2. An vero renum quoque & vesicæ, alijsve in animalibus lapides crebro earum potu coire possint, considerandum. Anomum coctum cum aquis lapides generantibus, eas expurgare in Euporistis Dioscoridis legimus, lib. 2. cap. 121.

Pumex, Porus & Tosus dicti lapides, & si ad spongas forte capite de Aquatilibus referri poterant, quod eis similiter multifora (ut ita dicam, sicut Græci *πολύτρητα*, & multifores specus Plinius) sint corpora cavis exiguis creberrimis, seu cavernulis & foraminibus plena.

In spelunca quadam per summum montem, fornici adhærens nascitur substantia quædam fungosa, friabilis, alba, levissima; quam Fungum petræum dixeris, vel Agaricum saxatile: tam similis huius est facies Incolæ *Monnisch* appellant, id est, Lac lunæ, à substantia alba & spumosa, ex qua concretus videtur hic lapis, si
lapidis

lapidis nomen meretur. Aqua mixtus, albo lactis colore eam inficit. Insipidum est. Siccat sine morfu. Nulla in eo asperitas: & totum cum saliva mādentis liquefcit, præsertim quod melius fuerit, nam & crassius alperiusque reperitur, immaturius nimirū & crudius: quod odore etiam caret. Concoctum autem & perfectum, ut asperitatem amittit, ita albius colore, & pondere levius, & suaviter odoratum redditur. Videtur autem naturam Holoſteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in Palatinatu effodiuntur, proximam habere: & lapidi quem ego ab odore Cydoniten nominatio.

Superſtitioſe quidam adverſus quemcunq; morbum ægroti cujuſvis, propter quem expreſſo ipſius nomine c̄ ſpelunca petatur, ſalutare eſſe putant. Lucernæ in Pharmacopolio venire ſolet. Polliuem ejus chirurgi ulceribus deſiccandis inſpergunt. Sunt qui nutricibus, ad augēdam lactis copiam, pollinis hujus drachmam exhibeant, c̄ jure ni fallor: (poſteſt aut commodius ex lacte amygdalarum cui mixtus hic pollem aliquot horis fuerit, colato propinari, cum pauco ſaccharo & aqua fœniculi) ajunt autem mamillas evidenter hoc auxilio turgere & repleti lacte. Præterea à docto quodam viro, nuper proditum invenio, Lac lunæ in profluvio ſanguinis utiliter dari tan-
C
quam

quam somniferum, idque sibi experimento constare. Quod an nomē priscum, ego aut ipsum Morochrhū veterū esse aliquando putavi: aut certe illius facultates obtinere; sed amicus quidam rerum fossilium omnium cognitione clarus, Margæ friabilis gen^o esse mavult. Stiria dicuntur, quæ ex aqua congelata hyeme à tectis dependent. Lapidēs quidā & succi concreti stirijs similes in speluncis stant, vel in earum cameris pendent, Agricola. Plura leges supra cap. i. Achatē aliquando fluminum imaginem reddunt. Plinio teste.

Cæterum ut Hāmītes totus arenulis rotundis constat: ita Stalagmites, apte sane à doctissimo viro Georgio Fabricio dictus, ē guttis itidem rotundis, in lapidem gypseæ substantiæ conversi: totus coagmentatur. de quo sic aliquando ad me idem Fabricius scripsit: Hāmītes alius est à Stalagmite, sic n. nominatio qui ē guttulis calidarum in terra arenaria formatur: qui pro qualitate terræ, modo cādīdus, modo griseus, (fuscus) pro qualitate aquæ guttatim defluētis, modo pilorum, modo coriandri refert magnitudinē: & reperiuntur in una massa plurimi quasi favis inclusi, & eximuntur ea cōgrana. Hammitæ vero corpus unum est saxea duritie & ex una fit materia, aut ex sola harena, qui coloris cineri effoditur in Prussia, eo loco

loco qui hortus rosarū nominatur: aut ex succo lapidescente, qui est candidus. Vtriq; sunt inspersæ micæ coloris argentei. Stalagmites copiosissimus est in thermis Carolinis prope Schlaccevaldam, Casparis Pflugij oppidum in Boëmia. Stalagmitæ jam dicto persimilis est lapis quē ego Pisolithum aut Orobiam voco, quod è multis ceu pisib; vel ervis constet, præduris, & quæ dentibus frangi nequeant, colore fusco. Hic non male Hammites major appellatur, Germanice *grosser Kogenstein*, oder *Erbsstein*. Plura vide infra cap. 8.

Cæterum ut Stalagmites è guttis suam formam servantibus coit: sic ubi descendunt in longitudinem guttæ, & veluti stirias efficiunt, (quales è nivibus liquatæ tectorum alibive aquæ, rursus antequam defluant gelu astrictæ pendent, pyramidum specie, plures plerunq; pariter, magnitudine inæquali) aut inæqualiter protuberantem choeradum sive strumarū specie, lapides gignuntur, quos *Wallstein* Germani vocant, ab eo quod ossa ferrumina-re credantur emplastris additi. Dependent autem, ni fallor, à saxis fere, per quæ crassior aqua & frigidior, paulatim defluit, ut in arce Bruneggo non procul Lenceburgo in Helverijs: & prope catarrhactē Rheni inferiorem ad Lauffenburgū oppidum in proximo

C 2

monte,

monte, qui plane stirijs similes sunt, oblongi, teretes, nisi quod in mucronem ut pyramis exeunt, albi, pellucidi. Inveniuntur & Tosi substantia alibi, ut in Hungaria Dacico seu septem castrensi tractu. Iuncos lapideos apud mare rubrum provenire, quos nemo visu à veris possit discernere, retulêre qui ex India missi ab Alexandro in mare navigarunt: item plantas marinas illic, quoad in aqua sint, colorê algæ minutæ habere, cum vero exemptæ ad Solem ponuntur, mox sali similes fieri nar- raverunt, Theophrastus. Histor. st. cp. libr. 4. cap. 8. ubi etiam scribit in sinu ejusdem maris Heroo cognominato, Laurum esse, & Oleam & Thymum; verum nō viridia, sed lapidis specie, parte è mari eminente: similia tamen viridibus, tum folijs quam germinibus. Colorem quoque floris in thymo, tanquam non- dum perfecte floruerit, liquido depræhendi. Iunci in lapidem versi genera duo Vlysses Aldrovandus medicus excellentissimus Bononiæ habet. Lapidem in junco amicus quidam meus Monspelij invenit, in radicis quodam veluti, modo totum abditum & immatum, quem à Viro quodam docto lapidem Cyperi vocari aiebat, & ad amuletum adversus epilepsiam, si recte memini, magni fieri.

Leguminum specie lapides quidam inve-
niuntur,

niuntur, pis (de quibus mox in P) aut lenti-
bus similes: partim coagmentati ex pluribus
ceu granis aut seminibus, partim etiam grana
singula & separata: quę sua foris tunica tegun-
tur, ut intus etiam plane referunt legumina
vera, duritie summa, & ne validorum quidem
dentium morsui cedente. Lithosprea dixe-
ris Græce, Huiusmodi granis audio agros
quosdam alicubi plenos, veluti satos reperiri.
C. Gesn. de fossilibus.

IN valle quadam præterlabitur Elsa fluvius,
à quo etiam vallis illa nomen accepit; & in
vicino colle est castellum ab eo Collis appel-
latum, supra quod oritur flumen illud limpi-
dissimum: quod quidem flumen cum parvo
spatio fluxerit, recipit in se torrentem Sena
vulgo dictum; qui torrens scatet quodam la-
pide, qui confusus est cum illa aqua ut ex eo
patet, quoniam & ligna, & herbae, & omnia
quę in aqua illa manserint, circumcirca super-
ficiem lapidescunt, quod non alia certe ratio-
ne fit, quam quia simul cum aqua fluit & suc-
cus lapideus, qui non est cum aqua illa cōmi-
xtus, sed confusus ob hanc rationem: quoniā
aqua illius fluvij frigida est. Frigiditas autem
non efficit mixtionem; sed calor: quod autem

C 3 &

& defectum caloris succus ille lapideus non
cōmisceatur cū aqua illa; constare hinc possēt,
quod apud Senensem urbē est castellum, Ran-
colano, vulgo dictum: & in colle prope illud
castellum sunt gemini fontes scatentes calidi:
quorum fontium aqua utuntur incolæ illi ad
varios usus, & inter ceteros ad volvendos mo-
lendinæ rotas: canales autem illi, per quos
aqua fluit ad rotas volvendas; replentur cype-
ro, juncis & alijs herbis, ita ut necesse sit, quar-
to saltē quoquo anno, canales illos expurga-
re ab illis herbis: quas herbas si projiciant in
solum inibique relinquant; lapidescunt om-
nes: quoniam cum aqua illa est cōmixtus suc-
cus lapideus, quo herbæ ipsæ in canalibus nu-
triebantur. Cum enim succus ille sit vere cum
aquæ substantia mixtus; non poterant herbæ
pro alimento succum illum attrahere, quin si-
mul etiam attraherent aquam, & propterea in
aqua ipsa non lapidescebant: eo quod aqua ef-
set impedimento. Nec mirum vobis videatur
herbas nutriri succo lapideo, quoniam & co-
rallus planta est: quæ tamen, cum ad maturita-
tem pervenerit, lapidescit: quoniam succo la-
pideo alitur. Ita & junci illi, & aliæ herbæ ex
canalibus illis extractæ, in terramq; projectæ,
cum fuerint exiccatae, lapidescunt: quoniam
alebantur lapideo succo. Quod autem hoc sit
verum;

verum; patet: quia in eo solo sunt & aliæ plantæ, quæ non fuerint extractæ ex illis canalibus, & non lapidescunt. Colligo itaque hinc, eum aqua illorum fontium esse vere cõmixtum succum lapideum: quoniam & ibi calor est, qui potuit mixtionem facere, in aqua autẽ fluvij dicti succus lapideus est cõfusus, & non vere cum aqua commixtus: quoniam ibi deficit calor mixtionem faciens.

Sed sciendum est us supra etiam annotavimus, quod succus iste lapideus dupliciter cum aquis medicatis misetur aliquando vera & propria mixtione: ita ut si aqua illa attrahatur à planta aliqua pro sui alimento, simul & semel attrahitur & succus lapideus: quo deinde fit, ut planta lapidescat. Aliquando autem non miscetur, sed potius cum aqua confunditur: & ideo si aqua à planta attrahatur, non attrahitur cum ipsa succus, & per consequens non lapidescit planta. Primo itaq; modo mixtionis succus lapideus est in balneo Rancolani. Secundo autem modo reperitur in balneo Aponitano. Et, ut sciatis, per succũ lapideum intelligo humorẽ quendam optime elaboratum, & coctum, genitum ex materia lapidosa; qui humor, seu succus succescẽs vertitur in lapidẽ. & vocatur succus, quia est humide substantia, vocatur p̃terea lapideus tũ quia ex materia

lapidea est factus, tum quæ, cum siccat, abit in lapidem. Verum, advertendum est, ac sciendum, quod aquarum aliæ habent succum lapideum, & illum vel mixtum optime secum, vel confusum; aliæ non succum lapideum, sed ramenta lapidum habent per totam sui substantiam disseminata, ac dispersa: & tam illæ, quæ habent in se succum lapideum confusum, quam quæ continet lapidis ramenta, edunt lapides: ut constat ex balneo Aponitano, & ex balneo de Corsena. Nam circa parietes fontis balnei Aponensis concrevit lapis: quoniam aqua illa habet in se succum lapideum confusum; idem quoque fit circa canales balnei de Corsena: quia in illa aqua dispersa sunt ramenta & minimæ particule lapidis.

Materia autem lapidum secundi generis, qui lapides casu fiunt ex alio corpore, quod prius non erat lapis, ut ex folijs, lignis & huiusmodi, est succus lapideus, qui concretus, & exiccatus convertitur in lapidem illius generis, cuius succus ille est: non autem succus iste est efficiens, ut opinatus est Agricola in quarto suo libro de Natura fossilium: nam efficiens est vel frigus, vel calor, ut infra declarabo. Succus igitur lapideus est materia horum lapidum, quem succum lapideum licet noverrint antiqui; tamen mirum est, cur tam frigide
de ipso

de ipso sint locuti: nam Aristoteles vix duo verba de ipso dicit sub nomine humoris. Nos autem anno elapso, dum de balneis medicatis ageremus, sepe de ipso mentionem fecimus: & est duplex unus non purus, alter purus, qui est humor quidam clarus, & limpidus, qui siccescens concrevit in lapidem.

Alterum genus succi, quod invenio; est succus ille, qui habet pro materia exhalationem siccam, & humorem quendam purum: quibus simul mixtis resultat succus quidam clarus, & purus, ac veluti gemmeus. qui succus imbibitus postea, vel in folijs vel in lignis, vel in simili substantia, concrevit in lapidem. Unde vidi ego aliquando Venetijs frustum roboris magnum in lapidem pulchrum, jaspidem quasi referentem, fuisse conversum. His positis; dico, quod materia lapidum secundi generis est succus laqueus, vel ille impurus, vel iste purus, & veluti gemmeus. Tertium genus continet lapides illos, qui in plantis fiunt, quorum materia est succus quidam existens in Cavernis profundis maris: qui succus attractus à planta ratione cujusdam affinitatis & proprietatis; concoquit optime, & planta lapidescit. quod autem succus attrahatur ratione cujusdam proprietatis ex eo patet, quod ubi generatur & lapidescit Corallus, sunt varia ge-

B s nera

nera musci: tamen corallus lapidescit, muscus minime. quod porro succus ille attractus à planta illa vertatur in corallum per concoctionem; perspicuum ex eo est, quod videmus unam, atque eandem coralli plantam habere aliquas partes magis lignosas, aliquas magis lapidasas. quod rursus succus iste sensim attractus, recipiat magnam cōcoctionem in plantis illis; patet ex mutatione coloris ipsius plantæ: nam ex alba, vel viridi, aliove colore donata, fit rubicunda. Succus igitur iste est materia lapidum genitorū in plantis, à quibus sensim succus ipse attrahitur affinitate quadam, & maxime concoquitur: qui succus reperitur solum in quibusdā cavitatibus maris. at succus ille impurus, & ex quo generantur lapides secundi generis, in omni fere terra reperitur. quod inde patet, quia lithospermon planta ubique nascitur, & efficit semina lapidosa, ratione succi lapidei attracti, quod autem illa semina sint lapides; est notissimum: quia nec uruntur, nec emollescunt, nec eliquantur.

Debetis scire, quod corpora dupliciter cōcrescunt à frigore, & dupliciter à calore. dicamus primo de ijs, quæ cōcrescunt à calido. Invenio itaque quædam conscere à calido ea tamen ratione, ut iterum à calido possint eliquari.

quari, & prius quidem eliquari, quã emolli-
cujusmodi est sal, & nitrum, nam hæc liquan-
tur à calore, etiam si à calore concreverint: li-
quantur etiam ab humido, & ratio est, inquit
Philosophus, quia quando cōcreverunt à ca-
lore, non fuit absumpta tota humiditas supera-
bundans, sed remāsit in meatibus illis tenuis-
simis: quia porro meatus istorum, scilicet salis,
& nitri sunt ordine dispositi, & æqualis mag-
nitudinis; hinc est quod addito humido pri-
us eliquantur, quam emollescant: nam humi-
dum extrinsecum æqualiter penetrat. Igitur
primus modus quo corpora cōcresecunt à ca-
lore, est, quando ea ratione concresecunt, ut i-
terum possint à calore liquari, & pariter ab
humido: & prius quidem liquari quam emol-
li. Alter modus est quando corpora ea ra-
tione concresecūt, ut prius emolliantur, quam
liquentur, & hoc modo concresecit lutus, nam
calor agens in ipsum, non absumit totum hu-
midum adventitium, sed relinquit ipsum in
meatibus: qui meatus non sunt æque magni,
nec ordine dispositi, sed alij augustissimo, alij
lati, alij per unum ductum, alij per alium: &
ideo addito humido non recipitur æquali-
ter in omnibus meatibus; & hinc est quæ lu-
tus prius emollitur, quam eliquetur. Sed late-
res, & lapides subterranei, quoniã in ipsis reli-
cti sunt

Et sunt meatus angustissimi, & absque humido adventitio, & superabundanti; ideo ab humido non possunt emolliiri, nec eliquari, patent igitur duo modi, quibus corpora concre-
scent à calore. A frigore etiam concre-
scent duobus modis: nam quædam concre-
scent à calore liquentur, qualis est glacies, sacca-
rum candi, & succi concreti. Hæc enim om-
nia cum concreverint à frigore, eliquantur à
calore; quia in ipsis abundat humidum adven-
titium, quod densatum fuit à frigore, sed tota
humiditas superabundans absimitur, ita ut in
concreto corpore non remaneat nisi humidum
lentum conglutinans: & ista non eliquantur
à calido, quoniam consumtum est totum illud
humidum adventitium, quod debeat replere
meatus; & hæc sententia est Aristotelis in 24.
sectione problematum, problemate undeci-
mo; ubi inquit, quod excessus concretionis
à frigore absimit humidum, & efficit la-
pides.

Concre-
scent quoque lapides in aquis cali-
dis, ut patet in balneo Aponitano: ubi repe-
rieris concretum lapidem: similiter & circa
canalem ligneum ducentem aquam pra vol-
venda mola, & circa aquæ ductum ex factio
lapide constructum, & passim, præterquam
circa

circa saxa illius collis : quod est mirum. causam tamen credo esse hanc, quod in illis saxis non sunt pori, ita ut possint imbibere succum illum lapideum, ut sunt in canali ligneo, & in lateribus illius aquæ ductus : ideo ob defectum pororum in illis saxis, non posset ipsis inhærere succus ille lapideus. quod hoc sit verum, patet ex eo modo conficiendi saccarum candi; nam cum eliquatum est saccarum, si ipsum injiciant in vas vitreum, vel testaceum vitro obductum; nihil vel minimum saccari concrescit circa parietes. Sed si vas non sit vitreum, nec vitro intus obductum, multum saccari concrescit circa parietes ob poros, qui adsunt : in quibus meatibus imbibitur portio aliqua saccari, & illi portioni ob similitudinem additur, & connectitur alia portio, donec multa saccari quantitas adhæserit. Gab. Fallopius de metall. & fossilibus.

Addam unam quæ superest Physicam Aristotelis objectionem, quam habet libro de sensu cap. 5. Quod autem dicunt quidam Pythagoræorum, non est rationabile. nutriri enim dicunt quædam animalia odoribus, primum namque videmus cibum, oportere esse compositum. Etenim quæ nutruuntur simplicia

cia non sunt. Et rationem hanc arguēs subdit:
Præterea neque aqua ipsa sola incōmixta exi-
stens, vult nutrire, corporeū enim quid oportet
esse id, quod debet cōstituere. Adhuc multo
minus rationi consonum est, aërem corpore-
scere. Negat hic aquam per se solam, non
mixtam, nutrire posse. At lib. 6. cap. 16. angu-
illas affirmat nutriri aqua Pluvia. Idem confir-
mat lib. 8. cap. 2. Plurimæ sane potabili aqua.
An vero aqua pluvia mixta est: Et si hæc mixta
est, quæ nam simplex est? Ait multo minus ra-
tionabile esse aërem corporescere. Si scirem
quæ animalia Pythagorei odoribus vivere di-
xissent, conferrem aëris corporescētiā cum
aquæ corporescētiā, quæ non solum nutrit,
humores & carnes creat, sed etiam durissimas
crustas circumcrescere facit carnibus piscium
eorum, qui affixi manēt, hos enim omnes sola
aqua potabili nutriri ipse idem scribit, modo
allato cap. in hæc verba: Ostreaceorum ani-
malium, quæ immobilia sunt, nutriuntur po-
tabili hanc esse mari tenuiorem reddit. Pæne-
trat enim per densa quia tenuior est, mari cō-
coquente. Si ergo tenuis aqua sola incōmixta
nutrit, & ita nutrit, ut ex ea corporecant du-
rissimæ Ostreæ, cur non & aërem rationabile
est ita corpescere in carnem saltem aliquam,
qualis est chamælentis caro, quæ multi amici
mei,

mei, & ego multoties in Cyp̄o cū essem multos dies ac menses vivos habuimus, nec unquā, etiam si varias herbas, folia, flores, semina, insecta, alia apponeremus, quidquā comedere advertimus aëre nutriri cōcludebamus, & rorido aëre exhilarabantur. Sed Manicodiata avicula Indica, quæ nunquam terram aut solidum quicquam contingere est à multis & indigenis, & nostratibus curiosis viris visa, carnes tamen, nervos, ossa, rostrum, plumas habet, in aëre nasci, in aëre vivere ac mori creditur, qua alia re nutriri est existimanda quam aëre? Quod si verum est in Mamicodiata, & in chamæleonte, verum est aërem corporefcere. Si aër corporefcit etiam vapor, qui sedes est odorum, res aëre crassior, & compositior, possibilis ergo est Pythagoreorum traditio. Non est ergo jure ab Aristotele reprehēsa. F. Patritius discul Arist. fol. 312.

Refert Strabo Eulæi aquā alijs drachma, id est, acetabuli mensura fuisse leviolem. Est autem hoc juxta Plinij doctrinā, parte quinta-decima. Sed ab his ad aquarū miracula transcamus. Sunt enim aquæ maximarum virium, ut etiam ligna in lapides vertere soleant.

Refert

Refert Albertus Magnus, in Danico mari, juxta Lubecenſem urbem, ſua ætate inventum arboris ramum cum nido & pullis, qui cum in lapidem cum arbore & nido eſſent converſi, tamen adhuc colorem ſuum retinebant. Et Georgius Agricola in Elbogano tractu juxta oppidum à Falconibus cognominatum, integras cum cortice abietes in lapidem verſas eſſe: atque quod majus eſt, in rimis etiam pyritidem lapidem continere. Et Domitius Brutoſonius in Sylare amne, qui radices montis ejus, qui eſt in agro urbis Verſentinorum olim, nunc Contuſij, lambit, folia & arborum ramos in lapides tranſire, non fide aliorum, ſed propria, ut qui incola ſit regionis. Cortices autem lapidum annos numero oſtendere. Sic guttæ Cortici fontis (hoc enim nomen à vulgo inditum eſt) ſparſæ lapideſcunt. Et in Dacia Cepuſij aqua in urceas tranſuſa lapideſcit. Non tamē horum omnium eadem ratio: nam quæ calore mutant alia in lapides, tuto bibi poſſunt, quoniam circa omnes calidas aquas fungoſi lapides generantur: at qui fontes conſcruſcunt frigore gypſei ſunt, ac non veneni expertes: nam frigus omnia durat, & cogit in lapides. Ob id in fluminum alveis, & ob perennem motum qui terram auferat, lapidum copia ſemper ferme adeſt, ni lento motu fluant.

ant. In mari tamen lapides Aristotele teste sic generantur. Ex collisione enim fluctuum spuma gignitur, quæ ac alijs rursus fluctibus cogitur, demum à salugine siccata, additaque arena tenuiore, cōcrefcit in lapidem. Et quamvis hæc de lapidibus tantum dicta sint, qui in mari generantur, de omnibus tamen erunt intelligenda, qui in aquis ortum habent. Sed in fluminibus & torrentibus ac fontibus frigiditas est loco saluginis, quæ cogit. Hæc autem calor est quidam; nam calor quidam dissolvendo, quidam cogendo, utrique autem concoquendo generant. Qui autem cogendo, frigiditas ob id dicitur, quia Galeno teste, nihil in homine frigido coactum est, Minor igitur est hic calor humano, quam obrem frigiditatem appellamus.

Sic pariter hydrargyrum inunctum externe, à membris & ulceribus pituitosos ichores ad collum, fauces, adenes salivales, ac dentes & gingivas regerit, perque illorum poros superne expurgat, & ad dentes ac pulmonem protrudit. Vnde aliptæ Hispanorum & Itolorū, ex hydrargyro, cerusis & minio una maceratis, fucum præparant: qua cum mulieres earum genas quacunque inunxerint his dentes brevi marcescunt, anhelitus male olet, fronteque corrugata, oculi caligant, & senescentes

D

scientes

50 DE AQUARUM AFFECT.

scientes asthmate pereunt. Nil igitur mirum,
 quorundam fontium haustu, qui ex metallo-
 rum montibus scaturiunt, dentes excidere:
 quippe, teste Victruvio, ex his montibus, in
 quibus argentum, aurum, & horum parēs hy-
 drargyrum later, uberrimi scaturiunt fontes,
 & herbofo cespite virent. Nam qui solerti in-
 dustria horum venas scrutantur, mane mensis
 Maij sereno nebulas in vertice montium e-
 mergentes, ac instar lanæ vel cotti gossypij, su-
 pra cespitem pendulas velut fontium ac me-
 tallorum indices, dedita opera observant, ibi-
 que argenti vivi venas subesse conijciunt, quā-
 doquidem aquarum scaturigines per metal-
 lorū venas, ac præcipue in alpibus erumpunt.
 Has virofa metallorum qualitate dētibz no-
 xia, imbui, credere par est. Vnde Plin. scribit,
 in Germania trans Rhenum castris a Cæsare
 Germanico promotis, maritimo tractu fontē
 fuisse, cujus potatoribus dentes intra bienniū
 deciderent, compagesque in genibus solve-
 rentur. Et Victruvius: Susis, inquit, quæ erat
 Persarum metropolis, fonticulus erat, ex
 quo qui hibeant, dentes amittebant. Dixi-
 mus paulo ante, hydrargyrum non modo pi-
 tuitam ab infernis partibus ad colli glandulas
 & caput regerere: sed etiam congestam in ca-
 pite, ad partes capiti subjectas, cervicem, gut-
 tur

tur præcipitare. Hinc, qui has hydrargyro medicatas bibunt aquas, ijs chæradibus & bronchocele, tumore à gutture ad pectoris furculam fere pendulo, collum turget. ob idq; Vitruius erudite mehercule, ex membratura & habitu corporis incolarū pulchro vel deformi, naturas aquarum illius regionis explorare præcipit. Vnde in Senensi comitatu, ad Lucam, celebrem Italię civitatem, vicio aquarum incolis in collo scyrrhos, scrophulas, & strumas nasci tradunt. Et Vitruius auctor est, Equicolis, olim bellicosus Italię, de natione Medullorum prope alpes, populis, guttura bronchocelis turgere. Nil certe mirū, quum Alpes metallorum venis, per quas aquarum scaturigines emanant, abundant: earum accolas gutturosos fieri, præcipue Noricos, ultra Saltzpurgium, Oenospontē, & Curiam Rhœtiæ oppidum, ac eos qui Styriam & Carinthiam incolunt, quondam Carni & Taurisci à Tauro monte appellati: quorum montes etiam nostro ævo ferri, auri, argenti quoque mineris, & olim quoque fuisse locupletes, *Æneas Sylvius* tradit. Nec id tantum illic natis incolis vernaculum est vicium, sed etiam advenis: qui si collo etiam anserino graciliore advenierint, & aliquot annos de his fontibus potaverint, guttura eos, veluti taurorum colla, quibus

palearia dependent, referre videbis. Et quod omnem superat admirationem, nec hoc corporis vitium tantum homines, sed ligna etiam siue virgulta in fontes quosdam projecta afficit: quibus, viribus aquarum, intortis, tubera velut in oleis arboribus, adnascuntur.

Pituita ficcata lapidescit ac ramentis ossiū, & fictilium testis similima videtur. hæc delirum vulgus philosophiæ imperitum in apostemate præstigijs dæmonum, aut veneficijs anus accidere credit. hæc ausem in diuturna ex alteratione putrefactione enasci experimur, ut lignum quercinū sub terra defossum mutatum in cotem lapideam hisce manibus erui. Galenus quoque hæc & plura alia ostentis simillima in abscessibus ex atra bile & pituita subnasci his verbis testatur: Humores, inquit, ubi in abscessibus perduraverint, plures habent alterationes. Nam & lapidibus, & arenis, & testis, & lignis, atque carbonibus & limo & sorditiei feci, & stipulæ & amurcæ & multis alijs in abscessibus similia inveniuntur corpora. Idem lib. 3. epist. 4. Vbi
locus de Chœradicis repetitur, &c.

Cristal-

CRistallus glacies multos durata p annos,
Ut placuit doctis qui sic scripsere quibus-
dam

Carminis antiqui, frigus tenet atque calorem.
Pars negat, & multis perhibent in partibus
orbis

Cristallum nasci, quæ non vis frigoris ulla est,
Nec glacialis hyems nunquam violasse pro-
batur.

Sed certum cunctis, neque stat violabile tan-
quam

Quod lapis hic soli subjectus concipit ignem,
Admosque sibi solet hic accendere fungos.

Hunc etiam tritum quidam cum melle pro-
pinant

Matribus, infantes quibus assignantur alendi,
Quo potu credunt implerier ubera lacte.
Et mox.

Pars negat &) Arnoldus cuius frequenter
meminit Vincentius in speculo suo, homo nō
indoctus in lib. de lapidibus, Cristallū non
vehementia frigoris in glaciem converti scri-
bit, sed potentia terrestri indurescere instar
aquæ congelatæ. Nam & hæc in regionum
partibus etiam reperiatur, ubi solis ardor ve-
hementissime æstuet, cuius opinionem non-

D 3 nihil

nihil comprobat Solinus. Facile tamen crediderim ex glacie lapidem formari, præsertim cum aliquando pluvialis aqua non frigoris rigore, sed terræ in quam ceciderit proprietate, & etiam lignū in lapides transformentur. Huius signum est lapis qui Corallius dicitur, qui absq; dubio delignis generatur & plātis. Scribit Albertus quod aliquando arbor in quam aves nidificarent cum avibus in mare aliquod juxta civitatem quæ est Lubicensis, sit vi & impetu ventorum de littore, dejecta, unde (fortassis propter aquæ conditionem) & arbor & aves lapidum tulerint sortem. Et aliud cui fidem adhibendam censet: In Gothia, inquit, fons est, quicquid huic immittitur, lapidescit. Vnde Imperator Fridericus rei incredulitate percussus Chirotecā annulo signatorio notatam (ut probaret si quid veri esset) immisit, quæ ex illa parte, quæ fuerat immissa, paucis diebus lapidea cum signo est reperta. Marbodeus de lapid. cum notis pictorij.

CAlci vis ignea attribuitur, mordens, adrens, & crustas inducens, temporis tamē progressu, nec crustam gignit, tametsi etiā calefacit, & carnem liquat. Sciēdum tamen calcem in thermalibus aquis, nihil aliud esse quā mate-

materiam exustā, seu lapidem qui remanet ab exustione terræ, vel succi lapidei, seu cinis quidam, qui post exustionem remanet: Eoq; solo dissidēt, quod cinis à lignis exustis sit reliquus, calx vero à lapidibus cōbustis restet. Ideo ratione ignis & lapidis vim insigniter calefaciētem & exiccantem obtinuit calx, veluti cineres quoque, ratione materiæ exustæ, qua constant, inter se differunt, alijq; alijs efficaciores & ignaviores esse deprehenduntur. Quod exemplo cinerum ficulneorum, è sarmentis vitis, brassicæve stolonibus, & corylis crematis confectorum; planum evadit.

Salem inquit Dioscorides astringere abstergere, expurgare, dissipare, reprimere, extenuare, crustas inducere, & à putredine vindicare. Galenus vero addit falsam qualitatem digere & contrahere cōtactam ab ea substantiam. Sal quicquid id corporibus humidum est, id totum quodammodo absūmit, & quod reliquū est substantiæ solidæ astrictione cōtrahit, & proinde etiā conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Hinc patet, quales usus etiā corpori humano sal præstet, meritoq; falsæ aquæ in precio erunt habendæ. Etiā veteribus tam Græcis qua Romanis garū, (id est, carnum vel piscium sale maceratorū putredo, sive liquamen) in delicijs epulatū erat:

D 4

velut

veluti & muria etiam olera, radices fructus, puta olivas & cappares, condiebant, & sic escitabant. Nunc autem Sardos pisces (quos Sardellos vocant) & enkraticholas (ob truncatum caput mutilatos) etiam pisciculos, Geniventibus Inchioas dictos, substituimus, qui nostris quoque jam mensis, in has comportati regiones, innotuerunt; taceam de Ovis Sturionum sale & oleo condidis, quæ Caviari Italici dicuntur. Quorum omnium in re medica utilitates, præter gulæ delicias, Dioscorides & Galenus & Ægineta peculiaribus describere capitibus. Equidem ventriculo cibum fastidienti eorum usu egregie subvenitur, & pituita è ventriculo abstergendo etiam alvum, subducunt, si cum oleo, aceto, origanoque Hispanico, aut ejus loco, piperis modico prima mensa comedantur. Natura duce etiam columbæ edoctæ, pipionum languentem stomachum in oscula ingesto sale, vel terra salem recipiente, restituunt: veluti pecoribus & pecudibus salem, præsertim fossititium, saxeum illum, lambendum sæpe obijcimus, cum segniores ad pascua videmus. Quod carnes à putredine vendicet, quotidiana ostendit experientia, imo qui vina corruptione, ac nimia æstus ebullitione præservare volent, salem injciunt, qui etiam sua gravitate, fœculentiam infundum

An verò calidæ vel frigidæ sint aquæ acidæ considerandū, hoc est, an corpori nostro quovis modo applicatæ, illud calefaciant aut refrigerent. Si aciditatem suscipiunt ab alumine & chalcantho, quibus hæc prædita sunt facultatibus, ijsdem etiam aquæ: si aquæ sunt frigidæ, etiam metalla dicta erunt frigida: si vero calidæ, idem de metallis dicendum, & contra. Si alumen & chalcanthum erunt frigida, vel calida, idem de aquis acidis pronunciabitur. Conveniunt rerum naturalium investigatores, qui tam alumen quam Chalcanthum calida esse. Chalcanthum vim erodentem habet, quod non nisi à Calore urente, nunquam à frigore, evenit; adest illi subtilitas partium, penetratio summa, etiâ hæc à calore rarefaciente, & attenuante, cum frigus incre-

D

set,condenset,&induret. Olei vitrioli pauca-
rum guttarum usus est in calculis comminu-
endis,cienda remorata urina,pituita in pecto-
re incidenda & attenuanda, imo crustas ignis
instar inducit. Nonne hæc caloris opificis
sunt munia? Nam quod de succo limorum
& portulacæ, pariter lapides atterentibus in
renibus & vesicæ, affertur, aliam habet confi-
derationem, sicut & de succo uvæ acerbæ
quem Omphacium dicimus. Quod calcan-
thum astringendi etiam vim obtineat, nemo
inficias iverit, sed ea prius siccitati tribui pos-
set, cum pariter à calore ac frigore possit eve-
nire. Imo Galenus miratur, quo pacto vehe-
mentissimæ astrictioni juncta sit caliditas non
in strenua. Etiam alumen, omnesque ejus dif-
ferentiæ calidum statuitur. Aqua aluminis
stillatitia erodit metalla durissima. Ergo cali-
dum, quid putas corpori humano præstitu-
ram, si ita assumeretur? Cur igitur si contra-
ria contrarijs curantur, aquas acidas medici
refrigerandis membris calidis, aut morbis à
calore profectis temperandis vel profligan-
dis in uinum adhibuerunt? In inflammationi-
bus, aut potius calidæ intemperiei jecoris,
renum, potandas præbent: hæctias quoque
nondum Marasmo laborantibus propinant:
ulceribus renum, vesicæque exhibent,relaxa-
tionibus

tionibus ventriculi à causa calida, sputo sanguinis, mensium profluvio, opitulari asserunt? Hæc frigiditatem arguunt, & aquas acidas frigida temperaturæ esse testantur. Pugnat hîc cum ratione experientia. Cuinam igitur major fides adhibenda? Omnia remedia olim non tam fortuito vel casu quam experientia sunt. Ergo experientiam qui negat, sensum negat, ut ajunt Philosophi. Observatum est aquas acidas eos effectus edere, qui frigiditati competunt; itaque non negandum eas frige facere. Ergo non Chalcantho vel alumine participabunt? Non sequitur: quia non semper contingit, ut mixtum ejusmodi omnino sit qualitatis cum rebus miscibilibus à quibus dependet. Aut ut planius dicam, Mixtum non semper eandem habet formam cum ijs è quibus constat, alia siquidem est forma corporis simplicis; alia mixti, quæ è mixtione resultat, etsi non toto genere differens. Demus chalcanthum & alumen esse calidissima, quotacumq; eorum portio permixta erit tantæ aquarum moli? In Meteoris docet Aristoteles, guttâ vini centum amphoris aquæ nõ permisceri, neq; uniri, cum nulla sit inter ea proportio. Aquæ in acidis tanta est portio, ut facile obtundat vim erodentem & calidam, quæ ab alumine & chalcantho profici ci potuit,

potuit, quod & sensus docet, quia etiam largius potantes, nunquam faucibus aut ventriculo sunt erosi: neque ijs innatantibus cutis exulcerata statim initio est, ut escharam pareret. Vnde dicendum esse quidem alumnis & chalcanti tantam quantitatem, quæ sufficiat aquæ in suam qualitatem traducendæ; aquæ autem vim & copiam, metallorum vim erodentem prorsus tollere. Vnde aliquid quidem caliditatis aquis inest: veruntamen è mixtione cum aqua, etiam frigiditas cõciliatur, quod aceto, è vappa, aut vinũ corrupto, factò, evenit. In quo licet sint aliquæ partes calidæ, longe tamen plures sunt frigidæ, neque origini suæ primæ respondent, cum vini calorem amiserint, superstitie tenui & subtili portione etiam à putredine contractæ: ceteris potentius refrigerare acetum, quotidiana docet experientia. Ita mixtione ista aquæ cum metallis acotem quandam contraxerunt, & licet à calidis metallis originem traxerint, tamen ratione mixtionis cum aqua frigida, plures partes obtinuerunt frigidas quam calidas: attenuantem vero vim & penetrantem retinuerunt, cujus beneficio etiam ad renes & vesicam penetrare, atque lapides rumpere possunt, eadẽ virtute qua succus limonum & portulacæ hoc præstant. Non igitur prorsus negandum aquis
acidis

acidis inesse aliquid caliditatis, ita tamen, ut ea longe superetur à frigiditate, quod experientia testatum facit, adeo, ut nō inepte quis conjecerit, vulgus ob affinitatem, quam cum aceto habent gustatæ, vel manifesta etiam frigiditate deprehensa, Acidarum illis denominationem tribuisse. In quarum destillatione hoc memorari dignum observavimus hac thermarum perustratione, quæ solæ prope acidæ saporem suum genuinum in destillando retinerent; reliquæ ut plurimum amiserunt saporem sulphuris, aut alium quamvis, quo ante destillationem imbutæ fuerant. Fæces enim residuæ, salem, alumen, chalcanthum exhibuerunt gustui, eodem sapore, quo prius in aqua deprehendebantur. Imo etiam fæces, ad candentem ferri laminam ustæ, eosdem sapes minime amiserūt, sed mordicus retinuerunt. Hoc terrestri, & crassæ earum substantiæ minimeque evaporabili est tribuendum: Cum enim hæc metalla ut plurimū à terræ adustione fiant, nihil spirituosum in se continent, quæ facile in halitum abire, aut evanescere posset, quæ sulphuri, utpote ignea & aërea substantia prædita est, peculiare, ut facile in aërem abeat, & levī adiecto igne ob subtilitatem vaporum facile resolvatur. Calci cum nullus sit sapor & gypsū etiam terris argillosis, non est
quæ

quod mutant sapores, cum alias essent insipida, nisi ab aëstione, cineris veluti saporem acquisiverint. Vfus acidularum est, veluti reliquarum, aquarum medicatarum, tam potum quam in fessione, præsertim, quibus cutis exoriandæ vel exulcerandæ studium est, ad evocandos vitiosos humores e corporis centro ad circumferentiam. Alias frequentior bibendo usus est, de quo in sequentibus tradetur. Thom. Iordanus de aquis Brinnensibus.

Nunc de lapidescente dicam, cuius generis multæ sunt in Zepusio, inter quas etiam nonnullæ non aliter, quam calidæ, aut aliæ salubres frequentantur. Et inest his quoque calor, vel potius teporis aliquid, quod cum alijs temporibus, tum per hyemem manifestius sentitur. Est vero inter eos fons eximius unus ad pagum, cui apud Zepusienses Germanos à rivum murmure nomen est, qui instar piscinæ stagnat, & plurimam aquam reddit, in quam item ligna injecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagum qui vocatur Ioannis. Nam qui angustius scatent, statim atque paululum profluxerint, lapidescunt, & ita in tumulos exurgunt, cuiusmodi videtur unus ad pagum D. Andree nomine, alter ceteris insignior prope arcem

cem Zepusiensem ad ædem D. Martini, quæ
sacrarum ædium in Zepusio princeps est.

Hic scaturit, vel erumpit potius aqua bul-
lienti similis, cum magno intus murmure &
strepitu, qui admota aure non sine admiratio-
ne auditur. Erumpit at non foras tamen, &
sub dio, sed etiam meatus sub terra quærit,
& quacunq; vadit, lapis fit, quanquam qui sub-
terranei sunt ejus generis lapides, pluvijs a-
quis irrigata humo, & eo madore diutius ma-
nente dissolvuntur. Solent autem accolæ his
sic dissolutis & effossis ad opera cemeteria vi-
ce calcis uti. Qui vero sub dio nascuntur, ipsi-
simi sunt lapides, tofi dicti, levitate & raritate
non dissimiles pumicibus. Et quia verisimile
est, ijs aliquid glutinis inesse, qui in propin-
quo ædificant, libeter his ad muros faciendos
utuntur, eoq; quidam illic dictitant, se domos
ex aqua factas inhabitare. Et mox.

Ab hac quoque rursus acida alia haud ma-
gnis distat spacijs, ad quã etiã prope est fons,
qui tumuli in speciem assurgit, & subinde mu-
tat fluxum lapidescente nimirum statim aqua,
quam effundit, & ideo sic excrecente ea par-
te, qua aliquandiu manarit, ut sese aliã in par-
tẽ, quæ humilior est, effundere cogatur, quod
quidẽ quasi circuitu quodam fit per omnem
fontis oram.

Ad

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, specus est, in quo superne destillans aqua, continuo durefcit. Ibi vero videas ceu statuas hominem consistere saxa ex hac destillatione concreta. Albus hic color est, nec per se tantum sunt alba, sed etiam coloris albicantis, usum trita pictoribus præbent.

Quia vero in salis mentionem incidimus, etsi de ejus, qui cæditur, ortu diversæ sint sententiæ, alijs nimirum eum cum ipsa conditione rerum ab initio extitisse, alijs postea natum esse affirmantibus: tamen ut vero propius sit, ex humore aut succo salso concretum esse, & adhuc concrefcere, ea potissimum ratione ostendi posse judico, quod in ipsis lapieidinis salis, ubi solidissimus fuit, inventa sunt varia instrumenta ad humanos usus facta. Quodam etiam in loco Transylvaniæ gallina incubans cum ipsis ovis incorrupta. Quin nunc quoque plerunque magna carbonum vis eruitur, cum sale. In Desienti fodina, qua nulla est Transylvania altior, paucis ante annis excisum est de medio sale ingens robur trabi simile, tanta duritie, ut ne ferro quidem facile cederet. Sed idem extra fodinam extractū sic computruit intra quatuor dies, ut primis digitis concerpi & conteri posset. Idem solet carbonibus dum excidun-

exciduntur durissimis, simul atque sub dium prolati fuerint, evenire. Hæc vero vulgus in illa confusione rerum, quæ Noë temporibus in cataclysmo fuit, ibi oppressa, aut alio quopiam calu eo abrepta esse interpretatur.

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quæque ex professo de his latine scripserunt, primas obtinet Plinius, qui non contentus aquarum, fontium, & fluminum miracula capere elegantissimo in secundo naturalis historię suę libro complecti, rursus iisdem aquis & aquatilibus describendis etiam peculiarem dedit librum, qui ejusdem operis est tricesimus primus. Secundum Plinium multa de his invenias prodita à Seneca in naturalium quæstionum libris. Nec pauciora pene à Vitruvio de architectura libro octavo. Quædam etiam à Strabone, Pomponio Mela, Solino referuntur, ut alios præteream recentiores. Sed omnium instar haberi posset unus Georgius Agricola, qui quæcunque ejusmodi sunt, vel in Græcis, Latinisque scriptoribus à se lecta, vel domi forisque observata, vel accurata indagatione comperta, non modo in illos, quos supra dixi, libros retulit, sed etiam causas eorum quam scitissime studuit explicare, quanquam quædam quæso, hæc factura essent partem, si cætera quoque, quæ adhuc ignota latent, pro-

E ferren-

ferrentur? quia in re nescit profecto, socordia-
ne magis an ingratiitudo hominem accusanda
veniat, qui dum ista pro neglectis habent, non
satis externi illius architecti Deipotentiam &
magnitudinem admirari, & ejus beneficia ag-
noscere videntur. Georgius V Vernher. de
Vngar. aquis.

NON procul etiam ab urbe lapillus inve-
nitur, de genere, ut videtur, Lyncuriorū,
similitudine nuclei Olearam plerumq; bifi-
dus, sic coagmētatus, ut non difficulter in lon-
gum diducatur. Ex hac igitur defodiendi con-
suetudine clarum evadit, hallucinatos eos ef-
se, qui arborum lacrymam Electrum credide-
runt, cum revera bituminis lapidei genus sit, è
terra perinde atque bitumen liquidum exsu-
dans, & in lapidem deinde in ipsa arena coa-
gularum: cui accedit Lyncurium, etiam in col-
le sub urbano inveniri, duricie magis & figura
quam natura diversum: quod cum ex arbore
nulla fluat, sed in terra haud secus, atque alij
lapides concresecat, indicio est, eodem modo
succinum fieri, quamvis liquidum è terra ma-
trice profluat, lentore suo secum quæ obvia
sunt raptis, in mari deinde vel arena coagu-
landum.

Sed

Sed de his Agricola scriptor diligentissimus consulendus, omnes veteres in fossilium natura longissime excedens. Goropius Gotho Dania lib. 7.

ET tunc ex omnibus diffiis congrantes, dicimus lapidem esse mistū non complexio-
natū virtute mineralium, ad formā coagulatū.

Videmus autem quod in ripis aquarū perpetuarum, multi inveniuntur lapides, & cognoscimus per hoc quia ripę quarundā aquarū, sunt loca generantia lapides. Differunt autem huiusmodi ripę, eo quod quædam velocius, quædam tardius, lapides producūt. In quibusdam enim locis riparū fluminis, quod dicitur Gion, lapides in spatio 33. annorū generantur: ut testatur Avicenna, & quidam alij philosophorū. Non tamen omnis aqua lapidū in ripis suis est generativa: quoniam aqua terrę corruptę paludosa potius corrumpit, quā generat lapides. Sicut videmus in quibusdam partibus, in quibus licet loca aquosa sint, non tamen ut multum generant lapides. Amplius autē montes invenimus frequenter lapideos, ex quo cognoscimus, quod in locis mōtuosis est locus generationis lapidum, montes tamē aliquando sine lapidibus invenimus, sed illi,

E 2

ut fre-

ut frequenter nec magni sunt, nec alijs sociari montibus, sed solitarij inveniuntur: ita quod forte unus solus est, vel ut multum duo, vel tres.

Quotiescunque autem multi sibi montes associantur, tunc lapidei montes inveniuntur, & lapidei & montes multi etiam aliquando in terra plana solidæ superficiæ, nec hoc fieri posset ubique, & illa loca sunt lapidum generativa, Adhuc autem frequentissime in aquis generantur lapides, quod etiam dici non posset, nisi quia ille sit locus generationis lapidum. Cujus signum est, quia sunt quædam aquæ ex quibus generantur lapides quando funduntur super rupas suas in quibus manent, & si super aliam infundantur, non generantur lapides ex eis.

Expertum est enim in locis Pyrenæis esse loca quædam in quibus aquæ pluviales convertuntur in lapides, quæ si alibi fundantur, remanent aquæ non transmutatæ. Similiter autem ligna jactantia in quibusdam aquis & maribus, convertuntur in lapides, & retinent figuram lignorum. Et aliquando natæ plantæ in aquis, & maribus illis, ita sunt vicinæ lapidem naturis, quod ad modicam exsiccata in aëre lapidum formam assumunt. Et hujus signum est lapis qui dicitur Corallus, qui absque dubio

dubio de lignis generatur, & plantis. Aliquando enim tempore nostro in mari danico juxta civitatem Lubecenſem, inventus eſt ramus magnus arboris, in quo erat nidus aviũ, & aves parvæ in nido, & converſæ in lapides erant parvos in nido,

Et eſt iſta virtus, locis ex tribus virtutibus congregata; quarum una eſt virtus motoris orbis moti. Secunda eſt virtus orbis moti cum omnibus partibus ſuis, & figuris partiũ, quæ reſultat ex ſitu partium diverſimode ſe reſpicientium, propter multimodam motorum velocitatem & tarditatem. Tertia autem eſt virtus Elementaris, quæ eſt, calidum, humidum, frigidum & ſiccum, vel commiſtũ ex his. Eſt autem prima harum virtutum, ut forma dirigens & formans omne quod generantur, ſicut virtus artis, ad materiam artificia- ti ſe habet. Et ſecunda eſt ſicut operatio manus. Et tertia ſicut operatio instrumenti, quod manu movetur, & dirigitur uſqua ad finem inceptum ab artifice. Et ideo dicit Ariſtoteles, quod omne opus naturæ, eſt opus intelligentiæ: locus enim recipit has virtutes, ſicut matrix recipit virtutem formativam embryonis. Hæc igitur virtus determinata, ad lapidem generationem in materia terreſtri, vel aqua eſt: in qua conveniunt omnia loca in

E 3 quibus

quibus lapides generantur. Albert. Mag. de mineralibus.

Sed omni quasi ex parte loca tenuia coctabilia potius reddunt. Cæli quoque conditio mutationem ejusmodi afferre, nimirū posset: argumentum: quod eadem segetes alias coctibilia: alias incoctibilia reddant. Faba apud Philipos cum ventilatur: si ab afflatu incolæ perfletur: si coctibilis est: fit incoctibilis. Hæc igitur multifariam rem istam posse fieri monstrant: quandoquidem & segetum nonnullæ conterminæ inter se: situmq; similem obtinentes; nec ullam telluris differetiam sortientes, nō pari modo fructificant: sed hæc coctibilia: illa incoctibilia parit. Idq; agitur etiā sulco tantum nonnusquā segetes discernente. Fruitur potissimum terra triticū, tum ordeū. Quamobrem triticum terrā bonæ frugis exposcit: ordeum vel in graciliori solo proficere satis potest. Cicer inter legumina maxime terra potitur; quāquā in ea minus temporis maneat. Faba (ut dictū est) cum alias molesta minime est: cum etiam tellurem raritatis suæ; ac putredinis causa stercoreare putatur.

De seminibus vero quorundam est quamobrem coctilia, & incoctilia fiant: Vtrum ratione

tionē agri, an aeris; an certæ affectionis: & omniane, an aliqua tam perdura effici possint. Fabis enim, ac lenibus id potissimum evenire videmus. Fit sæpe; ut & ager alias coctilia, alias & incoctilia ferat: tamen eodem modo colatur, & ex continuis segetibus sulco tantummodo arcente altera incoctilia, altera coctilia profert, semina quoque alias ex incoctilibus coctilia prodeunt; alias contra ex coctilibus incoctilia, ut in exortu, germinatione, crassatione, copia, bonitateque nihil intersit, utrum coctilia sint; an incoctilia. Ergo de his, & si quid aliud possit huic quæstioni subungi, primum illud dicendum: quod coctile, & incoctile ad fervefactionem resolutionemq;, atq; (ut summatim dixerim) ad nostri usus rationem dici solitum est. Quod n. resolvi facile possit, & coctura celeriter immutatur, id coctile est: contra quod resolvi immutariq; nequit, vel ægre mutatur hoc incoctile est. Tale autē sit utronq; necesse est, si alterum rarum, molleque sit; alterū densum, durumque. Sic enim alterum caliditatem, humiditatemque, quibus resolutio agitur, suscipere valeat, alterum nequeat: sed sua densitate duritateque indomitū semper resistet. Cum igitur coctile & incoctile, ad hunc modū distingui deceat, animadvertendum, quibus nam rationibus ea

E 4

ipsa

ipsa eveniant. Simplex igitur, veraque ratio illa est, quam & inter primas disputationes reddidimus, quod alimenti causa hæc omnia facit: tantum id est, quantitate, qualitateque ejus; Sic enim alimentum commutare nimirum possit. Evenit namque, ut quæ in locis calidis, stercoreosisque, tenuibus, soli que expositis sunt, alimentum leve atque facile habeant: itaque fructum rarum, mollemque præstant; hæc enim de causa non nisi coctilia sunt in Lemno, quia hujusmodi solum est: quippe omnino agtum ejusmodi coctilem quidam appellant, atque in eo coctili fieri coctilia volunt sunt: & quæ affert Ægyptus, coctilia soli, & aëris causa, calor enim coctilitati, atque omnino digestionem pernecessarius est. Quapropter quæ stercoreantur, urienis ferme diebus autumant. Quæ igitur agro ferventi, leviq, proveniunt, his de causis coctilia sunt: contra quæ terra frigida; spissa, lenta, & quasi singulari, latque etiam prædensa: madida: & palustri exurgunt, omnia hæc incoctilia propter copiam, viresque alimenti: & densa, duraque sunt ex permissione retrenæ, atque frigidaë partis. Congelatio enim & condensatio ex eisdem, quibus induratio fieri solet. Theophrastus Græcus fol. 120.

Omne

OMne autem durum, inquit Galenus, fit vel plenitudine & renitentia, vel concre-
tione, vel siccitate, hisque vel solis vel inter se
complicatis. Induruit ne vero iste fœtus re-
pletionem, cum nihil in fœtu neque in ejus in-
volucris turgeret largiori humore vel natura-
li, vel excrementitio, imo illa non essent om-
nia exsiccata & exarefacta? Concretionem ac-
cusabimus, quam etiam cōgelationem appel-
lat Galenus, qua metalla plurima in fodina-
rum penetrabilibus, saxa in lapicidinis, me-
teora in media aeris regione videmus conge-
lari & concrefcere? Sed quid externa exem-
pla hujus congelationis quærimus, cum do-
mesticum suppetat & nobis sit pro foribus?
Est enim in nostra vicinia prope oppiduli Ve-
ronæi mœnia fons perennis scaturiginis, aspe-
ctu jucundissimus, lympa limpidissima, co-
lore quidem & odore insipida, sed sapore non
ita commendabili, incolis tamen non ingra-
ta. Erumpit autem ex altissimis subterra-
neis cuniculis, labroque, vel potius cratere
excipitur ita affabre in orbem circumducto,
ut nescias illamne peripheriam natura dede-
rit, an vero ars Euclidis exquisitissimum istū
circulum elaboraverit. Sic autē ad labri mar-

E ;

gine

gines exundat aqua, ut statim & brevissimo a-
quæ ductu decurrat in rota quæ molam fru-
mentariam circumagit, indeque cum glarea,
quam currente alveo secum abradit, guttatim
in substratum lutum & proximam usque de-
cidit, quæ omnia sua frigiditate ita subigit,
fermentat, & cogit, ut tandem in lapides in-
duret, leves quidem illos & foraminulentos,
quorumque unam aliquando partem videas
jam petrefactam, alteram vero adhuc agno-
scas musco herbaceo virentem & cœnosam,
quæ tantum lapidescere incipiat. Coguntur
vero illi lapides tanto aggere, ut nisi ex inter-
vallis molitor eos ferreo malleolo conterat,
& subtrahat, impedimento sint ipsi moletri-
næ quo minus libere circumvolvatur. Ista obi-
ter dicta sint de lithiasi, quæ ex aquæ istius fri-
giditate & fortasse nativo solo procreari vide-
tur. Non enim omnis causa quæ corpori ad-
venit, inquit Avicennas, in ipsum operatur,
sed ad id requiritur & agentis fortitudo & di-
spositio patientis. Hic igitur præter com-
munem consuetudinem (cum natura homi-
nis corpus molle & tenerum fuerit, ut quod
ad functiones animæ magis aptum esse quam
si indurisset) latuisse dicemus aliqua hujusce
indurationis seminaria, ut orta respondeant
suis principijs, & insitam quandam vim pe-
culia-

culiarem & abditam, quæ ab externis illis causis excitata tandem in lucem emerferit, ut singulorum & quæ sunt internæ quædam effectrix causa evistit. Physici enim rerum omnium formas, excepta illa principe, quæ diviniore est originis, ex materia educi putant. Item & Spagirici qui eas profitentur esse autophys, neque extrinsecus accedere, sed delitescere in ipsis seminibus, quæ, ut sua arcana tegunt quibusdam verborum involucris, suis matricibus consensanea esse oportet. Quod si demta illa ratiocinatrice, formæ quæ dant esse rei (ut Logici dicunt) educuntur à primarum qualitatum temperamento, illa etiam erunt ab eadem scaturigine quæ necessario primam illam temperaturam sequuntur, inter quæ non solum odores, saponem & colores reponunt Medici, sed etiam molliem & duriem. Proinde præter externas caloris frigoris & siccitatis causas & adventitias (quamvis varia sentiant & Philosophi & Chymistæ de lapidum & fossilium & efficientibus & materialibus causis) alij succum, alij lixivium, alij sal, alij aquam congelativam, non solum ut materiam indurationis, sed etiam ut quodammodo effectricem, & in ipsis indurantibus insitam fixamque delitescere proferunt. Sic Corallium, cui proprium est veluti quarto modo (ut

scholæ

scholæ loquuntur (aeri expositum lapidescere, ideoque lithodendron Græcis appellari, (cum mollis fuerit liquidis prius herba sub undis) non quidem solum ab ambientis frigore induratur, sed quod absconditam habeat in se suæ duritiei energiam, quæ à circumstante aere affecta illam produxerit. Præterea, matre ab illis causis colliquata nihil fœtui decessit de pleno corporis habitu, quem alioqui absumi & concidere necesse fuisset, si easdem causas fœtus sustinuisset, humore tum fluente, tum implantato vi caloris extranei absumto.

Molas quidem in suis sinibus sæpe concre-
scere, & gestantibus consensescere, in molis
commori certum est, ut multa scirrhusa, to-
phacea & lapidea in nobis generantur, alun-
tur, & augentur, cum excrementitia sint cor-
pora, imperfecta & sola vivant anima vegeta-
bili, ut etiâ in externis rebus ligna lapidescere
videmus, eorumque cortices & plantas ipsas:
sed quæ perfecta sunt animalia, cum primor-
dia suæ generationis habeant potissima, eo-
rum extincto innato calore, humiditatem pu-
trescere oportet, ut interitus proxima est via
ad putredinem, concurrentibus præcipue a-
lijs putrilaginis causis, ut dictum est antea.
Quod autem recensent nonnulli ex aliorum
fide, & hominis pedem & caput, imo & totum
corpus

corpus visa fuisse indurata, id multum abest ab eo de quo hic agitur, cum de induratione fœtus in spirantis utero dissecatur, illa vero asserta esse dicant, conditura & concretionem cadaverum in sale quodam terræ, ut inquirunt, vegetativo, quo omnia ferunt de albat, indurascere & coalescere. Istam pugnantium argumentorum litem, quæ vires eundo magis ac magis acquireret, ditimat æquus arbiter. Ego vero, novorum Academicorum more, delinam in epochin suspensamque sententiam, ut canant cynci, sicut est in proverbio, tacentibus graculis, excitenturque docta ingenia ad scrutanda summi opificis naturæque miracula & ad eruendas eorum causas ex Philosophorum thesauris, in eo præcipue spectaculo, in quo, à primo ortu, neq; in simularium partium temperie, neque in instrumentalium figura, numero, situ aut cōnexionem natura peccaverit: ideoque nihil hic sit monstrificum, cum nullam habeat istud a corpus deformitatem notabilem, toti suæ speciei extraneam, quam à prima origine sortitum sit. Plinio autem si mirum fuit quosdam cōcretis ossibus extitisse & sine medullis, quod portentum istud fuerit fœtum extractum, imputrem in suo veluti ergastulo lapide factum, tot mensibus & annis à matre circumgestatum fuisse: Ex Mauricio Cordæo in Hipp. de muliebr. Legu-

Hujus generis est pumex, & similes illi lapides, apud Aristotelē 2. de Plant. pumex quidem ex spumæ maris densitate cavernosus concretus, unde & nomen habere videtur, naturamq; sortitus est frigidam ut in vas fervens missus fervorem demoliatur, Isidorus lib. 16. cap. 3. His accedunt quæ refert & Dionys. Alexan. lib. de situ orbis, in angustissimo Bosphori maris, illud admirabile conspici, quasdam petras per medios fluctus errare, atque intra se cum murmure conjungi copularive. Quamquam aliquando & pumex spongiosus, latebrosus, seu fistulosus, etiam evomatur exustus lapis, ex profundissimis cavernis ardentibus, veluti in Æthna & monte Veservo, de quo late Gal. lib. 9. de simp. med. fac. Vitru. lib. 2. cap. 6. Theoph. lib. 9. de hist. plantarum. Plin. lib. 36. c. 21. Quo autem nature ordine, in aquis generentur lapides, docet Aristoteles ubi supra secundo de plantis in aqua maris, & forti undarum collisione, fieri primū spumam, quæ mox coaguletur in modum lactis non valde ab unctuosissimo dissimilis, quam demum congregant arenæ collisæ, & desiccata maris siccitas cum multa salsedine: partesque arenæ coguntur, & tempore procedente lapides fiunt. Idipsum sentit & Plato in Timæo. Veruntamen obser-

observandum est, non omnes terras posse in lapides converti, veluti arenam solam, quæ usque adeo arida est, id est, sicca & frigida, ut non possit in lapidem & lutum transire: lapidabiles autem sunt terræ unctuosæ, tenaces, & glutinosæ, ut argilla & similes. Isidorus lib. 16. etymolog. capitulo 1. & 4. Porro lapides qui perspicui non sunt, fiunt ex terra crassiore, quorum substantia ex humido tenaci perfusa. Pellocidi autem ex aqua potissimum cōsistunt, cui subtilis terrea nec obscura materia es permixta est, ut in crystallo. Et quia materia lapidum & lapillorum, interdum inveniuntur in aliquibus partibus animalium, & tunc quoque & in illis lapides generantur, ut in piscibus, & quibus est magnum caput, ut in coracino, capitone, umbria, perca, rana, solea, buglossa, quia habent caput frigidum utpote magnum, & consequenter cogunt humorem, diversa tamen ratione quā in alijs animalib. generentur: nā in avib. quadrupedibus, & hominibus ob calorem in renib. generantur. Quamobrē lapilli pisciū, omnes candidi, molles, splendidi: aqueum n. omne candidum aeri immixtū, candidum reddit ac splendidum nivis in modū, quod tamen nō durescit, quia non attenuatur, deficiente calore, teste Card. lib. 7. de rerum variet. c. 37. In vesica lupi inven-

inventum syritem lapillum tradit Plinius lib.
11. cap 37.

Crescunt etiam & inveniuntur in corde
bubulo & cervino. Congelantur & in lapides
quædam, vi salis, & cum calore, & alio modo,
ut in mineralibus apparebit, ut in alumine, sa-
le harmoniaco, &c. generatur & in aere la-
pis, vi ignis, ut diximus in meteoris. In litho-
spermo quoque herba, quam aliqui ægony-
chon, alij diolpyron vocant, lapilli nascuntur
in cacuminibus candore & rotunditate mar-
garitarum, magnitudine ciceris, duricia vero
lapidea: & qua parte pediculis adhærent, ca-
vernulas habent, intusq; semen, de quo multa
Plinius libro vigesimo septimo capitulo un-
decimo. Et in arboribus, in corpore, vel ra-
mis, ante receptos inventos lapides tradit
idem Plinius libro decimo sexto, capitulo
trigesimo nono. Petr. Gregorius Synt. mirab.

ANno 1348. ex terræ motu, 50. amplius ho-
mines rusticos, item mulgentes cum vac-
cis extinctos diriguissæ & corpora à spirita
terreno, in Salarias statuas redactos apud Cha-
rinos: hæcque simulachra sibi & Cancellario
Austriaco conspecta esse, quo tempore. Con-
radus de Meidenburgo, Insignis Philosophus
& Ma-

& Mathematicis floruit. Ex Bavarica historia lib. 7. Anualium Avent.

Legumina Græci teramna dicunt, quæ cœtilia sunt: & affectum contrarium nomine privante, scilicet ateramna vel ateramona, & cerasbola, non sine rusticæ superstitionis suspicione. Quæ jacta, bovis aratoris cornua si forte contigerint, nō domari elixatione, quasi, apo ton ceraton, ceratina facta sint. Ergo prius an vera dixerint querendum, quam causæ fuerint investigandæ. In Vlyssææ 22. transtulit ad animi duritiam Poëta. Fluvia, ut prisca loquebantur, aqua melius coqui legumina, quia subeat: subtilior enim est, quam deses. Quando causam cursu dixit exercita flumina divinus Maro. Adhæc plus insolita est, quam puteana, aut alia quæpiam subteranea. Ac quanquam crassior videtur: id evenit ei propter admixtas terræ particulas: multas alioqui continet portuunculas illas minutiores, atque tenuiores, quæ in meatu ingressæ ignis vi, vim ipsam secum simul intulerūt: quo calore, qua humectatione confit causa teneritudinis.

Negar animantium partes adeo compactas esse atque lapidum partes aut metallorum. Consultius fecisset si moderatius loqueretur.

F

Ete-

Etenim leonum, ossa longe dēfior sunt quam lapides aliquot. Quid firmitus xiphiae spatha piscis? id adeo ut eo tonsoriam cotem, sectam audi verim. Quid pumice rarius? Dicet discoctum lapidem. At alij sunt lapides non excocti, quemadmodum toti fluviales. Quam vero affert rationem, quā ridicula est, ne dicam futilis? Propterea quod, inquit, nihil effluit ē lapidibus aut metallis. Ex animalibus effluunt excrementa, cum alia tum sudor. Sic enim concludes; sudoris esse plenos lapides & metalla. Sane vero bellulam Chrysipteam ceratimen. Nam & hominis corium sit durissimum: quando nō prodeunt inde cornua. Ratio in lapidibus est: quia non aluntur intus juxta in trinfecam nutritionem, sed per appositionem. Nam qui sudor in statuis aliquando fit: neque olim fuit, ut illi misere & nimis olim metuebant: neq; unquam ab internis partibus erupit, sed aer calidior, aeris marmorisve frigore coactus, quemadmodum: solet in parietibus balnearum. Fallaciolae vero vanitatē possimus exemplo pumicis animadvertere, a quo, licet rarissimo, nihil exit.

Et manifestum est post primordia generationis multas subire partes ab alimento: cujus mediocritas partim crassorum, partim tenuiū materia futura sit.

Sic

Sic è succo qui fuerat panis, fiant & spiritus tenuissimi rarissimiq; , & ossa crassissima densissimaque. Atque inter hæc extrema, alia media pari proportionem, caro, parenchymata, adenes, venæ, cartilagine, atque ejusmodi. Tantundem igitur operæ ponatur in solvendo crassum ad raritatem, & cogendo rarum ad crassitudinem. Iul. Cæsar Scaliger Exercit.

VT autem Alboſius ille amantiſſimus veritatis uſq; adhuc habitus eſt, adiecit nudam hanc hiftoriam, nullus omnino coloribus fucatam, attamen veriſſimam hujus prædij anatonem. Quanquam is etiam adhibuerit ad potiorem fidem fidos teſtes & oculatos Ioannes Perigois, Simonem Provancherium & Ioannem Ruſſeletum, omnes Medicos cœquales & collegas ſuos: Itemque Claudium Nigrum & Ioannem Cottias, non illiberales Chirurgoſ, ſed illuſtres eoſ omneſ, qui iſtud monſtrum & prædigiũ eduxerunt manu ſua. Quibus & opem tulit Stephanus Bovvier pharmacopœuſ. Viſum eſt quoque Alboſio huic doctõri perdocto inquirendũ tandem obiter in calce hujus hiftoriæ veluti per aporema Pyrrhonis illiuſ ſceptici exemplo, in tantę duritiei cauſaſ; ut cum lectore, ait ille,

F 2

lude.

ludere liceat, non contendere; quum sæpe verisimile à vero absit longissime: utque eo veluti præludio doctiores provocentur ad acriora certamina, quibus hujusce metamorphoseos in tenello natura corpore, ratio physica quæcunque fuerit (quum in eo *θεῶν* *π* illucere is etiam putet) melius innotescat. Atque suam hanc opellam, si non prodelle lectori, saltem placere studuit ex animo, & æqui bonique consulere unumquemq; optavit quam maxime.

Mulier Senonensis nomine Columba Chattri quæ Ludovico Carità homuncioni (quadrato tamen & bene habito) ex vulgari plebe & sartori vestiario nupsit ab annis 48. fracta ætate & valetudine hic occubuit 16. Mensis Maij, annum ætatis agens 68. Hæc ante annos viginti octo, quæ nunquam antea uterum gestaret, licet jam pridem nupsisset (nihil de sanitate prius admodum cōquesca) certissima habuit inchoati hominis indicia.

Illamque ferunt vicinæ inter suos sales sæpe dictitasse (ut erat genio satis lepidus) se factum utero gerere qui tandē parenti foret exitio & internecioni, quanquam cum serio loqueretur, maleficiū acceptum potius accusaret. Postquam autem fato esset functa, ejus vir officiosus in uxoris manes (quam tandiu & tanto-

tantopere excruciatam viderat) accersivit unū
atque alterum ex nostris Chirurgis ambos va-
lentes arte & artis usu, quibus (licet de scir-
rhoso tantū tumore cogitarent) dissecto mu-
lieris abdomine, & rejecto infra peritonæo,
uterus sese offert aspectu quidem rugosus &
versicolor, ut crista illa pendula qua gallis In-
dicis ex summo capite prolabitur, vel potius
ut operimentum illud cutaneum quod illorū
collum ambit. Tactu autem durus testaceus
& crassus instar ton ostracodermion. Tum no-
vaculam in portentosam illam molem & gy-
pseam iniiciunt, qua ad aciē cultelli renitente,
scalprum altius adigunt. Eorum autem alter
infecto casu in cranium vulnere & aliquot co-
stas tandem humerū dextrum impetit, à quo
erumpens ossis caput certissimam fecit fidem
ossum illic latitantium. Ex quo scalpellū alio
transferunt, & magna vi, sensim tamen, & re-
cta, uterum secant, diductisque durissimis vul-
neris labris, infantem in orbem implicitum
& ex transverso in utero possum introspiciunt
in penitissimo sinu & altissimis latebris stabu-
lantem, in suamque veluti cystin, quam allan-
toidem tunicam fuisse puto, callosissimam re-
conditum. Quo spectaculo inexpectato ob-
stupefacti Medicos convocant, quos in re in-
audita consulant, adhibeantque in testimo-

nium & iudicium rei huius, quæ pene fidem omnē superet. Interea multis ad novum prodigium accurrentibus, & opus Chirurgorum interturbantibus, venit ipsis in mentem totā istam molem ex illo veluti antro & manibus & uncis Chirurgicis, qua valerent vi abstrahere, ut arborem ex suo caudice, domumque comportare, ut privatim & apud se accuratius corpusculi anatomen sectarentur & cum peritis de portento novo & inaudito consilia conferrent. In præcipiti autem & violenta illa laniena nō licuit opus festinantibus introspicere quod substratū esset infantulo chorion, quæ uteri acetabula, qualia umbilici vasa, quis esset allantoiddis cum utero & cum fœtū nexus, cum uterus ipse, præcipue ad coxam dextram, ad nates, & ad partem spinæ dorsi cum cute infantuli omnino coaluisset. Situs infans erat pene sphæricus, facie ad thoracem affixa, sublatis ad nates genibus, unde postea ex patulæ retusæ & resimæ conspectæ sunt. Ossâ capitis tenuia quidem, sed firma & instar cornu nitentia, cute capitis multis in locis pilosa, caput in sinistram brachium ita procumbebat ut a protuberante humero auris & os occipitis impellerentur, quod incavatum ea parte introcessisse conspiceretur. Cubitus ad summum humerum reflectebatur, porrecta sola manu, quæ in pugnum adeo firmiter erat con-

tracta, & summi digiti ita palmæ hærebant, ut licet apparerent seriatim inter se distincti, re ipsa tamea in unum idemque vere lapideum corpus concrevissent. Dextrum autem brachium ad umbilicum manum extēdebat, quæ ad carpum inadvertenter excisa fuit, & in alvo matris relictæ. Femur, genu, tibia sinistra dextris incumbebant, quibus tamen erant ita implicita ut talus sinister pedisque planta in dextrum pedion implantarentur, quibus excavatum cederet, & pene indissolubili nexu colligaretur. Vtrumque crus in ventrem & pectus reflectebatur, certissimamque fœminei sexus notulam tegebat. Tibia utraque ad nates in torquebatur, pedibus & pedum digitis ita inter se compactis & lapide factis, ut facto ex oculis & tactu iudicio, totum istud opus Phidie alicujus esse dixisses qui vele bore, vel ex marmore maturæ ætatis embryi absolutissimam iconem expressisset, maxime cum in ea duritie corpusculi moles nō concidisset, imo cum cute nitida integram suam & symmetriam & polysarciam retinisset. Partes autem internæ, viscera nempe omnia, cor & cerebrū habebāt natureliter, eo demto, quod ultra modum induruerant (minus tamen quam externæ) ita ut hodie exertū istud corpusculū neq; putredinē minetur neq; teredinē. Ex Mauricio Cordæo in Hipp. de muliebr.

Iam si nec calori nec frigori efficere & coagulare metalla damus masculis qualitatibus, multo minus illis effeminate humido & sicco. Sed & Paracelsus occurrit libro Paragran cap. de Philosophia, qui, ut semper, Quercetano infestus, ait: Mercurius & sulphur metallorum sunt principia. Sal coagulat. Et ne ego hæc aliud agens dicere videar, audi Arist. referente. Fernel. lib. 2. abdit. causl. cap. 1. Is enim philosophos infectatus, qui corporum naturalium facultates atque vires ex calore & frigore deducebant, rati ex his & per hæc omnia confici, planum facit demonstratione, eas qualitates instrumenta duntaxat esse causæ cujusdam præstantioris atq; superioris, quam & naturæ nomine insignivit. Nam qui has dicet, primum & per se agere perinde faciet ac si ferræ, aut cuivis instrumento efficiendi causam potestatemque tribuat: & perfectione formæque rei exterminata, veram amitter causam, instrumentis actiones feret acceptas, quæ per se tamen ociosa maneret, nisi formæ vicerentur. Sed dum lib. de fœtus conformatione. Galenus in quæstionem adducit an Deus. an forma fœtum absolverit, ait: Oratio de anima ea quæ particulas conformavit, & incerta

incerta omnino, minimeque demonstrari potest: At certe ea manifeste mihi indicare videtur artificis qui nos condidit artificium. Et concludens summam, ait: In fœtuum conformatione, & sapientiam & potentiam video, neque possum existimare, eam quæ in fœtu est animam quidem, sed naturam appellatam, fœtum ipsum conformare, vel quæ non modo sapiens non sit, sed omni prorsus ratione careat. His profecto statuit Gal. fœtum non à femine non ab ulla rationis experte facultate, sed sapientissima quadam & potentissima vi extrinsecus appellente effingi. Et lib. i. de semine, ait: Si non alijs viribus natura seminis plantam efficiat, alijs animal, eandem in utrisque rationem invenies: ita de reliqua mundi suppellectile metallis & lapidibus censendū. Et 2. de temper. ait: Minus recte mihi facere videntur, qui solis qualitatibus formandarum partium causam assignant: consentaneum enim est qualitates organa esse, formatorem vero alium.

Statuamus igitur esse primum agens, qui ex materia convenienti suis in oculis certis distributa eliciat certam, & huic vel illi materie convenientem formam: formam autem jam eductam, insita sibi vi corpus metalli absolvere & perficere opera ancillantium sibi &

B 5

facul-

facultatum & qualitarum, quæ ipsæ per se sunt
causæ nec proximæ, nec remotæ coalitionis
metallorum: nisi vis dicere malleum & secu-
rim esse causas vel proximas vel remotiores,
quod statuarius eis utatur ad statuâ delineandâ.

Huic menti, ne ego cum Chymicis teme-
rarius innovator videar, dat manum Bellonius
lib. I. cap. 52. memorab. ait enim: Aurû coqui-
tur solius naturæ beneficio, non elementorû,
nô maris, venti, aut alius cujusvis opificis, qui
illius coctionē non retardat, nô accelerat. Fa-
rebuntur puto Chymici primum agens esse
principē & universalem opificē, sed in natura
secunda quærent à me formatricem causam. E-
quidē sanè eam jam dedi in disputatione ma-
teriei metallorum, dixiq., esse qualitatem, fa-
cultatem, seu vim seminalem in materia tum
forma dilitescentem. Hanc ego jam interpre-
tor nihil aliud esse, quam primi motoris effi-
catem potestatem, operantem vim, & ner-
vosam actionem impressam, & rei efforman-
dæ insidentem, quæ quia vacat nomine ad va-
rios scopulos allidit medicos, dum suam for-
matricem in embryone quærunt causam, &
jam philosophos in re metallica. Sed ne phi-
losophi, medici physici, aut Chymici salebris
tempestatum præterea abrepti navem impin-
gant, do ego formatrici causæ, seu spiritui me-
chanico,

chanico, seu opifici ut Paracelsus vocat lib.3. param.c.1. nomen non ineptum, sed salubre, non quod unius generationi conveniat, sed omnium quæ sunt, non quod parce. Sed plene enunciet rem totam, & significanter, vocoq; Elphesteriam, cum plusquam infantia sit fateri, rebus quibusque divinitus quidpiam esse datum neq; tamen id divino nomine dignari. Habet Elphesteria nostra diversa instrumēta, & inferiores causas vel succēturiatas, quas sibi in opus adjungit. In stirpium generatione, si quid Arist. censet, utitur spiritu ac internūcio: Inest. n. quiddam stirpibus, cordis loco, idque media inter radicem & caudicem sede, ē cuius velut scatebris spiritus naturalis fusus in universam derivatur stirpem, ē cuius interventu, una toti stirpi anima insidet. In animantib. utitur Elphesteria nostra paranympis, spiritu p totum fuso, cui salutaris inest, & vitalis calor illius sedes sit cor, aut hepar ut voles, hoc vinculo, si est à veteribus recte demonstratū, anima vi corpore retinetur, singularumq; partiū utitur formis, veluti gradibus, quibus ad supremā illam totius formā promoveatur. His illeſis initum conjugium formę cum subjecto feliciter indivulsum permanet: ac læsis, aut vi expulſis, necesse est vel divortiū statim consequi, vel interim certe & otiosam formam in subjecto relinqui.

Deniq;

Denique; in metallo cum & lapidum coagulatione habet pedisse quas suas, Elphestria nostra, calorem & frigus locorum & matricum diversarum, pro regionis & terre diversitate innatas aut acquisitas proprietates, etiã aquæ fodinas percurrentis variã temperiem, & actionem, ut aut celerius aut traditus lavat, mundat concinnat. Et hæc de causis metallorum & symphysis modo dicta sufficiant.

Sic homo, perfectissimum licet animal, & in cuius usus hæc quæ formavit omnia destinavit natura, sordibus cinctus auras ingreditur, nec unquam cariem materiæ omnem deponit, nisi ubi libera forma vindicavit se tutã & sinceram ex ergastuli corporei sedimentis, ut secum habitet. Sic elementa sagax natura temere pene confusa nobis offert, ut videtur, animalium vitæ consulens: sic cætera ex elementis conflata animalia suorum principiorum retrimenta ubi vis gentium sapiunt: sic vegetabilibus est sex: sic metallis propria: sic res aliqua (Theophrastus de caus. morb. Tractat. 4. & 5.) ad summum destillata, volatilis fit, ut reputetur esse absque corpore semper tamen corporalis est, & excrementum suum tartareum habet: sic vinum ardens quantumvis subtile sit, purissime destillatum, & circulatum subtilissime, attamen tartarum in se continet.

Vidi

Vidi & videri est in cavernis montium petrosi, & antris littoralibus, obviam aquam pellucidam, tenuem limpidissimam, statim atque per canalem pervij saxi evaserit, durescere, & concrefcere in lapidem, atque terram, ex alto cadens gutta attigerit. Sic Plinius refert cryftallum ex concretionem folius aquæ generari: fic marmor fieri audivimus etiam in Scotorum Sutherlandia.

Sic videre est lapides, seu regulas in Moravia Scotia, quæ igne querno dissolvantur in liquorem, fic Geber ubi suam in summa, de concretionem metallorum sententiam profert, aquæ primas partes tribuit, & frigori: fic modo Titelmannus dixit omnia metalla, potentia esse aquam, quoniam in eandem evadant. Quis hic mihi jam in metallorum ortu vapores crassos, viscosum limum, & coagulum sulphureum objiciet? quis accidere in rerum natura non posse, ut ab uno extremo, contrarioque in alterum sine medio fiat transitus? cum aqua limpida, transcolata, nullius, ut oculi docent, tactus discernit, pondus manifestat, viscositatis & crassitie sibi conscia in saxum concrefcere potest, etiam igne liquabile, ac ego in Scotia maritima ad Boream, Gallia Occitunica, apud Sevenos, & alibi vidi, doceant me metallici quorsum, quæ fuit saxeæ concretionis materia

materia, non posset eadē, aut similis in metallum abire, habita tantum locorum differētia, quod cum illa liquidū est, & potentia, ut dixi, est aqua aut mecum fateantur aquam nullius viscositatis, pinguedinis, & limi terrei participem sola qualitate interna laborātem, metallorum & fossilium esse proximā causam materialē, cuius palato neq; attridet Agricola. Scallig. & Scheggio aqua limosa: Alberti humor pinguis, neque Chimicorum hydrargyrum & sulphur, cum ea qualitatis interne in aqua, seu facultatis inexistentis, ac voles dicito, potentior sit vis ad concretionem (quam vim seminalem in materia delitescētem vocat Titelman. & de qua in opifice causa metallorū nos plura) quam viscositatis, aut terræ aqua mixæ ad coagulandum. Hoc videre est in medicamentorum operante vi, in stypticitate fructuum, si ad alia comparentur. Et si nō tantum in istis, sed alijs quibuscumque hoc usu veniat, ut forma seu vis seminalis potentius operetur, dum ad vivum suā exprimat vim, quid vetat credere, etiam aquam vi qualitatis impellentis Abreptā abire posse in metallum, in lapides. Exempla sunt apud authores plura, aquas fontium desinere in concretum quid. Et quam adhuc mireris aquę qualitatem, narrat Plin. lib. 2. nat. hist. de ciconum flumine, & in piceno lacu rinlino,

lino, eas aquas qualitate sua pene rerum naturam transformare. Si innata qualitas aque, pene trans elementare potest rerum naturam, hoc potest, ut & ipsa aqua in metallum concre-
scat. Nec mihi Scheggius vel arridet Arist. ven-
dicans ab injuria ut fatetur, magistrum, ponde-
rosam & crassam intelligere halitum ex quo
fiant metalla: quin potius, si sane intelligan-
tur, priores magni viri mecum sentient. Arist.
ponit halitum humidum, qui vi caloris ex aqua
elicitur, qui est, & erit aqua, tandem metallum.
Nam omnis vapor in aquam desinat necesse
est: hoc ad oculum offert aqua bulliens, & her-
barum sublimationes. Addit Agricola Aristoteli
humidum illum halitum ab alijs affici ele-
mentis: quid quaeso, hoc est, aliud, quam dice-
re materiam proximam metallorum esse aquam
qualitate impressa laborentem, quae coagu-
landi potestatem habeat? dixit ab alijs elemē-
tis affici, & recte. Non est enim Invenire pu-
rum purumque elementum, nosque: ponimus
metallis talem aquam, qualem mundus habet,
& natura eam voluit esse, id est, contagio alio-
rum laborantem. Sed affici & perpeti nihil a-
liud est, si quid ego sentio quam vim extraneam
advenientis subire potestatis. Thomas
Morefinus Scotus, de causis
metallorum.

In me-

IN metallis Lydię circa Pergamū quę quondam extruxerat Crælus, accidit, ut cum bello orto opifices in ea confugissent obstructo ab hostibus exitu, suffocati sint, verum longo post temporum intervallo, apertis rursus repurgatisque metallis, inventę sunt amphorę, aliaque id genus vasa quę ad manuarios ulus ahibuerant, repleta humore quodam & in lapides indurata, & juxta etiam ossa humana. Et mox.

Lacus Alscanij aqua ferunt adeo nitrosas esse, ut vestibus in eum demersis & intinctis, alia lotionē nulla sit opus, dissilnere vero & corrumpi attritione, si quis paulo diutius in eo impositas permiserit itrigari. Et paulo supra. Ferrur autem peculiaris quędam generatio esse ferri chalybici Mysini que ut quod ex sabulo fluviorum comportatum, alij simpliciter lorum in fornace excoqui, alij illam etiam ex lotura frequentiore subsidētem hypostasin injici simulque igni purgari tradunt, adjecto pyrimacho lapide qui isthic plurimus reperitur. Hoc genus ferri alijs est multo nitidius & argento fere simile & solum nuper mixtum; at in copia non habetur. Mox de ære apud Indos, quod adeo syncerū & purum

ut

ut calore & specie ab auro vix discernas. Et Darij pocula & cadi quidam adsunt quos tamen fœtor prodit, &c. Ita Stannum Celticum multo citius quam plumbum liquefit & in aquis etiam solvitur. Et colore inficit quæcunque attingit. Et post duas chartas fere. Porro circa Cumam fluvium esse (circa oram Italiæ) inquirunt (Cetes ab ipsis appellatur) in quem jacta quæcumque fuerint enascantur ac postremo in lapidem indurescant. Et post aliqua. In scotusis Thessaliæ, fonticulum esse ajunt, unde aqua diffluens, vulnera, cōvulsionesque, apospasmodica cum hominum tum jumentorū sanat, lignaque injecta si fissa, non etiam confracta fuerint, conglutinat, & conjungit. Et supra de osteolitho **Weinwall** confert herniosis, contusis, fracturis. Idem de fonte oleū fluente ut hauriri queat, odore cedrino juxta quam petra nata justæ magnitudinis. Et iterum post aliqua. In Illyrijs qui Aridiæi vocantur, juxta Aritoritarum confinia, montem magnum & in propinquo vallem esse inquirunt, unde aqua profilit copiosa non equidem omni tempore, sed vere tantum, quam inter diu vasi infusam servant, noctu sub dio constituunt, quod dum ita fit, sex diebus ultimo congelatur, & sal præstantissimum efficitur, quæ res pecoribus conducit & incolis qui

G

à mari

à mari longius habitant, à commercijs alieno-
res. Porro pecora interirent nisi ad minus bis
in anno hoc sale reficiantur, vulgo lacka. Ex
Arist. lib. de mirabilib. Auscultationib. de quo
vide inter alios Patritij F. censuram.

DE Ammonis cornu & generibus fol. 31.
De tophis baldenibus in fistulis, in tubis
aqua ductuū, ut Beichlingi ex eo fonte qui in
arcem derivatus est, tophis solidioribus instar
botri in superficie, coloris spadicei, durissimi
ex scaturigine thermarū Carolinarum in qui-
bus folia quercus & alni impressa, in calidarū
canalibus ltriarum figura pendent & iterum
lignis, ltramini & cuivis rei injectæ adnascun-
tur, globulis item, pilis, thermarū Carolmarū,
Steinerhs & coriandro, item similib. Vide
fol. 37. 18. Elatice ex abjete; dryite ex quercu;
phegite ex fago; clethrite ux alno Thanne/
Eich/Buche/Erleholz in Stein verwand-
elt. Vide fol. 39. Ioan. Kemptman. de fossilib.
56. Rami folia, cortices, ligna, carbones, ossa,
conchæ quæ in saxa corporata sunt, succo la-
pidescente in fonte non procul à Francofurto
ad Viadrum. Iterum rami, folia, cortices, ligna,
manicæ, chirothecæ & alia immissa piscinæ
prope Schellebergum arcem in Misnia in saxa
cor-

corporantur, Trabes molares mutatae in saxa quae prope Torgam in Albi repertae sunt. ebe-
nus subterraneis cum melantheria. lignum fa-
ginum in saxum transplacatum cuius dimidia
pars adhuc lignum fol. 56. De arena, sabulo,
fol. 57. & differentijs. De salis nativi, factitij ge-
neribus & differ. fol. 7. & 10. Ioan. Kempman.

ANno 1593. rumor sparsus est in vulgus de
puero quodam septennali in Silesia, cui
pro more dentes aliquot sua sponte excide-
runt, alijque in locum horum nati sunt, & inter
eos quidem unus repertus est aureus plane, &
filius is cuiusdam molitoris fuit, cui post obi-
tum parentis, annis insequentibus circa 7. sci-
licet (qui criticus esse solet) dens molaris, au-
reus in maxilla inferiori sinistri lateris, penul-
timus in ordine quasi succrevit. Quae res à no-
bili illius loci Friderico à Gehlhorn, inter a-
lios ad Iacobum Horschium ordinariū Pro-
fessorem delata fuit, qui in praesentia multo-
rum optimatum, multis notis probatus fuit
& deprehensus verus dens aureus, etiam per
affricum coticulæ. Historia seorsim
excusa prostat Fran-
cofurti, &c.

G 1

Hujus

Hujus generis est bronchocele, nostris hernia gutturis appellata, inter asperam arteriam cutemque congesta: non ut plerisque vitium est, ex immodicis clamoribus aut ex potu aquæ ex liquefactis nivibus, quæ alpinis aliisque montanis in usu est: sed ex crassa lentaque pituita, quæ eo sensim à capite ejusque partibus externis per aures posteriora devolvitur. Farn. lib. 7. de med. externis.

Struma ex mineralibus est, non vero humoribus naturalibus, ergo si humores decidunt, non cadunt ultra quam ad collum, nam ad radicem semper vadunt, quæ est nucha, ideo quando errant, ad radicem redeunt, id est, collum. generatio est similis mollusco vel brusco in arbore ex minerali, ut marcasita sterili, vel alia quadam minera immatura. Nota homines ejus loci, ubi strumæ sunt familiares & indigenæ ad dementiam magis sunt dispositi. Metallicæ porro ubi sunt fodinæ ibi communiter etiam strumosi homines existant. Comperit etiam, virgulto condylomatibus turgida reddi, oleæ arboris instar, in Rhetia & vicinis locis, ut Pinsgouv, &c. & igitur ex teri quoque si diu tales bibant aquas, colla tuberosa

rosa acquirunt, stultitia & oblivione laborant & surditate ob immatura se & imperfecta mineralia eorū locorum. Sectio vix tota ob vasum, sed neque cauteria tota. Sal Vngaricum & sal gemmæ in primis Commendarum & in gynecijs urinam bibunt propriam, quæ aliud non est quam sal resolutum. Paracellus de apostematibus, &c.

NOstris quidem Genevensibus ex cæli gravitate catharri, bronchocele vero Carnis, Alpinis omnibus & Allobrogibus familiaris, struma frequēs Hispanis, dydrocele Tectosagis haud secus atque carbunculis phthisis Lusitanis, Vasconibus gibbus & licanthropia, Appulis icterus, Indis quibusdē Pua morbus venereo haud multum absimilis. Sic lepra olim Iudæis, uti sacrosancta scripta testantur: Romanis hemitriteus, ut & Atheniensibus podagra, Ægyptijs elephantiasis infesta: quibus de rebus ita quoque Lucretius:
Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypti medio, nec præterea usquā.
Arthide tentantur gressus, oculorū in Achæis
Finibus: inde alijs alius locus est inimicus.
Partibus ac membris: varius concinnat id aer.

Ex I. Ant. Sarac. de Pest. natura. cap. i.

G 3

Scriptit

Scripsit nuper ad me Medicus celebris, Claudius à sancto Mauritio, Academię Dolanę Professor, de Vtero lapideo, cujus Observationem, ut quam tibi maxime gratiam fore judicavi, transcribere libuit.

Admirandum, die 25. Ianuarij, hoc præfenti anno, nobis accidit, in sectione cuiusdam mulieris 37. annorum, cujus Vterum lapideum invenimus, ponderis septem librarum, hepar uno lobo tunica cartilaginosa, liene sphærico, vesica lapidea, peritonæo durissimo, quod vix cultro dividi poterat. Quæ omnia nos in admirationem traxerunt, qua via spiritus deferrentur per universum corpus, & quomodo hæc tam diu vixerit, sine ulla manifesta ægritudine, quod animadverti dum esset in vivis. Vterum curavi dividi, in cujus apertione sperabam fœtum lapideum invenire (quoniam nupta erat viro mediæ ætatis) ut alias contigit cuidam Medico Senonensi, circa Burgundiam, non longe à Lutetia, qui adhuc hodie curiose reservat, isque ostendit, qui naturæ stupenda mirantur; mulieris, inquam, fœtum lapideum, figura qua utero geritur, qui spatio tredecim annorum in utero remanserat: spe fraudatus, totum uterum lapideum

pideum inveni, quod dignum tuis auribus esse judicavi, ut nihil dignius in præsentiis habere. Petrus Quenzius Clarissim. Friburgi Helvet. Archiater & Senator ad Ioan. Schenck.

Nilus tamen præceptum feratur, nullas ex se ramena auras gignit. Ejus aqua fecunda est, ut animentur læpenumero glebæ.

Silari Itali aquis immisſi lapideſcunt in eadem.

In Velino lacu dejectum lignum lapideo cortice obducitur. Ejusdem potentia Surius est Colchidis lacus.

Inter Mazaca, & Tuana Cappadocia urbes lacus est in quem pars harundinis demissa, vel lignum paulatim lapideſcit, non mutata quæ aquis extat, parte reliqua.

Ex Aefino lacu aqua non bibitur, propterea quod & nitro abundat, & vestes ſcindit immiſſas.

In Pitheculis aquæ sunt calculum discuſſientes & vesica: hujusmodi potentia aquas habet Astipalea insula una ex Sporadibus.

Ad Hierapolin urbem trans Meandrum fluvium aqua lapideſcit in tophū: ita ut qui a-

G 4

quædu-

quæductus derivât, integra septa ex illis aquis conficiunt.

Æquicolis in Italia, & in Alpibus, & in Augustensi valle, & in Taurinis aquæ passim scaturiunt, & è nivibus liquescunt, quæ bibentibus turgidum guttur reddunt.

In Collibus Lario lacui imminentibus fons Plinianus emergit, aspectu sacer & venerabilis: qui singulis horis & tumescit, & residet. Hoc se vidisse asserit Gaudentius Merula Navariensis, ex cuius memorabilium libro, quæ hoc cap. à me narrantur, deprompta sunt.

Ex Caucasso monte fontes effluunt, qui immerfas pelleis aureis replent arenulis: unde locus datus fabulis, de aureo vellere.

In Colossis flumen est, in quod demissi lateres, extrahuntur lapides.

In tractu Heracleotico penes Perperenem urbem fons scaturit, qui in materiam lapideam convertit terram, quamcumque irrigarit.

Circa Cappadociam ad Lacum cui Tatta nomen est, fontes emergunt saluginosi: atq; adeo faciliter sal rebus immerfis circumgelascent, ut volucres ipsæ alis aquas contingentes facile capiantur: cum propter gelationem salis longius evolare non possint.

In Cispadano tractu inter Placentinum & Par-

Parmēsem agrum Salsula vicus est, in quo putrei aquis salis scaturunt: quæ dulcibus admixtis ignis opera congelascunt in salem.

Ctesias refert in Armenia fontem esse, cuius pisces sunt letales.

In agro Gadareno aqua est, ex qua ebibentia animalia pilos, ungues, & cornua amittūt. Bartholomæ⁹ à Clivolo de balneis. Vide Marcum Frytschium Laubanum de fontium & fluviorum miraculis, de Meteoris fol. 61. ex Seneca, Propertio, Lucretio, Pontano Boccacio, Plinio, &c.

CAudeo tibi sententiam meam de aquæ coctione non displicuisse, quā ego si non veram, ar verisimilem saltem esse puto. Quod autem fontanam attinet, omnes pene unanimi calculo medici eam probant, quæ ad orientē decurrit, & ex alto dilabitur per petras, per arenas, aut etiam terram liberam, hoc est, nulla labe, quam peregrinus sapor aut odor facile arguit, infectam. Talis enim si sit, humiditate, tenuitate, ac levitate cæteris præstabit, cito tum calefiet, tum frigesiet, ac præcordia etiam celerrime pertransibit, & ventriculum quam minima molestia afficiet, quæ omnia aquæ salubris, & ad potū expectandæ signa

G 5

sunt

sunt optima. At quia nostrarium etiam fluviorum, qui hanc scilicet orbem aut alluunt, aut perlabuntur, mentionem facis, dubium equidem non est, quia semper fluviales pluvialibus, atque fontanis per se deteriores, sed tamen etiam huic rei sua non desunt remedia, nimirum, si in magnis fictilibus asserventur, ut demum hoc modo clarescant, & perpurgentur, quemadmodum de Tyberis aqua memoriz produnt, eam claram factam ad centum quoque annos incorruptam perdurate. Quid de Nilo dicemus, limoso illo quidem & turbido amni, qui que meridiem spectat, nihilo tamen minus aquæ illius in potu mirifice commendantur, non salubritatis tantum ratione; sed etiam ob saporis dulcedinem & suavitatem? Unde nescio quis Imperator milites suos increpasse legitur, quod vinum peterent, cum Nilum haberent. Ioan. Crato Epist. lib. 5. fol. 392. Dudithio.

CUt vero hic empyreuma illud non urgeam, cum tamen à plumbo usto, aut parum aut nihil differat? Itaque hoc restat, ut dicamus. In igne non tantum vim calefactoriam considerandam esse, sed etiam diactericum dynamin, id est, sequestra, quæ ita in
co

eo (ceu summe calido) pollet, ut ob id potius, quam illa calidi definitionem ingrediatur. Per hanc autem facili labore, dum metalla liquantur, partes puræ & impuræ à sese invicem separari possunt, ut hac ratione, vel olea, vel liquores, vel, quos vocant spiritus, pro ut lubet, inde extrahantur, relictis in fornacibus partibus illis terrestribus & craffioribus intentioni nostræ minime quadrantibus. Quis vero est, qui in his omnibus, quæ modo nominavi, empyreuma tale reservari affirmare audeat, quod acredine & mordacitate sua partibus corporis nostri vim inferat: cum plurima ejusmodi ad refrigerandum & humectandum intra corpus utiliter exhibeantur, utpote, v. g. oleum seu potius liquor virioli, item sulphuris, in quibus gustu etiam non admodum magna acredo deprehenditur. Taceo nunc de alijs aquis, quas destillatas vocant, ignis potentia elicitas, inter quas multas refrigeratorias esse nemo prorsus dubitat. Sed neque illud simpliciter concedo: Quæ in dura & solida corpora sæviunt, mollioribus & laxioribus multo magis infesta esse. Quis enim aquam, vulgo fortem appellatam, ignorat? Hæc certe ferrum & chalybem, durissima cum sint, brevi tempore absumit, & tamen manu cava multis modis molliori sine noxa etiam excipi

excipi animadversum est. Petr. Monavij ad
Erast. in Epist.

Salem marinum recens coctum, atq; à for-
dibus non ita pridem expurgatum, aller-
vandis carnibus piscibusque minus idoneum.
Decoquitur autem atque apparatus apud Zi-
rizæos, compluresque Zelandiæ Civitates, æ-
stivis mensibus quum fervere Sol, cujus vi
maxime falsescit Oceanus, candoris eximij sal
in frixorijs patinisque capacioribus aqua ma-
rina oppletis, subditis accensisque glebis bi-
tuminis, nostri Turff vocant, quibus sensim ac
paulo melius omnia perficiuntur in Salinis,
quam congestis sub cacabo lignorum farmē-
tis, ob flammam ex fornacis faucibus pericu-
lose erumpentem. Quod si mox à repente fo-
co aut post dies aliquot in usum depromatur,
cito liquefcit, atque in falsuginosam salivam
dissolvitur, sic ut limosam quandam uliginem
rebus salitis obducat. Ita Sal qui primum ex
calenti fervidaque patina aut labro ferreo ex-
imitur, nec vetustae induruit, aut concretus
est, quum citius quam par est, in falsilaginem
liquefcit, secus quam vetustus, minus aptum
judicio saliendis condieodisque edulijs. Quo-
circa qui carnes ac fassamenta, Saperdas, asel-
los,

los, thinos, phocas, haleca, haringos qui sunt thrillarum generis, succidam, perennare velit, hoc est, in sequentem annum aut multam ætatem asservare, denique minus rancida in externas longeque diffitas regiones devehere, vetus sal meminerit huic negotio accommodatius. Majores nostri olim salem confecerunt uberrimo sane quæstu, non ex aqua marina Solis ardore in salem concreta atque indurata, quale ex Hispanijs ac Gallijs ad nos perfertur, sed ex maritimis glebis exustis atq; in cinerem reductis, quem infusa aqua minutatim in salem reducebant splendidum ac nitentem, Zel oft Ziltzout populares atque indigene denominant à glebis falsugine imbutis, unde id elicitur: Nec alio Salis genere tota Belgica ad nostram usq; memoriam usa est. Qui conficiendi Salis modus quum inducto externo exolesceret, excogitatus est alius non minus quæstuosus. Siquidem advecto ex Hispanijs atque Aquitanico sinu, rudi ac nigricante sordidoque sale, exempto limo, excoctisque sordibus, candidissimum id nostrates efficiunt, rebus asservandis aptissimum. Utuntur quoque Salinatores nostri alio concoquendi salis modo à superiore non multum diverso. Nam tertio aut quarto quoquo anno, confrecto foco atque area Den heert vocant, ferrea
cui

cui capacissima fartago ac patina incumbit, subditoq; igni incalescit, glebas ac fragmenta quæ ex perstillante falsugine ac muria falso liquamine affatim imbuta sunt, in patinā conijciant, eaque comminuta salo, macerant, atq; elixant, post horas aliquot subsidente limosa fece ac sordibus paxillo, candidissimum sal eliciunt. Id genus Clizout nominant, vel Clinczout, quod glebæ inter se collisæ propter duriciem, ut silices, sonitum clangoremque edant. Hoc genus Salis ut mensis eleganter infertur, easque exornat, atque ad multos usus est efficax: ita conservandis condiendisque rebus minus aptum. Levin. Lemnius lib. 3. cap. 9. de occult. miracul.

HInc itaque sit, ut citra injuriam dici possit, nō omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longe majus, quam terræ insit. Caterum Avicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multo magis veritati, ac rationi cohærere videtur, quā aut Aristotelis, aut Theophrasti, Quippe quamquam non explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquā non simplicem

plicem illam, sed cum terra permixtam. In qua permissione si plus terræ, quā aquæ confluerit, lutum dicitur, sin aquæ, succus nihil enim aliud est lutum, quam terra, quæ permanserit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quam aquam, quæ sorbuerit terram, vel abarserit, tetigeritque metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissolvitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed pulvis. Lutum vero tenax calor primum exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, vel acrius, lapidē gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facile convertitur in lapidem. quod in animantibus est evidens, præsertimque in nobis, cum jandudum veteribus medicis, ac etiamnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum vesicæ calculos non aliunde progigni, quā ex lento, crassoque humore temporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas nō ex aqua tantum fieri constat: sed ex puro, liquidoque succo, qui aquæ multū, terræ vero tantillum refert. Siquidē si ex aqua tantū hujusmodi lapides efficerentur, non

non utique mergerentur in ea projecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cum omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crytallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræsentât, omnino videntur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (ut in sequentibus suo loco dicetur) plane explodenda venit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crytallum glaciem esse, quæ nive in algidissimis montibus cōcreverit, cum aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsiis, cum fluviorum, rivulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidoli abraferint, quod cum resederit, solis calore, siccat, ac lapidescit. Hoc enim evidentissime apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæ ductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ij nimirum lapides quibusdam crustis oblinuntur, quæ cum tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores, infirmioresque habentur. Hoc idem apertissime conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimque in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex hujusce balnei aqua, parculæ

ticulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum
tum candore, tum etiam materia referentes,
quæ usqueadeo imitantur semina saccharo
contecta, & alia id genus, quæ in officinis sac-
charo similiter conteguntur, nempe anisum,
coriandrum, ac etiam plerunque cinnamo-
mum, ut ijs capsulæ à quibusdam impleantur,
itaque aptentur, ut solatij causa aliquos sac-
chari, ejusque confecturarum avidissimos de-
cipiant. Fit hoc quoque in his, qui hujus aquæ
stillicidio utuntur ad cerebri morbos curan-
dos, illi quotidie caput subijcientes, siquidem
lapidosa illa materia, capillis circumcisis con-
tinue inhærens: in granula quædam cogitur,
ac coalescit, ab aniso saccharo connecto nihil
fere dissimilia, quæ non nisi tractu temporis
inde se explicant, & dissolvuntur. Idem præ-
terea evenit in montium concavitantibus, ac
speluncis, quæ ex saxo potissimum calcario
constant. quippe aquarum ex saxorum com-
missuris stillicidio lapidea concrescit materia,
quæ è cavitatum illarum cameris non aliter
pendet, quam stiriac hyberno gelu è domorū
nostrarum testis prominent. Ex eodem etiam
saxo calcario oritur gypsum, melitites, galacti-
tes, & alij quidam lapides: & ex succo, qui ex
eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis spe-
cularis, & gypsum, quod raro trāslucidum in-
H venit.

venitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut ejus, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verum enimvero succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, vel quod plus habeat sedimenti, vel quod calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, vel quod aliquid is succus contineat, quod vehementer adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipates oriuntur. Postremo materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibiri possit, sive is à terra contineatur, sive cum aquis mistus ex ea effluerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantices, ossa, & alia in lapides vertuntur, ut Bohemi aperte testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inventæ fuerint in lapidem conversæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoque ingenue fateri possum, arboris ramum ex lacus cujusdam litore mihi allatum esse qui altera parte lapideus, altera vero igneus cernebatur. Venetijs item in ma-
gno

gno Germanorum emporio, quod vulgo vocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, jucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimentis evenisse comperimus, nanque in Hettruria quam plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & ejusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conversa. Quæ sane omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum mareciam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multo plus sit tenacis terræ, quam aquæ. Deinde est succus, qui vehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cum in aerem effluxit, in lapidem concrescit. Omne denique, quod hber meatus, in quibus lapidescens succus facile excipiat. Et mox.

Qui certe vulgus ita temere promanans, non videt quam maximam naturæ inferat injuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quam ea semper regenerara, quæ alias genuit, quæ etiã nova multa

H 1

produ-

producit. Vnde hæc vulgaris opinio prorsus explodenda, atque exhibilanda est. Quam insuper ut vanam ac ridiculam, illud maxime diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius visitur. Siquidem innumerae inveniuntur metallorum fodinae, tanquam inutiles à fossoribus derelictae, quod inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longe, lateque patebat transitus, ita ut libere, & absque ullo impedimento non modo fossores ipsi; sed vehicula, ac curriculi per eas discurrerent, tractu tamen temporis factum est, quod materia lapidescens in ipsis adeo creverit, ut fossoribus denuo ingredi volentibus, ob cavitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continue generari, ferrum indicium est. Id quod in Illux insulae metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longe distat) non modo probatissimi scriptores memoriae prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis versati sunt, verbis referunt. quippe quod ferreae illae fodinae multis jam annis destituta, iterum atque iterum ferrea materie impleantur. Porro philosophi, & chymistae aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantum existimat. Chymistarum vero nonnulli omnino asserunt, metalla in visceribus terrae gigni ex sulphure, &

re, & argento vivo, alij ex quadam cinere aqua madefacta. Et mox.

Cæterum illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quod nil aliud sit metallorum materia, quam substantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quanto magis in æquali proportionem qualitatis, tum quantitatis impense depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumēto est, quod ignis calore liquentur, ac fluant: frigore vero tum aeris, tum etiam quæ rursus densentur, ac coeant. Id quod clare ostendit, ea aquæ multum, terræ vero parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mitione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem vero non auferat. Quinetiam mistura quo purior fuerit, eo pretiosius (ut diximus) metallum conflatur, idque magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, nedum verbis explicare. Id tantum novit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Et mox.

H ;

Duabus

Duabus his causis tertiæ quoq; accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui vel solus, vel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquam quod sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idque totum secum in lapidem vertit. Quod si in lapidē concreverit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantū, nō causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut supra dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per venas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, rivuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis vertant. Verum non est ignorandum, quod succus is lapidescens motu aliquo agitur, non facile in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatque in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusque quieverit, frigore cogitur, & concrevit, mutatque res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte evenire probatissimi auctores testantur. Cujus guttæ solo perfusæ, cum moveri, aut agitari nequeant, ab ambicne

biente aere densantur, & lapidescunt. Quod si præterea verum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluviales lapidescant, id ideo fieri posse videtur, quod aquas cum terra permittas vel solis calor paulatim concoquat, vel insignis propter calorem siccandi vis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est configere, aut comminisci aliam vim, quæ id ipsum agat, quam quatuor qualitatium, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Et mox.

Sed ad lapides nostra revertatur oratio. de quorum quoq; luciditate, sive perspicuitate, ac nitore, vel horum oppositis obscuritate, ac squalore jam aliquid nobis disserendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quam cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab eo tantum perspicuitate, luciditatemq; ijs advenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, quæ translucent, affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatibus perspicuitati opposita reperiuntur: hi enim ex claris succis, gigni neque-

H 4

unt,

unt, sed ex impuris, ac turbidis vel luto, vel nigrore infectis. Quod vero alij lapides magis, alij minus per luceant, non aliunde fieri certum est, quam è succorum diversitate, cum scilicet alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. Et mox.

Cæterum cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere videtur, & ex eadem gignere musculos, & conchyliæ: sed terra quanto est crassior, quam mare, tanto ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cupiam esse debet, quod ejusmodi conchyliæ in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & vivant. Siquidem ego certo testari possum, me vidisse non longe à Timavo fonte prope Divinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atq; in illis plurima reperiri conchyliæ, quæ dactylos à forma, & colore vocant: sunt enim palmarum caryoti similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ ejus est singularis humanitas) fautoris, promotorisque maximi: quæ sane non minorem quam ostrea, in cibis gratiam habere competri. In ipso quoque divini castro ipsdem vesci mihi

mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, virum sane nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis virum magnificum atque præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasdam tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut assererat) delatas, quæ in longum scissæ varios intus pisces veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamvis minimis, in lapidem versos. tot tamque admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quod pisces fossiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. 24. suarum historiarum. Usque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluvij feruntur Illiberis & Rhodcinus, fluentes propter urbes ejusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti. in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramē, sub quod altitudine duorum vel trium cubitorum per arenā aqua fluminum delata fluit: & si quando inundaverint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirifice appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius. Quibus adde, quod etiam pisces fossiles inveniuntur circa Heracleam, atq; in alijs plerisque Ponti lo-

H s

cis,

cis, ut Theophrastus est auctor. quin & in Germania ultra Albim fluvium quibusdam in locis hæc ætate effodiuntur. Et mox.

Cæterum aquæ, quæ lapideum admittunt succum de quo satis diximus in prima hujus libri commetatione, prorsus vitandæ sunt, ut quæ potantes strangulare possint, eo sane modo, quo epotū gyplum, quippe hæc arterias obstruentes spirituum transitum intercipiunt: quin & alimentū in corpus deferri prohibent. Quocirca hujusmodi aquæ potabiles nō sunt, neque in ciborum coquendorum usum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, nitrum, chalcantum, alumen, & alia id genus concreti succi continent. quāquā omnes in medicinæ usum veniūt. Et mox.

Ex Tyrreno, & siculo mari extrahitur, atque inde ad nos defertur. Cæterum etsi rubri tantum, & nigri meminerit Dyoscorides; reperitur tamen quod nivei sit candoris in iisdē pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderosumque, sed levius ac rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longe magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est majore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. 32. cap. 11. ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud In-

dos

dos in corallio: nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrus. In Persio vocatur lace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Gravisas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeq; rubens, sed molle, & ideo vilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color viridis. Baccæ ejus candidæ sub aqua, & molles, exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi cornua sativa, specie, atque magnitudine. Ajunt tactu protinus lapidescere, si vivat. Itaque occupari, evellique retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium vocitatum interpretantur. Probatissimum quam maxime rubens, & quam ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, vel rursus inane, aut concavum. Et mox.

Hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quod tam facile sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna, sativa specie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cornis, ac cerasis similes visuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parâtur: mox sym-
ridis

ridis lapidis pulvere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum lævorem contrahunt, cum ijs diutius fricantur: And. Matthiol. Com. in lib. 5.

Post hæc salsi sapes sequuntur, quorum quamvis plura, attamen præcipue tria numerabimus genera. Hypostasi autem sua in se vel crescens concretumq; quid ut sal gemmæ, sal petreæ, sal ammoniacum, continent, vel factitium aut elixatum, ut sal communis, ex aromatibus & herbis & lapidibus, vel denique mixtum & contemperatum ut sal Alkali & sales subtiles ex mineris & metallis, quæ species omnes ex priorum sunt genere, & in igne flavis flammis, denso fumo & crepatione apparent, natura sua calidæ & siccæ corpori plurimum conducentes. Horum dictorum generum infinitæ sunt species, quarum exempli causa ut antea de viscosis humoribus, pauca tamen lectoris utilitati studentes enumerabimus. Advertendum autem est, quod qui tantum coagulati sunt, indurescant & à natura crescant neque præparentur, cujusmodi generis in Bothnia 4. mill: à Cracovia distante & Friburgi Misniæ juxta Bohemicam sylvam item salniteræ in Hispania reperiuntur. Quidam

dam sales in fornicibus & specubus, aut in
petris, rupibus, & muris crescunt, velut sunt
sal sylvestris, montanus, murarius, fossilis, Tin-
car sive nitrum, &c. Sunt etiā sales mordaces
& acres corrosivæ & contrahentis naturæ ut
Salarmoniācū, Alumen, Vitriolum, & Salar-
moniācū. Ita quoq; quidam arte destillationis
ex herbis fructibus, & aromatibus præparan-
tur, ut sal absinthij, Salviæ, Rutæ, ex Ribe, cin-
namomi, nucis mœristicæ, gariophyllorū, &c.
Item usitati sales ex aquis cocti, qui plerique
ejusdem sunt naturæ, cujusmodi præparantur
Haliz in Saxonia, œnivalle, foro Julij, Lune-
burgi & salinis in Burgundia. Item quidā arti-
ficiose ex gemmis & lapidibus, conficiuntur
ut ex Corallo, margaritis, & succino, &c. Re-
periuntur etiam, quorum usus in colliquan-
do, coquendo, & similibus Chymicæ laboribus
est necessarius, ut sal capitis mortui, aquæ se-
parationis & aquæ Regis, sal Alkali ex herba
Kali ex isatidis cineribus, item sales ex sapone
& salicis cinere. Omnium autē subtilissimi &
admiratione dignissimi sunt Borax mineralis
& artificialis, Camphora factilia & na-
turalis ex amiantho. Tor-
nesij Phison.

Sunt

SVnt alij metallici duorum generum Artificiales ex cupro, argēto, auro & alijs metallicis, naturales ut Arsenicum album, rubrū, citrinum Attramentū transparens, nigrum, glaucum. Quorum omnes species enumerare nimis longum foret, præsertim cum nil utilitatis inde nobis exoriatur itaq; ijs supersedebimus. Idem.

VT itaque ad finem properemus nulla aqua corporalis quibus etiam alias mineras annumero, homini pro balneo utilis esse posset, quemadmodum enim terrenum per ceram permeare non posset, sic multo minus per subtilissimas hominis partes, qui non minus ex carne, cute, membranis, nervis & ossib. solidissime compactus est, quam alia corpora, permeare poterit, & veluti non pane, Butyro, carne aut alijs cibis alimur, sed sola eorū virtute & spiritu, quæ à stomacho apprehēditur, concoquitur, & in omnes cæteras partes distribuitur easque vivificat, reliqua vero terrestris materiæ per naturales sedes, ut notum est, expellitur.

Idem,

Quod

QUod vero aliqui spiritus remaneāt, à natura illud ei tributum est inde quod quilibet sal aliquid in se continet oleosum, à quo spiritus non facile evaporat, alias nec sal esset nec ulla virtute polleret. Hinc sal qui acrimonia caret sal non est dicenda, Id quod Christus pulchra similitudine in Evangelio comprobatur. Dicens Matth. 5. Si sal acrimoniam suam perdiderit, ad quid condiendum proderit? Et sic nos in præsentem nō solum de sale, sed etiam de ijs quæ & attribuuntur & conjuncta sunt, ut de alumine, sale, nitri, Vitriolo, &c. dictum volumus. Sed ut omnia dicamus nec quicquā intactū relinquamus, Sal, qui ex salis aut marinis aquis excoquitur est terrenus, veluti etiam is qui è montibus effoditur, & is qui ad maris littora in Hispania & Gallia in amplis fossis relictus à Solis æsta concoquitur, Hi (inquam) omnes terreni & corporales sunt & spirituum copia destituantur quamvis illud quod effoditur è montibus sit nobilius Quod vero aquis est commixtum nobilissimum est nec corporeum sed spirituale, quod tamen de aqua intelligendum est antequam coquitur nam per coctionem nobilissimi spiritus extrahuntur.

Idem.

Quod

QUod vero alius sal sit spiritualis, alius semel coctus est, corporalis, hoc modo confirmari posset. Si enim libra salis mensuræ aquæ iniiciatur & sine motu aliquo tempore vas conquiescat, sal unitus in imo residebit, ut etiam aqua dulcis abstrahi possit, Quod in aqua salsa fluente Luneburgi aut Hallæ in Saxonia nunquam fiet, etiamsi toto anno aqua conservetur, nam spiritus ille sine ignis separatione corpus relinquere non posset, nec quicquam terrenū patitur adhæc spiritus tam fortis est ut corpus ne resideat cohibere possit. Quod si ars nota esset, qua corpus resideret, non minus utilis esset quam quod etiam minor lignorum copia requireretur.

Sed hoc certissimum est & experientia sæpe comprobatum aquam separandam à sale sine ullo ignis auxilio, ut nempe æreum vas magnitudinis arbitrariæ concavum, & in omnibus locis solidū nec ullibi pertusum marinæ aut salis aquæ imponatur, sic enim natura hæc ambo à se invicem separat, ita ut vas totum dulci repleatur aqua, sal enim quia crassus & terrestris penetrare non posset, ideoq; & aqua ipso sale est subtilior. Et quavis aqua illa salsa esse enim appareat, attamen ipsa probare

bare falsa esse reperitur quæ falsedo non à sale, sed ab ipsius spiritu provenit, qui etiā quilibet aqua est subtilior, ideoque etiam cum aqua per minutissimos & invisibiles ceræ poros penetrare posset. Aqua vero marina magis est corpulenta quam spiritualis idque ob eam causam quod tota fere falsedo ex perpetuis pluvijs, quæ ex vaporibus exhalantibus in suprema regionem falsæ sunt, causatur. Idem.

AD hæc in profunditate maris ut credibile est plurimi falsi montes existunt, & per flumina in mare procurrentia quotidie multum salis advehitur, taceo fontium venas infinitas quæ in mare repullulant, ex quibus omnibus falsedo oritur. Solis autem æstus & ardor perpetuus, plurimas aquas exsiccat, & attrahit, cum quibus simul spiritus, qui caloris sunt impatientissimi, extrahant, remanente solo corpore. Hinc itaque colligimus marinam aquam plus corporis, quā spirituum participare. Idem.

EX his cuilibet facile colligere licet cur ligna in lapides indurescant, siquidem & fluvij reperiantur in quos imposita lapidescunt.

I

quo-

quorum natura omnino sulphurea dicenda est. Talis aqua reperitur juxta civitatem Valckā & Karlsbadt in Bohemia cujus naturæ & illa est aqua Sylavv quæ montem in Contusiorum regione circumfluit. Nam ea omnia folia, autumnii tempore ex arboribus decidentia paucio tempore in lapides transformat, quorum non paucos ipsemet vidi, Similis quoque minori tamen virtutis aqua Francofurto ad Oderam tribus passuum millibus distat. Eodem modo Cepusia in Dacia fluens & vasa imposita paucio tempore in lapidem concrescit, Nam ablimilis naturæ speculunca in Brittannia reperitur ad Devernā sita, in quam quicquid aquarum influit pariter coagulatur in lapidem. Quæ omnia hominibus quidem mira apparent, naturæ tamē consueta sunt & congenita, quod nec Aristoteles credidit, cum dicat, rerum præsertim metallorum formas non mutari, quod utique non dixisset, si cognovisset, quod in quodā Transsylvaniæ loco Zipierland Vngariæ contermino juxta Carpatum montem prope urbem Smolinæ aqua præterlabatur, in quam si ferrum imponatur, primo quidem in ramenta mutatur, progressu temporis igni appositum in verum Cuprum transformatur. Quod
et si

etsi verum sit, tamen minus ex parte fabula videri posset, cum tamen arte destillationis aqua ejusdem virtutis dici queat, Cum itaque aqua in durissimis metallis ferro, &c. & lapidibus tanta vi polleat, nam Georgius Agricola etiam marmoris in aqua liquefacti meminit, quanto magis id ipsum in deperditis & morbo affectis corporibus purgango renovandoq; poterit. Sic etiã in pago Zvviglitz in agris inveniuntur aurea grana quemadmodum etiam in quibusdam Hispaniæ locis, qui loci longe disjunctis Italis & Belgis notiores sunt, quam vel ipsis incolis. Sed quæ reliqua sunt Bohemiæ, separatis capitibus aut alio libro explicabitur. Idem.

REperitur etiam alia aqua quæ duplici virtute pollet, ob mineralia quæ continet in Vngaria, quamvis per se lapidescant, & quidẽ inter eas aquas est præstantissima quæ sita est apud fontem, ut Strepitus, ob sonum quem in profluendo causat, cujus magnitudo potius lacũ aut paludem, quam fontẽ repræsentat, eaq; aqua omnia ligna in lapides indurat. Talis est illa quæ prope pagum S. Andreæ sita

I 2

est.

est. In eadem quoque Regione apud præcipuam Ecclesiam in Zepusia D. Martini nomine dicta fluvius promanat, & horrendo sonitu prorumpit, & intra terram per proprios canales defertur, cujus in lapidem velocissima est transmutatio. cujus lapides ad ædificia non inutiles, & cōcretio in terræ visceribus effossa calceis vice in camenti adhibetur.

Nectamen prætereunda est illa aqua quæ juxta Carthusiam Francofurti ad Oderā præterlabitur, etsi enim alius sit naturæ, attamen non minus ligna, cochleas, & nucum putamina in lapides mutat ac alia, & quod mirius videri debet, Ego die trium Regum anno 71. viventes ranas in ea comperi in præsentia nobilium aliquot, qui id contestari potuerunt. Idem.

SEd in hac Regione non procul ab urbe Luben mira ollarum forma reperitur, quæ ita conformata, suapte ut dicitur natura crescunt hoc modo. Ipso pentecostes tempore, præcipue feriis, Rustici & incolæ instrumentis ligneis eo conveniunt, & iisdem terram tentantes cubiti altitudinis, sentiunt locum, ubi ollæ consistunt, & quidem ob hanc causam, quia plerunque magna lapidum moles ijs superja-

perjacer, quam circumfodiunt ligonibus, & ollas aeri contiguas indurescere sinunt, sunt enim tam molles, nec tamen humidi, quasi modo à figulo conformari essent, alias tactæ in cineres conciderent. Fertur quoque ab incolis eas autumnī & veris tempore viginti cubitorum altitudine, tempore vero pentecostes unius, tamen sepulta jacere, Quod quidem eo magis admirationem auget, cum .n. nō unius generis, sed etiam diversæ magnitudinis, matulæ, pelves, &c. omnes generis tanquam foro venales habendæ inveniantur. Interdum quoque oricalcheij circuli, plumbum, carbones & alia juxta ipsas, & quandoque in ipsis reperiuntur. De his quidem variæ variorum sunt opiniones, Quidam enim existimant eas à natura ita concrelescere, quod tamen falsum esse eo comparet, cum à natura tanta perfectione gigni nō possint, sunt enim tam rotundæ ut etiam peripherias ceu tornatas perspicere liceat, adhuc habent manubria. Itaque à natura provenire non possunt, sic enim unius tamen essent generis, nec tanto artificio factæ nec evanescerent hyemis tempore, quum id in Solis altitudinem & declinationē referre possimus, qui pentecostes tempore altior in gemminorum signo majoribus pollet viribus, In signo vero Capricorni depressus

pressus minoribus. Itaque undecunque tandem proveniant, tamen constat tales ollas in Polonia apud Nohavv & Paluckij item inter duos fluvios Bober & Neufs nomine dictos non procul à Guben & Lobersperg etiam, quamvis alius generis reperiri. Idem.

MEminimus antea de fonte Francofurti ad Oderam, & ejus originem declaravimus, in quem coniecta ita incrustantur ut lapides appareant, cum tamen tantum sit tartarus & acretio, præsertim in lapidibus & ejusmodi materia. Quæ vero molliori constant materia ceu ligna, folia, putamina, & similia mordacitate aquæ consumuntur, & ramenta quæ ab his separantur, bituminosa pinguedine adminiscentur, quam aquæ tales producunt & coagulatio sequitur, nam naturam & qualitatem siccam possidet, quapropter quum virtus aluminosa præsens sit, astringit & erodit insuper & mordicat, ob alabastrum & gypsum, dura est & exiccat amplius, ex quo talis tartarus exoritur, ut est videre Elbogen in Carolinis thermis, quemadmodum in Brittannia in flumine Doverra, ad specum Margla, in quo omnes aquæ corrivantes in lapides vertuntur.

Ita

Ita in lacu Hybernię, omne quod iniicitur, vel in ferrum convertitur, vel si fundum petit in lapidem transit, Similiter in Vngaria in Comitatu Barfię invenitur ingens fluvius, qui quam primum ex scaturigine erumpit in substantiam saxeam, id est, lapideam cōmutatur, non aliter quam tempore hyemis aqua frigore congelascit & densatur, ex quo fit ut amnis, vel flumen super alveum excrescat & elevetur, partibus inferioribus subinde constrictis & concrecentibus, adeo equidem ut in singulos prope menses, novum exitum quærat relicto consueto veterique ductu & alveo, quando ob eum repletum exundare & effluere necessum est. Præterea ad castrum Fileggum, in ditione Novigardica, ubi integræ Columcæ reperiuntur, quæ solæ ex aquæ proprietate proveniunt & nascuntur, Ita equidem quasi de industria ab hominibus, & per artem deformatæ extructæq; forent. Idem.

EX prædictis conijcere licet, has aquas in potu insalubres & lethales esse, quia subtilem & dispersum tartarum uniunt & coagulant in interiora asperæ arteriæ & vesicæ meantes, & hinc morbi incurabiles, vel etiam ipsa mors sequitur.

Hujus tartari frustū à Doctissimo Domino D. Balchafaro Conradino Phyllico in Schvatz ænivallis accepi. Is mihi indicavit, non procul inde molitorē confedisse, qui equum longo tempore aluerit, sæpius agrotantem & sæpe procidentem, ita ut nemo morbi causam cognoscere potuerit. Cum vero equus mortuus disseicaretur, inventus est globus lapideus capitis magnitudine in stomacho, ex subtili tartaro adeo ut pulcherrimū alabastrū æmuleretur. Ad hæc singulorum mensium accretio perspicue videbatur. Cujus causam non aliunde quam ex aqua provenire posse deinceps cognoverunt. Itaque ab istis aquis, tanquam à lethali veneno non solum homines sibi caveant sed etiam pecora arceant. Harum enim aquarum plurima proveniunt undique genera à quibus non minimum detrimentum hominibus accidit. Idem.

Quemadmodum etiam hic in fossa quadam contingere videmus, in qua quercus metallarem quandam naturā concipiunt, quod quidem non adeo mirum videatur cum notorium sit festucas quercinas in aquas impactas ferream induisse naturam, ac si eo vestitæ fuissent. Hinc crebro circumferuntur
frusta

frusta quercina in lapides indurata, in quibus adhuc lineas fibras & colorē perspicere licet, quale frustum adhum mecum habeo ex dono Cæs. Majest. Medico Doctiss. Carolo Dufio, quod in rivo Vngariæ in flavam quasi picem commutatum fuit, quales palos adhuc hodie videmus. Ut enim Vitis suam humiditatem, ita & palus suum bitumē attrahit, quæ quomodo contingant doctis cogitandum relinquo. Georgius Marius de falsulis in Offenauvv Heidelberg. Excis. &c. 1584.

Eodem modo invenimus aquas quæ ligna imposita in lapideam duritiem constituunt, quod quidem provenire non posset quā ex hujusmodi lapidum resolutione, qui sua subtilitate lapidum poros penetrantes concresecunt & lapidis naturam assumunt.

Vnde in aquam berilli ligna imposita spacio 6. hebdomadam lapidescunt. Item erva & fabæ concresecunt eodem modo, hæ enim aquæ partes vacuas quæ in omni re sunt plurimæ permeant opplent & penetrant res, quasi color vel tinctura pannum quæ in eo permanet & retinetur. Nam omne lignum, omnis faba vel legumen, ex parte fere dimidiata vacua & inania esse deprehenduntur. Ergo par-

tes illæ vacuæ opplentur isto succo & liquore & cum tempore coagulantur concreſcuntq; in lapideam duritiem. Et paulo ſupra. Sunt aquæ de natura contraria. Ita Adimas lapis duriffimus, alias gemmas omnes ſuperat & vincit. Sic aqua ejus, & liquor omnes gemmas indurat. Contra alabaſtrum emollit adamantem, pro varia reſolutione lapidum, &c. Th. de aquis.

IN Vngaria Ruſtici ſuo tempore in fontem Zipſer nomine, ferrum imponunt quod corroſum in fornacem conjeſtum ſubito in purum cuprum transformatur, nec ad ſuam naturam unquam redire poteſt. Similiter in Kuttenberg marchaliſtam fundunt, & ferrum in cuprum mutant, quod non ſolum bonitate præſtat, ſed etiam malleo magis eſt tractabile. Th. Timæiv. phyl.

HÆc autem omnis concretio à ſale oritur qui omnia & ligna & lapides contingit, & ſine hoc nil indureſcit. Hinc ſequitur ſale reſoluto in media aeris regione, & decidente in aliquam rem, neceſſariam eſſe indurationē in lapidem. Quod quidem multo maniſeſtius eſt

est si fabæ, aut alia legumina in aquam salſam inijciantur. donec exſiccantur, ibi enim liquido apparet lapidis naturam ea legumina aſſumere. Hinc cauſa ejus experientiæ ſumere licet, cum nempe fabæ in terra ſalſa lapideſcunt. Nam in eo agro, flos ſalis, ſeu potius fulminatio exiſtit, quæ totum fundum permeat. Cui ſi pluvia ſuperveniât, quæ florem ſalis diſſolvat, merito omnia ſata in lapidem concreſcere debent, quod in fontibus eadem de cauſa provenire prædicandum eſt.

In his enim fontibus ſal diſſolutus per ſe concreſcere nequit, ſed corpore quodam indiget cui cohæreat & penetret. Vnde quodcunque compræhenſum lutum, lapidem, &c. in duritiem vertit, quod in cote manifeſtum eſt indicium. Th. Tractatu 2. de Element. aquæ cap. 4.

Hinc tanta virtus & energia in piſcibus carnibus, &c. à ſale oritur qui ea conſervat in ſua bonitate, & ne putreſcant prohibet. Sal vero Enixus vulgo elixir & Eſſentia, omnia incredibili tempore conſervat, & ligna in eo lapideſcunt, folia remanent viridia, denique quicquid eo aſpergitur nullam mutationem

rationem inscipit, adeo ut merito balsamus
conservationis nominari debeat. Th. de sal.
comm.

Non absimili modo natura in terræ visce-
ribus liquorem salis continet, à quo etiā
nitrum oritur, quique in ejus cavernis & spe-
cubus in stitias salis abit ex quibus artificiose
sal ad cibos nitrosus præparatur & sal petrae
vulgo dicitur quod petris connascatur. Idem.

ITaque omnes gemmae & prætiosi lapides
generantur ex subtilitate terrena, nempe ex
transparente Chrystallino sulphure, sale &
Mercurio, & ex differentibus eorum colori-
bus. Viliores vero lapides ex aquae subtilitate
oriuntur, nempe ex muscilagine mercurij sul-
phuris, & salis quod quidem ipso sensu mani-
festum est. Si enim lapis in aquam fluentem
ponatur, ei statim muscilago quædam adhæret
& ambit quæ sublata & in cucurbitam posita
calore ignis in verum lapidem non minus
ac silex in aqua concrescit. Th. de
Metamorphosi.

Cum

CUm itaque omnia mineralia ex sale crescunt sive sint malleabilia, sive lapides aut gemmæ, aut aliæ æris species, & duri-
tiæ ex sale habeant & eo ablato omnia aquea
essent, merito sequitur ex salis colliquatione
in aquam relictus. Itaque quod salem resolvit
sine corpore, spirituale quiddam esse debet, &
hinc omnia quæ terræ subijciuntur (metalla
nimirum) in corporeas aquas commutantur.
Idem.

Materia ex qua pluvia oritur, est sal ignis,
sive alia commixtione, quiq; resolutus
est eo modo quo sequitur. Sicut ex semine li-
gnum, & ex aqua lapides crescunt ita in pluvia
sal, qui eodem modo crescit, ut in lapides con-
crescere possit. Th. lib. 5. de aquis.

ET sicuti autumno vinum aspectui quidem
purum & incorporeum in dolium purum
primo infunditur, in fine vero anni plurimum
salis, tartari & sæcis in dolo reperitur: simili-
ter in vino aqua. Sic etiam in ipso aere corpus
quoddam in pulmonibus adhæret instar fumi
sublimati, aut spiritus salis, aut in reverbera-
tione

tione ad parietes adhærens. Th. de asthmat.
Mineral. lib. 1. cap. 3.

INsuper alia quoque tartari contingit concre-
tione, ut in exemplis patet de aquis quę pi-
sa in lapides commutant, ligna in cotem, si-
militer aliquę pluviales. Sic in homine &
hęc reperitur proprietas tanquam in micro-
cosmo, non lapidosa quidem, sed sicut pisa la-
pidosa. Theophrast. lib. 1. cap. 11. de Morb.
Tartares.

FRigore quoque gulę tumorem concre-
scere scribit. Hunc Ligures Taurini paulo
corruptiore voce Gutturionem dicunt: Ve-
strates, opinor, Gos. Tu gulę herniam scitissi-
me: Nostri Barbari Bocium gulę: Gręci, un-
de tu tum, bronchoelen. Addis: à Lacuna-
libus aquis gigni: æque egregie. Sed ubi sub-
tilitas hic? Principio non omnis lacuna gig-
nit hoc. Pręterea non omnis aqua frigida.
Nullum tale vitium in Syria, in Africa, Ara-
bia, Persia, India, Troglodytica: de cuius aqua-
rum mirabili frigiditate satis supra dictum est.
Item universa Germania inferior, Sarmatia,
Scythia, Nortvegia libera est. Et ex Lacunis
bibunt

bibunt Arabes, bibunt Lybies; è gelidis Islandij. Nulli tamen ibi Gutturones. Celes hujus causam esse aquam cum ex alijs locis manifestum est, tum ex ea parte agri Taurini, quæ Valdocca, id est, vallis anserinis appellatur. In eam regionem qui commigrat, nemo diu vivit. Multis gula turgida fit. Eorum, qui nascuntur ibi nemo caret eo malo; pene omnes & amentes, & inepti ad loquendum, Id ab aqua fit è nivibus liquefactis, quæ multum terrestris & crudi continet. Crudum igitur repugnat resolutioni. Gutturis hæret musculis, & glandibus terrestre quod propter aqueum sese insinuavit: ibique concretum durefcit. Idcirco qui ad Alpes habitant, & Pyrenæos, atque in Arueruis, hoc patiuntur. In locis autem frigidioribus nives rarius, at serius solvuntur: & quæ solvuntur, pusillo temporis spacio cedunt, alijs cito subituris. Julius Cæsar Scaliger in Cardan. Exercit. 60.

DE Myrrhinis ita sentio: Ea fuisse, quæ nunc dicuntur Porcellanæ. Et mox. Quemadmodum vero fiant, atque unde importentur, si scripsero, spero ijs, qui hæc ignorant, atque otiosi fruuntur alienis laboribus, non ingrati

gratam rem facturum: præsertim cum historia hæc haud vulgaris sit, & cui multa miracula attribuantur.

Principio picturæ, quæ vix apparent, si luci objeceris, emergent visui luculenter aciem spacia reliqua transmittunt. Deinde quantum juscula intus occuparint tantum cale fieri: vicinas partes non cale fieri. Hæc scimus nos, cum haud paucas extare comperissemus adhuc inter miseras reliquias veteris ruinæ Scaligerorum. Quare tertiam quoque vim experti sumus. Vnius fragmēta nacti, ex duobus collisis frustratis sæpe ignem excussimus nostra manu. Quartum addemus ex superstitione, atque impostura mercatorum. Negant veneno posse infici: dirumpi enim. Fiant hunc ad modum. Ovorum putamina, & marinorum conchas, umbilicorum porcellanæ species horum sunt, unde & nomē. In tenuissimum redigunt pollinem, quem aqua subactum vasorum facie in formant: subiusque terram condunt. Centesimo anno pro perfectō effodiunt, ac venale opus habent. Quod eorum vitæ superest, heredi testamento, transcribunt. Quotannis conficiunt, atque infodiunt, referuntque tempora in commentarios, ex quibus erunt matura. Ex provincia China optima advehuntur. Alij putant: non vasa,

vasa. Horum precia cum & opes, & patientiam, postremo etiam fidem excederent, novo ingenio tam belle imitati sunt in insulis Majoricis: ut saepe difficile judicatu sit, utra vera, utrave adulterina. Profecto nec forma, nec specie, nec nitore cedunt: aliquando etiam superant elegantia. In Italia nunc audio tam perfecta venire, ut cuivis cassitero, quod ibi vocatur Peltrum, anteferatur. Ea corrupta una litera, à Balearibus, ubi dicuntur excellentissima fieri, Majolica nominantur. I. Caesar Scal. in Card. Exerc. 92.

CUm alioqui multę reperiatur nullo prorsus sapore præditæ, ut Lucenses S. Iohannis, Pisanae, Senenses, quæ corneti dicuntur, & ex, quas in Magnesia, & Arcadia scaturire testis est Aristot. 24. Sect. Problem. 16. tum & quarum mentionem fecit Vitruvius 8. Architect. cap. 3. quas omnes fervidas scaturire certum est, cum alioqui & gustui suaves, neque sapore ullo præditas conspiciamus. Ludovicus Septalius in Hipp. de aere aquis, &c.

K

Verum

Verum non aliunde falsissima hæc opinio promanavit, quam ex male intellecta ratione, qua ferreæ aquæ dicantur, aut metalli alicujus participes. Venio enim & ipse in eam sententiam, aquas non eam suscipere ferri mixtionem, quæ corrasa substantia aliqua in fluxione fieri solet, hanc enim rerum cum aqua mixtionem inutiles fere aquas reddere ad potum dicebamus: non negandum tamen est ex materia ex qua concretum ferrum in subterraneis generatur, dum adhuc fusa est, nec in ferrum concreta, & vapores elevari posse qui concreti in aquam tandem vertuntur, quæ postea ferreæ dicuntur, & si eodem modo subsistat argentum, aurum, æs, plumbum, argenteæ, aureæ, æneæ, & plumbeæ nuncupantur. Cum vero metalla calore genita non nisi frigore condensentur, aquæ quæ à metallis denominationem habent, non nisi in matrice generantur; non autem in locis ubi concretæ sunt metalla: à loco enim ubi sub sunt ignes, ad alia loca frigidiora, tanquam per venas funduntur liquida metalla, quæ postea à frigiditate terræ condensantur. Quocirca aquæ illæ cum longiori tractu ferantur & per loca, ubi metalla jam concreta sunt, aut a-

ctualem

Etalem (quod ajunt) caliditatem amittunt, aut certe minus multo calidæ redduntur; secus quam in ijs accidat, quæ aut sulphurata, aut bituminosæ sunt, quod è materia calidiori, & admixtis multis exhalationibus fiant, subsistente majori calore, qualique adurent. Quapropter mirari satis non possum, recentiores quosdam, qui de aquarum ferratarum temperamento agentes, statim ferrum concretum considerant, quod frigidum esse, & ea ratione tales etiam aquas suas reddere probant. Idem.

AT quæ mixtionis tertio jam dicto genere, improprie compositæ sunt, cum abraditur portio aliqua metalli, & aquis commiscetur, acerrimæ sunt, & æris potius excrementis refertæ, aut chalcanthosæ dici debent, quàm æneæ; qua ratione fit, ut quamvis adstringentem habeant facultatem, cum tamen igneæ sint, & acerbis admodum excrementis refertæ, ubi assumantur, facultatem excretricæ ventriculi, & intestinorum stimulant, quemadmodum in salmaticis aquis usu venire videmus: de ijs excrementitijs aquis, quales in Cypro esse legimus, Locus est Razes: quales etiam in

Perside, de quibus fortasse experimentum
simplerat: In ea enim Regione inter Cere-
mam, & Cobinam insignia Oppida tales se ob-
servasse scribit Marcus Paulus Venetus in suis
itinerarijs, quas alvi profluvium inducere scri-
bit, quemadmodum quæ in Cypro sunt, vene-
nolas, & corroderentes esse experientia docuit.
Aquæ vero, quæ ex terra nascuntur, ubi argen-
tum, aut aurum nascitur, quamvis minores no-
xas epotæ, dum sani sumus, quam aliæ ther-
males aquæ, inferant ob puriorem materiam,
ex qua componuntur, in quotidiano potu vi-
tuperantur etiam quod ob adustam materiam,
& admixtas exhalationes, & sulphureas par-
tes, & æstuosæ sint, & difficile excernantur. Ex
auro tamen (ut & hoc obiter annotem) etiam
liquato non olevantur ita vapores, ut admix-
tionem auri cum aqua faciant, sed solum ex
præexistente materia auri vaporibus mixta a-
quæ hæ compositæ producuntur: quo etiam
fit, ut nō tot, tantasq; illis virtutes tribuamus,
ut balnearij scriptores fecerunt: neq; tamen
cum Fallopio, & alijs eas negabimus, quod aut
durior sit auri, aut argenti materia, quam ut
mixtioni aque par esse possit, cum non ex cor-
rassione metallorum, sed ex vaporibus ab illis
colliquis, aut à præexistēti materia calefacta
elevatis aquas metallicas thermales fieri do-
cuerimus. Et mox.

Sæpius

Sæpius tamen Græci scriptores cum thermarum, & aquarum calidarum mentionem faciunt, sponte calidas nascentes intelligunt. Sed ne iste quidem unius sunt generis: aliæ enim sunt calidæ & actu, & potentia, ut sulphuræ, bituminosæ, & hujusmodi, quæ repêres sunt, calidæ, & ferventes quandoque scaturiunt: aliæ calidæ solum potentia, frigida autem ex terra promanant: aliæ denique e contra calidæ quidem actualiter scaturiunt, calefaciendi tamen nullam habent potentialem (quod ajunt) virtutem, quas etiam neque medicatarum, neque mixtarum nomine dignamur: neque sub ijs, quas hoc loco vituperat Hippoc. comprehendi putamus: illas enim ad bibendum sanis ineptas esse scribit Hippoc. duras, æstuosas, & difficulter transeuntes ob mixturam, quam habent; hæ autem sine sapore ullo, aut odore, atque ideo sine noxa omni bibuntur, qualitatibus omnis, præter caliditatem unam illam, expertes, ut frigefactæ continuo esse potui possint in sanitate, quales in Ægesta Siliciæ esse scribit. Strabo 6. Geograph. & in Larissa, Troade, Magnesia, Melo, Lyppara, quas negat Plin. medicatas esse libr. 31. cap. 6. quales apud Vitruvium lib. 8. cap. 3.

K 3 sunt

fontillæ, de quibus ita scribit : Sunt etiam nonnulli fontes calidi, ex quibus profluit aqua sapore optimo, quæ in potione ita est suavis, ut nec fontanalis à Camænis, nec Martia saliens desideretur. Rarissimæ tamen sunt aquæ, quæ calidæ scaturientes, non etiam & mixtæ, & medicatæ dicendæ sint : quemadmodum etiam medicatæ, & mixtæ à natura raro reperiuntur, quæ frigidæ sint omnino : quæ si aliquæ frigidæ emergunt, id potius accidit, quod per longum terræ locum feruntur, ubi non subsunt ignes, à frigiditate autem terræ in contrariam qualitatem mutantur. Et mox.

Laudantur itaque fluviales aquæ quæ laudabili terræ genere, & felici cæli aspectu dulces è largo fonte emergunt, & copiosæ, & citato cursu, & longissime fluentes, patentibus, & Solis expolis alveis, saxosis, sed & multa glarea vivoque sabulo conspersis, quæ non recipiant multarum aquarum, potissimum mixtarum defluxum ; quo fit, ut raræ admodum reperiantur fluviales aquæ, quæ probandæ sunt omnino, quod raræ conspiciantur ijs conditionibus insignitæ. Nilum laudavit antiquitas, & nostra ætas id probat. Persarum reges

ges Coaspis, & Eulei aquas fluviales habebāt, quas secum, quocunque tenderent in peregrinationibus circumferrent. Tiberis nostra etate, aqua præstantissima habetur, non statim tamen, sed subsidente prius arena, purgamentisque omnibus hydrijs ad id paratis: quas etiam non secus, quam Persarum reges illi suas Eulei, & Coapis aquas summi Pontifices Romani, quocunque irent, curarunt secum afferre purgatus. Et mox.

QUod docet etiam Plinius lib. 2. cap. 103. ubi autumnio mare salius esse testatur: Et Arist. 2. Meteor. saliusculas autumnales aquas pluvias asserit, quod ob vim Solis magis attractæ sint in æstate dulces partes: crassiores aut, & saliores remanserint: ex quibus etiã cum elevātur vi Solis tenuiores partes, cum ex pauciores sint, simul etiam crassiusculas elevari, & sub saltas oportet, contra hyeme. Sed sal sedinem maris relinquentes, ad id, quod hoc loco de Sale docet Hipp. exponendum accedamus. Sal aut est naturale, aut arte factum, id est, quod ex fontibus, lacubus, & puteis salis vi ignis cōficitur. Illud vero iridem duplex, vel minerale, sive fossitium, alterum vero marinum, quæ hoc loco ab Hippoc. dicuntur, in
K + fossi-

fossilio nullam habent veritatem: est enim id
tanquam terra adusta, & incinerata, in qua sa-
por salus inesse solet, sed in marino, quod vi
radiorum Solis parari solet: aqua enim mari-
na, tam aestuationibus: tum determinatis qui-
busdam flatibus, in littoribus ejecta, vel etiam
aliquo modo corrivata, & locis ad id vel arte
paratis, vel natura constitutis recepta, tandem
solis calore, æstivo tempore adeo condensa-
tur, ut saxorum naturam sæpe emulari vide-
amus: quod certe non alia fit ratione, quam
ea, quæ tradita est hoc loco ab Hippoc. Sol e-
nim subtiliores partes sursum elevans, & con-
tinuo consumens, crassiores, & graviores re-
linquit, quæ cum terrestres sint, aerisque, & a-
queis destitutæ partibus, tandem densantur,
& in salem transeunt. Verum cum crassiores
essent, ab initio nō ita facile concreescere pos-
sunt, nisi aliqua aqua pluvia illi jam collectæ
admisceatur: ut docet Plinius lib. 2. cap. 103.
viam enim aqueis crassioribus partibus ad e-
vaporationem parat. Quod si non ita crassæ
alicubi marinæ aque reperiantur, per se vi So-
lis sine aqua pluvia in salem mutari possunt:
quod ars naturæ imitatrix observans, ex salis
fluminibus, & puteis salmaticis salem elicere
capiens, nec vi radiorum Solis præstare va-
lens, quod subtiliores aquæ cum sint minus
terrei

terrei in se continentes, nec ita salæ, Solis radij omnes partes sursum attraherent, vi ignis longa coctura salem elicit, evaporatis subtilibus partibus, cæteris salis, & crassioribus magis incrassatis, & in salem concretis. Quod igitur superius Hippoc. dixerat aquas pluvias tenuissimas, & levissimas esse, quod Sol quod tenuissimum & levissimum est in aqua, sursum rapiat, & ex ijs vaporibus aqua pluvia generetur, satis experimento salis, est hac particula comprobatum. Idem.

Metallorum autem quales fieri possint impressiones in aquis naturalibus, jam explicabimus: si quæ prius intelligenda sit natura metallorum in terris declaratum sit. Quod hac potissimum ratione proponendum est; quod cætera fere mineralia prædicta, reperiuntur aliqua ex parte, si non in totum perfecta in mineris suis; utpote purum sulphur in sulphurarijs, sal in salinis, imo totus alicubi mos exquisitè sal est: ita & alumen, & chalcanthum, & bituman, & reliqua, quæ diximus media Mineralia: quæ ipsissimas suæ naturæ qualitates in aquis imprimunt. At Metallorum, hoc non est dubium, quod vix millesima pars reperitur exquisitè talis naturæ in quoque metallo:

K 5

tallo:

tallo: sed ut plurimum lapis est, eaque ineptares aquarum impressionibus; aut succus diversus admodum ab eo metallo; aut lutum, aut terra & aqua, aut sulphuris, salis, similiumque id genus miscella. Itaque haud immerito dubitatur de harum impressionū natura, qualis statuenda sit; ut ausi sint quidam hodie ob eam subjecti indistinctionem scribere, nullas reperiri in aquis metallorum impressiones. Qui propriam hac in parte ignorant vocem: nam si est metallū in terris, & si est aquis liber excursus in quanque terræ speciem, aut venā, aut metallum incurrerit: necessario alibi aqua nascetur metallica, ut re vera nascitur sicut sulphurea, & falsa aliqua; ita & aliqua ferrea, aliqua aenea, & aliorū metallorum. Erroris ergo istorum, qui negaverint sensum, hæc fuit causa, quod non distinxerunt, quemadmodum distinguendum est, qui nam intelligendum sit earum impressionum subjectum in metallis ipsis: an metalla ipsa solida, & perfecta; an soluta potius ipsorum principia. Et rursus de his principijs, ut sunt diversa eademque verisimiles omnes authorū opiniones, an quatuor ipsa elementa intelligenda sint, an aqua potius & terra, an cinis & aqua, an sulphur & argētum vivum, an fortasse hujus naturæ specialis mixtura: quorū omnium impressiones in
aquis

aquis possunt esse diversæ, plus & minus, vel nulla tenus metallicæ. Nam si has ex metallis solidis impressiones intellexeris, eo scilicet modo per naturam fieri, quo nostra opera interdum aquam ex chalybe candenti conficimus, aut ex auro, aut ex argento; hoc quidem modo per exiguas admodum ex quoque metallo fieri impressiones in aquis invenies. Nā si quæ solidæ alicujus metalli glebæ in suis mineris reperiantur (ut quæ argenti frusta, auri-que, atq; æris alicubi dicuntur eruta) eæ paucissimæ reperientur, ac plane ob contumaciā substantiæ, vix ullā aquis, quæ ipsas naturaliter incurrant, impertire valent qualitatem. Ac eo minus, quod in mineris terræ non possunt eæ partes perfectæ, ac solidæ lapidis instar, vehementiā ignis experiri, itaq; intimas aquis communicare qualitates, ut ex arte chalibeatis reddimus aquas: quinimo ut plurimū mineræ ipsæ calliginosum potius obtinent habitum quam ignem, in multis calorem temperatum, in alijs exiguū, in alijs nullum. Atq; hæcenus fortasse intellexerunt hi nullas reperiri metallorum impressiones in aquis: quæ res dictu est absurdissima, quandoquidē vel nulla sunt in natura perfectæ metalla (quæ scilicet nō artis indigeant aliquo supplemento) vel certe paucissima eorum pars, eaq; extra propositum disputata-

sputationis nostrę, qui impressiones querimus ex mineris prout reperiuntur in natura sua. Solutorum ergo principiorum impressiones in aquis dicemus esse intelligendas non metallorum perfectorum. At si per hæc soluta principia, elementa ipsa cœperimus, ut quidam sentiunt; remotam nimis causam dabimus. Baccius Elpidius de Thermis libro 6. cap. 1.

Campus lapideus Gallie Narbonensis campus est, centenum studiorum diametrum habens, lapidibus qui singuli manū impleant plenissimus: sub quibus gramen exoritur, à quo pecoribus pabuli suppeditatur ubertas. In medio salsa scatent aquę, salisq; vis magna. Univerſa circumadiacens ora, ventis exposita est: validissime autem Melamborij venti procellis infestatur: quo saxa ipsa volvi traduntur, hominesque ex curribus excuti, & vi ventorum armis, vestibusque nudari. Hujus rei originem ad hujusmodi referunt fabulam: Herculem cum Albione & Bergione Neptuni filijs pugnantem, quum deficientibus telis in vitę discrimen venisset, Iovem patrem orasse, ut sibi tela administraret: statimque imbrem lapideum ea in loca decedisset
quo

quo gigantes fuerunt interemti. Vide de hoc
plura apud Strabonem lib. 4.

CEntiana, vulgo Cruciata dicta vel S. La-
dislai Regis herba: à Ladislao, Vngariæ
Rege primo, qui sancti cognomen adeptus
est propter Tartarorum ex Vngaria expulsio-
nem. Eum autem ferunt primum tota Vnga-
ria à Tartaris pulsam in Daciam sive Transyl-
vaniam profugisse in urbem Claudiopolim
sive Colosivar: istic cum opulento & prædi-
vite quodam Lanio amicitiam & familiarita-
tem contraxisse, cuius factus sit compater. Hu-
jus auxilio, qui illi expensas persolvit, Tarda-
ros denuo adgressus, eis totam Vngariam ade-
mit. In hac Tartarorum fuga, eum nummos
aureos quos ex præda collegerant, Aradiensi
campo abijcerent, ut insequentes Vngaros
remorarentur, precibus à Deo contendit, ut
aurum in lapides converteret: Votum even-
tus sequutus est. Inde factum putant, ut Ara-
diensis ille campus planis lapillis abundet qui
aliquando aurei nummi fuerint. Hujus autem
Regis tempore gravissima peste afflictam u-
niversam Vngariam ajunt: eum precibus à Deo
obtinuisse, ut quamcumque stirpem sagitta
ab illo in altum emissâ cadens ferret, utilem
ad

ad hanc lucem curandam præstaret. hanc in-
erutiatam decidisse referunt quæ deinde sub-
ditos pestis contagio liberarit. Carolus
Clusius Nomenclator Pannonicus in Indice
litera G.

Porro (vel, ulterius) media via in montem
quemdam pervenitur cujus in vertice u-
traque urbs, Ierusalem puta & Bethlehem ex
æquo prospici potest. Introrsus vero spatio-
sa quædã vallis ac scrupulosa salebrosa, ni-
hilo tamen minus, vini ac frumenti ferax. In
qua dextrorsum ad viam, ager (cicerũ agrum
vocant) qui nomen tali quapiam de causa in-
venit. Fertur aliquando Christus illac iter
habuisse atque in virum quemdam cicer se-
rentem incidisse quem cum rogavit Christus
quidnã seminis tum fereret, non dubitavit il-
le respondere lapillos à se conferi. Quo au-
dito Christus respondit: Ita eveniat quemad-
modum à te dictum est, utque dixisti te se-
mentem facere ita etiam metas. Autumnali
ergo tempore cum verum cicer lecturus pu-
taretur, meros lapillos legit, eadem tum for-
marum magnitudine. Quoquo modo se res
habeat: illud tamen affirmare possum ejus-
cemodi cicer, hodieque in agro illo reperiri.
Nam

Nam eum cum præteriremus, è nostris quidam ingressi non exiguum numerum collegerunt lapillorum qui magnitudine, forma, & cæteris, cicer illud, quod Arabibus Om-mos, Latinis Cicer arietinum dicitur, referebant, ut à vero cicere non facile distingui possent. Leonhardus Rouvvolf description, peregrinationi in Syriam, &c. parte 3. capit. 22.

SAl enim omnium rerum semen esse primum alibi ostēdemus. E semine etiam omnia ortum ducere, non est difficile persuasum. Mare autem facile in se coire, & corporescere & densescere, sales ex eo concreti indicant aperte, & quod Scalier asserit, spau tam Hyrcani partem ad quingētos interdum passus prope litus in salem concreescere, non tamen excurrere ut Strabo dicit, Gallum militem qui ibi fuit, retulisse. Ostendemus autem posse nos, quæcunq; in mari tam rararum specierum fiunt, ex maris concretionem fieri. Præterea falsum factum est mare ideo, ut terram subiens in sales facilius converteretur. Unde tot mineralium, fluorum, lapidum, metallorum, species confierent. Quorū omnium
sal

sal primatia est origo. Deinde ut per terras percolatum, potabileque factum, dulcibus omnibus aquis ortum daret; lacubus, fontibus, fluminibus, puteisque, ut ijs, quæ sub terra vitam ducerent, tum etiam ijs quæ sub terram viverent, usui esse possent. F. Patri-
tius fol. 127.

NOvem illa rerum genera, quæ in terra, & fiunt, & habitant aquæ concretæ fluores terræ compactæ, lapides, metalla, plantæ Zoophyta, animalia, homines. Si dicamus ex terra fieri, id erit comprobandum. Antequam comprobetur, terra necessario fuerit cognoscenda. Terra ergo quidnam est? Nam terram simplicem nos quidem, neque cognoscimus, neque agnoscimus, cum eam nullibi reperiamus. Nam & marmor ipsum, & gypsum, & cerula, non carent humore, quo sunt coglutinata. Quid ergo arena illa alba, sola ne, quia gluten non habet, terra erit? Nos non tam pauperem terram sustinemus sit nobis terra (si modo arena non sit lapillus minutissimus) & arena, & cerulla (nam gypsum forte lapis natus est) si omnis etiam colorata, & incolor terra, terra sunt. Omnia hæc terra complectatur. At tandem terra sui essentia quidnam est?

est: id nimirum totū quod & durum & molle simul est sive cum glutine, sive sine glutine sit ullo. Durum autem id apello, quod tactui resistit, & tactui non resistit, terram esse statui-
mus: quodque impressionis tactus vestigium, & recipere & servare possit. Quod tamen à sui primordio, tale sit factum à natura & non sit ex alio confectum, ut cera, ut caseus, ut caro, aut alia quædam talia non pauca.

SUMMATIM terra est, quod natura sua primæva, tactui cedit, & non cedit. At talis terræ essentia, florisve illius primævi, pars est ulla? an & ipsa fluore illo constat? statutum enim jam est, unum è corporum principijs fluorem esse? At terra fluere nequaquam videtur, ut aqua & aer fluunt. Quoniā ergo terra non fluit, fluor non est. Terra ergo corporum omnium, sola invertit ordinem, quādoquidem omnia fluores sint, ipsa sola fluor non est. At & ipsa fluor est compactus. In fluorem enim vertitur calore. Docet id Magister ipse
Metoro 4. cap. 6. Funditur vero,
& lutum & terra.

L

As

AT videndum utrum omnia corpora adhuc sint fluores, an vero à principio tantum fuerint? profecto, alia adhuc fluores sunt, alia ex fluoribus sunt confecta. Nam & stellæ omnes & ipse sol & luna, ex fluoribus quidem densatæ, & concretæ sunt: fluores tamen adhuc non permanent. Sic de terra dicendum, & ipsam à principio fluorem extitisse, nunc vero non amplius esse.

Fex enim illa per aerem, & aquam in minutissimas atq; atomas concisa partes, quaqua versam volitabit, non aliter ac in vino novo, feculum quod est, per totum cursitat, & quæ vel reliquæ illorū sunt corpuscula atoma, quæ per solis radios volitare cernimus, vel ab hac fece sunt modo secreta, certe in aere videmus motu in constantissimo habitare, & cursitare. Nec minus, in aquis, quantumvis purissimis, ac limpidissimis, ea videmus inesse, & quæ si quiescat aqua, in fundo residere cernimus.

TAlis ergo, in elementis aere & aqua, à primordio fex minutatim volitās verbo, mētis conditricis, in unum est postea redacta locum, ex qua omni, est terra cōstituta. Dum ergo elementorū fex, in atomis adhuc esset, pars floris erat. Et cum eo in simul & ipsa fuebat.

At

At postquam Conditoris jussu, in unum est redacta locū, fluere, desijt: & in se densata constitit, nō tamen primævæ suæ originis memoriam penitus abolevit. Nam si qua data porta, etiam nō fluit. Nemo nescit lateres è terra, & aqua conflari, ij in fornacibus ut durentur excoquantur. Eorum qui igni proxima sunt, non solum aquam quæ eis inest ut reliqui omnes in fumū abeunt, sed etiam solvuntur, & liquefiunt, & fluunt. Quæ res quotidiano constat experimento, cinis, Aristotele docente, terra est, is cinis vitrarijs fornacibus injectus, prius fluor fit, deinde vitrum. Patritius

QUæ res testimonio sunt, terreum omne vehementi igne, in fluorem posse verti. Terra ergo omnis, si nō fluor est, fluxilis tamē est, quæ è fluore primævo est constituta, & in fluore funditur. Et si actu semper fluor nō est, semper tamē potentia fluor est. Nam cum lateribus illis, si arena, si pulvis adsit, etiam fluit. Hæc experimēta, ostendunt evidētissime, terræ essentia ex fluore esse, ab initio constitutā, & fluore, eam esse compactam, & in fluorem solvi posse, neq; unquā vel intus, vel extra se jungitur de fluore, semper .n. pars ejus quæq; vel aquæ vel acri, vel fluori alicui in ea genito est conjuncta. Idque à conditore suo, sapientissime

L 2

tissime est factum. Nimirum ut aqua quæ flu-
or semper esset, semper etiam flueret, neque
à suo munere unquam desisteret, nunquam
ramen disflueret, ne se ipsa. Et ideo cum suis
non posset alienis coerceretur Terminis: &
terra quia fex erat, dispersa, ne iterum disper-
geretur, & in nihilum fere rediret, glutine o-
pus habuit, quo in se contineretur, & consi-
steret. Tum etiam quia fex erat crassa, & in-
ers, & nihil, ut aliquid posset ex se proferre,
fluvioribus suis, & intus immisceri extra operiri
opus habuit ut mutuo videlicet cōplexu mu-
nita sua omnia, à conditore sibi inuncta obire
posset. F. Patritius de Naturæ principijs &
panfophia, &c. fol. 153.

Sic Nella inter Rossiam & moraviam Sco-
tiæ regiones Lacus ac fluvius, quos nunquā
congelati referunt, bituminis abundantia (ca-
lidius enim est quam Sal) non sulphure: fit e-
nim bitumen ex sulphure madefacto, cum ca-
lore proprio, jam aqua concocta fuerit: com-
modus vero est lacus hic, & fluvius jumentis
& navigationi, hyemis tempore. Est & in ea-
dem Insula regione Butania, juxta Dovernam
amnem, oppidum Slanis prope mare, atque
ibi antrum, in quod aqua influens, in candi-
dissi-

diffimum lapidem vertitur: & nisi eximeretur, jam antrum opplevisset. Hæcque sunt naturæ opera.

Lacum esse in Norvegia apud Nidorfiam metropolim, qui nunquam congelatur, tametsi frigidissima in regione sit: pinguis enim cum sit, concrefcit sed non congelatur, quemadmodum & oleum. Cardan. Varietat. lib. I. cap. 7.

ESSE igitur plurimas in una Concha, haud dubium est: cum tanta parvitate sint & copia, ut libra dimidiæ unciæ auri pondere commutetur: itaque si singulæ in singulis solum matricibus generarētur, infinitum numerum matricum colligi, oporteret: nec tam vili pretio ex India vectæ distrahi possent, tot vectigalibus præsertim tam longo itinere, tot per manus, tot periculis. Itaque non aliter quam in gallinis ova, quædam absoluta & magna: sed ea unica, mediocria aliquot, exigua absq; numero. Quod vero non ex concha tenui oriri possint, sed ostrea, & illud demonstrare possumus, quia è tenui gignuntur materia, quæ concoctione validiore indiget: sed hæc non nisi sub crassiore, imo etiā denso cortice potest generari. Ex ostracorum igitur genere,

L 3 matri-

matrices erunt. Sed & intus matricem splendidam esse necesse, quod & visus docet, & quia simile nō nisi à simili fit, & quoniam quæ sunt ejusdem partes affinitate quadam junguntur. Generari vero in testa non in carne, substantiæ primum similitudo ostendit. Visa etiam est margarita, testæ suæ juncta: deinde non in tanta copia gigni possent, si in carne generarentur. Necesse est etiam jungi testæ, ne excidant: nec tamē durior materia: avulsæ enim frangerentur. Ob id etiam testæ illarum intus inæquales sunt. Et margaritæ ipsæ forma diversa, pleræque tamen ad rotunditatem vergunt: & quo majores fuerint, referunt eo limbo esse propinquiore. Constat in oceano ubique inveniri posse, cum & in meridionali plaga tanta sit illarum copia, & sub septentrione in Scotia plurimæ inveniantur. Et mox.

Sunt etenim & ipsæ candidæ, rotundæ, lucidæ, ut Indicæ, sed splendore tamen & magnitudine Indicis inferiores. Et mox. Ex Boethio.

Sub auroram enim cælo sereno, temperatq, in aerem se, donec capitibus aqua existant sublevantes, roridum liquorem oscitatione avidè excipiunt, pro concepti seminis: multitudine, partu aut exili aut grandi futuro.

Sensus

Sensus illis tam acutus inest, ut si altiore in litore altans vocem emiseric, aut lapillum quantumvis minutum in aquam conjeceris, repente se subtrahentes subsidant universæ. Ea enim illis thesauri custodiendi naturalis indita est solertia, haud ignorantibus videlicet quanti sit prærij apud mortales, luxus ex fœtu suo comparatus. Itaque piscantes quoque id maxime observant, ut primo attractu testas conjunctas arctissime detineant, protinus illis alioquin unionem evomiturus, &c. Cardan. de Varietat. lib. 7.

CVM ergo dissolutio fiat aut ob tenuitatem substantiæ, quam efficit frequens destillatio: aut ob qualitatis exedentis excessum, quam habet acetum acre ac potens: necesse est, ut eo perveniatur potentiæ, ut etiam ab aceto sæpius destillatio molliores lapides colliquantur, inter quos coralli sunt. Sunt enim molliissimi pretiosorum lapidum, itemq; margaritæ. Non igitur omnes, neque ab omni, neque semper: sed ut in his, quorum magnitudinis excessus requiritur. Et mox.

Card. lib. 10. Variet.

Marinum littus diversas profert lapidum formas, ut nulla alia orbis pars, nō montes, non alvei fluminum. Causa triplex est: prima, quod cum multi sint in imo maris montes, omnium genera mare quotquot in illis generantur lapidum, æstu suo in littus reijcit. Multa etiam generantur vi falsedinis ac motus, quæ omnia temporis successu, seu per æstum, seu fatiscente mari, in littore relinquuntur: nam sal cogit & nutrit lapides, quod pinguis partis plurimum habeat, & siccet, ac excalefaciat: motus autem, spumam gignit, quæ arenæ mixta, diversas lapidum generat figuras. Præterea multæ sunt partes animalium, ut ossa, dentesque, tum cortices, lapillique in piscibus geniti, tum plantarum etiam quæ in lapides transeunt, ut radices, folia, fructus, trunci, cortices, lacrymæ, velut succinum, quæ omnia motu (ut dixi) & salis natura lapidescunt. Quamobrem tot variorum formæ, tot genera, tot mirabiles lapides in littore maris inveniuntur. Card. Variet. lib. 5.

IN monte qui prope Brutios omnium altissimus est, vertex calvescit lapide albo & redivivo,

divivo, & qua parte Brutios spectat passim videbis (inquit leo Baptista Albertus) diffractos lapides, refertos sigillis conchyliorum marinarum, non majoribus, quam sit vola manus. Satis affectate descripsit hoc, sed non tam apte. Oportuit enim id, quod verum est, docere: scilicet lapide subcrescente loco sublato, atq; is redivivus est, non ex vetusto, nisi, ut à limine dicimus, conchas olim relictas vi lapidescentis loci, cum hæ vere redivivæ sint, in lapidem transeuntes imaginem suam prodere, figuramque retinere: nam & frondes intra marmora idem se vidisse testatur. Idem ibidem.

Sunt vero metallica omnia, facilioris transformationis, quam reliqua: imperfectiora enim velut sal & halinitrum, sulphur & bitumen, calchantum, & chalcitis, & misy. Cryso-colla quoque adeo alumini vulgari, quod rochæ vocant, convenit, ut ex lotura antiqui aluminis chryso-colla fiat. Cum vero de chryso-colla alias locuti sumus, quæ arte conficitur, de naturali nunc dicemus. Ea est materia quedam aquea, quæ in auri, argenti que fodinis, nonnunquam etiam æris invenitur. Ita ut quandoque aqua ipsa metallis juncta quod

L 5

terrea

terrea sit atque tenuis, metalla flare cogat atque jungat. Card. lib. 4. Variet.

AQUÆ Masereph salinæ, ad mare mortuum ubi tempore excrescit & exundat, maris aqua in alveos quosdam influit vel igni vel solis ardore in sal excoquant. fol. 2. Christianus Archidamus de Theatro terræ S. ex Iosua cap. 11. & 13. Vbi quomodo arena ad Tyrum in vitrum, &c.

IN Thessalia Græciæ, Ismasar amnis est, undas adeo gelidas habet is, ut lignum vel quodvis aliud immissum, confestim in lapidem convertatur. Cornelius à Iudæis de Theatro orbis terrarum, Tabul. de Græcia. consula & alia loca, &c.

POTEST sal ex rebus omnibus extrahi & precipue ex lignis nominatis, animalibus & herbis, sed cum virtute sua & herbæ proprietate, &c. lib. 5. cap. 3. F. Portus, phytognomicon.

Legu-

Legumina sæpissime incoctilia nascuntur, prope ea nascitur orobanche, quibus addita, cocturam accelerant (Acetosa carnibus & alijs incocta elixationem subitam promovet. Mizaldus) ex Dioscoride. Idem Portus cap. 2. lib. 3. & Item cap. 10. lib. 2. Vid. & Magiã naturalem cap. 2. lib. 14. & passim alias.

PRæcipua his quidẽ ferri materia, sed aqua ipso ferro violẽtior: quippe temperamento ejus ferrum acrius & durius redditur: nec ullum apud eos telum probatur, quod nõ aut Bilbili flu. aut chalybe tingantur. unde etiam chalybes fluvij hujus finitimi appellati, ferroque cæteris præstare dicuntur. (Nota chalybs ferrum forte dicitur, vel acierum Scaligero.) Iustinus lib. 44.

Est fons apud Ginetri castrum, sexto lapide à VVienna, semotum, qui à culina ad moletrinam currit, per ligneos canales, in quibus si quid imprimas vel sculpes, altero die lapidem invenias cum impressa cõcretum effigie, ut nos subinde vidimus. Item de aqua quæ 6. lapide à Grationopoli per civitatẽ Dievenens. currit. citat is Ovid. Strabon. Senecã, Plutarchum.

chum. fol. 93. de Pulmonibus calloſis & pituita vitrea, &c. Nicolaus Montuus in itinera-
rio, & de admirand. facult. fol. 10. Et mox. La-
pides & metalla & mineralia ab aqua vel va-
pore humido paſſo & ſicco terreſtri & utro-
que ex vi minerali & calidi, & frigidi admini-
culo concreſcit. Ita gemmæ, Cryſtall*, &c. ex
puriffimo humido, &c. Montuus in Itine-
rario.

VIva calx, quæ ex carolinis thermis effodi-
tur, piſorū plane effigiem referens, cæ-
tera verorum inſtar piſorum, folliculos, ſili-
quas & valvulas exprimit forinſecus per om-
nia bivalves. Porro moles ſubinde accreſcit &
indies major evadit, propter aquæ calcaria al-
luvionem & inherelcentiam, non ſecus quam
nivea pila ſenſim per accumulationem accre-
ſcit & candela ſebacea ex frequenti intinctu
& lapis in veſica per laminarum appoſitionē
incrementum ſumit, &c. Et mox, docet quo-
modo ex cuculo niſus, ſerpente draco, ex cru-
ca Elio cantharus, ex quo papilio, ex ligno la-
pis, &c. Fiant. I. Matheſius de mineralium in-
cremento & decremento, &c. Vide eun-
dem de ollis vel teſtaceis vaſis
ſubterraneis.

Scien-

Sciendum omnia metalla & minerala ex salium spiritibus, suam soliditatem & substantiam compactam nancisci & acquirere: siue talia corpora sint malleabilia, siue nō, cum lapides, gemmæ, aliaque similia, ut ossa, ligna, &c. omnibus enim hisce sua durtities, & ad tactum renitentia accedit, ob salis principium & præsentiam, quod omnia corpora una cum alijs duobus ingreditur (quando ex tribus primis omnia constare, spargirica declarat) ijsq; consistentiam & ypostasin contribuit. Quare si sal nō esset in rerum natura, tum omnia metalla omnes lapides essent substantia liquida, fluida, fusaque. Quandoque igitur constat, aquam ex sale soliditatem adipisci suam, & omnia reliqua corpora solida concretaque existant ex causa salina, nitrorosa vel tartarea, fecali, &c. manifestum ex his & evidens fit, quod ex salis liquatione & destructione, metalla & lapides postliminio in aquam abire resolvique phtora, quæ ti genesi est opposita. Sal igitur principalis est causa, hujus negotij, unde superest doceamus, quid nam id sit. quod destructionem ipsi sali inducat. Esse vero id tale oportet, ut plane corporis omnis expers flet, & quasi spiritus quidam penetrantissimus qui
poros

poros corporum subire possit, & res integras solidas duras compactasque pervadere à concretionem vindicare, & in aqueam liquidamque substantiam reducere, quas aquas recte succolis & corporales, vel materiales appellare licebit, en clavem, qua res indurantur & reliquantur. Theophrast. Tom. 4. fol. 376. de Aquarum natura.

ANno ante Christum natum 413. circiter quadringentesimo decimo tertio, ad Bisortam, prope litus maris, dens genuinus, vel maxillaris repertus, quem gigantis fuisse judicant, qui mole & magnitudine sua centum alios communes excideret. I. Heroldus in suis de prodigijs & ostentis mundi.

ITa Felix Platerus, Medicus Basiliensis, os ingens Lucerna sibi allatum, ostendere solet, quod in pollicis manus, acie secunda, si recte memini, collocatum erat, & hoc à giganteo corpore profectum esse, credibile est. Skeleton in charta expressum, secundum ossis hujus proportionem vastissimum designari curavit ingeniosissime. Supra ex Gesnero de dēte non aureo sed lapideo, V. Altro vandi testimonio vivo, dictum est, uti & fossilibus alijs dentibus cadaverum quorundam, &c.

Divus

Divus Augustinus, de Civitate Dei cap. 9. lib. 15. refert, se una cum alijs quibusdam socijs suis in Vticensi litore, molarē hominis dentem vidisse tātæ magnitudinis, ut concisus & dissectus, ætatis suę hominū centum dentes efficere posset. Vide Sabellicum Ennead. j. de Cranio repto sub arbore, ab operarijs in Creta Insula. Fulgosium lib. 1. cap. 6. de ossibus juxta Valentiam in Narbonēsi Gall. repertis humanis, triginta pedes in dimensione habentibus. Bocatium lib. 4. c. 68. de genealogia Deorum, Elegantem historiam recitātem, de giganteo corpore Drepani in Sicilia in antro subterraneo invento, in cujus manu fustis conspectus est, qui malum ingētis navis excederet, plumbea cuspidē amentatus 1500. libras pendente. Porro 3. dentes, scribit indicibili mole, repertos qui libras 6: & amplius ponderabant, hos in fano Drepanensi collocatos, ex ferreo filo suspensosque spectari, non citra admirationem summam, &c. Porro totum sceleton prope in cinerem ob vetustatem redactum erat, ex attractū militum, qui magna manu animoq; trepitanti istum specum ingressi sunt, &c. de Antuerpiensi gigante ad scaldim flumē olim habitante, nota est historia, quem v&igalia iniqua & ingentia extorsisse à traijcienti-

cientibus id flumen, referunt hunc, miseris viatoribus, si forte telonium non persolvissent, alteram manum detruncasse crudeliter in pœnam, qui tandem à vicinis ejus loci victus, domitusque & ipse justas luit pœnas, altera manu recisa & in scaldim amnem abjecta. cujus rei in perpetuam memoriam pro insignibus gerunt manum amputatam. & urbi nomen creditur inditum Hantvverp, quasi handt & vverffen projectio manus, &c. Vide præterea Fulgosium, Plinium, Philostratum, Plutarchum, Strabonem, Solinum, Herodotum, & alios. supra Goropium, & Ioan. VVierum in observationibus de Virgine quadam à Quartana in gyganteam molem deductam. Vide & Cardan. & Scaligerum, qui Mediolani in publ. nosocomio juvenem vidit, tantę proceritatis, ut stare non posset, cum vero jaceret duos lectos simul junctos explebat, nam, subdit, ad crassitiem & robur alimentum desiderabatur, &c. Vide Io. Marium de Galliarum Illustrationibus, qui meminit gigantis cujusdam scelere trās Rhodanum, Valentia. ego olim Monspelio ascendens apud Dominicanos in pariete cum alijs, vivam picturam gyganteam spectavi non citra stuporem.

Crassum

CRassum hoc, tum accervatum, tum collectum (de vesicæ lapide tractat) cum semel aliquando, non excretum. quando oportet, diutius intus manserit, principium tum coitionis, tum coagmenti systaseos suscipit: factoque ejusmodi principio, reliquum quodcunque rursus in vesicam pervenit, crassum hoc affirmatur, fitque major prorsus lapis, veluti in rebus externis, tum calidis sponte nascentibus aquis, tum in vasis in quibus aqua quotidie calefiat, concretescere (synagma dicitur) videtur. Crassities ergo urinarum generandis lapidibus, tum primam: tum maximam causam habet: caliditas autem etiam moderata, materiæ hujusmodi adjuvat generationem. In calidis denique sponte nascentibus aquis etsi symmetris tepidiores sint, coalescere e videntur tophi lapides. Galen. in 6. Epid. Com. 3. paragrapho undecimo.

ET iterum. Fiunt autem ex materia crassa quidem & prorsus viscosa, quæ crassi plus & viscosi habeat vel utraque æquali. Si itaque ex pituitosa & viscosa sola & crassa coagmentatio fiat: cinereus in color. Caterorum

M pore-

porosorum lapillorum colori haud dissimilis, qui in calidis natura aquis videntur, fere ubique lapidibus adhærescunt, atque alibi in vasis, ubi calefit aqua. Fit interdû, & ex purulenta humiditate, aut ex purulenta & pituitosa permixta, in animantis corpore, talis tophaceus lapis, quomodo in his qui articulari morbo laborant, &c. Vide Hipp. de N. hum. vict. ratione acutorum, libr. catatopus de arthritide. Hipp. 4. de Morbis, de aeribus aquis & locis, & in primis Card. Lalamantiû, Septalium, F. Valesium, Fineum, Fæcium, Zuingerû, &c.

ITalia & Hungaria fontes habent, qui omne quod immittitur animal enecant. reperiuntur alij adeo Corrosivi ut spatio 24. horarum, equi ferramentum dissolvant & consumant. Sunt alij, qui ferrum omne in es verrunt. Malmundarij in ditione leodiensi, fons est, cujus aqua certis anni mensibus, in lapidem pumici similem vertitur. Philipp. Gaeringus de Spadano fonte.

Aquam marinam per incoctionem dulcem effici Cassius Iatrosophista problemate 64. docet. Obijcit H. Iunius, quod id verum non sit, ratio enim & experientia contrarium docent. Exhalat dulce tenue & subtile,

tile, crassa parte subsidente, nisi per destillationem, id intelligat, ubi in fundo, falsus & gravis quasi sapor manet, & quod est subtile attollitur. Cassius Iatrosofhist. Vide Al. problemat. & Galen. I. simplic. de crasso & teuni in vino succis, & rebus alijs, &c.

NEc minus in aquis quantumvis puriss. ac limpidissimis, ea videmus inesse, & quæ si quiescant aqua, in fundo residere cernimus, &c. Idem de terra quomodo verbo (ô admirandum pectus, dixit & facta sunt, quod vocat ea quæ non sunt, quasi essent) Architectatricis Mentis in locum redacta sit, &c. Item de cinere & latere quomodo ignibus, dum urgentur, fluant. consulatur Zoroaster. Hermes, Hippocrat. philo, &c. arena item est petra comminuta in minimas particulas. Ita cerussa gypsum, id est, marne. F. Patritius peri pan, Cosmias de substantia terræ, fol. 152. Vbi P. Telesium Philosophum novum citat, cujus opera prostant, qui ex sole & terra omnia demonstrat mobili & fixo. masculino & fœmineo. calido, frigid, lucido, opaco, &c.

M 2

Aqua

AQUÆ medicatæ & minerales, & metalli-
cæ vires suas habent ex metallorum pri-
mis mineris, quæ sunt illorum prima origo,
radix & quasi germen ac matrix, & sunt quasi
embryo vel fœtus tener & recens editus, id
est, immaturum metallum in substantia liqui-
da & spermatice, nondum indurata & perfe-
cta per metallicam & corpoream coagulatio-
nem. optima igitur metalli pars, id est, anima,
spiritus, tinctura (subtilior nempe & ætherea)
cum aquis illac permeantibus commiscetur,
facili promptaque impressione, aquæ dulces
vim illam mineralem concipiunt ac cum ijs
uniuntur. hoc igitur pacto aquæ minerales &
metallicæ inaudiendæ sunt, & non quando
præterlabens aqua ex præcipiti sæpe, & alto
montium decursu & alias, secum vehit squā-
mas & ramenta, vel arenam ex auro, argento,
cupro, plumbo, antimonio, lapide lazuli vel
armeno, & similibus. Aquæ hujusmodi valde
improprie minerales dicuntur, quando in rei
veritate, in se tale nihil continent & habent.
Non tamen inficias imus, quod tales aquæ in-
diciū non obscurum faciant, in ijs locis re-
periri metalla. Ita Rhenus, Albis, Araris, Ta-
gus aliaque flumina non sunt, aquæ medicatæ
vel

vel minerales, & si secum aliqua ramenta deducant, per canales & catarractus alveosque defluentes. Insuper constat aquas medicatas & imbutas mineralibus istis subtilitatibus ac exhalationibus, plerumque limpidas, pellucidas, clarasque existere, id quod non contingeret, ubi admixtio corporalis substantiæ adesset. Quare illas potius eligamus maxime ubi intra corpus assumendæ fuerint. Interim non omni plane efficacia & virtute destitutæ sunt aquæ istæ secundæ, sed ad primas comparatæ longe inferiores, ignavioresque esse judicatur. adde quod in externis affectibus istæ aquæ corporibus usurpantur. Ex his etiam notum fit, quomodo fiat, aquas quasdam medicatas, turpissimas existere, quasdam vero liquidasque inveniri. Taberamontanus de aquis cap. i.

AD Rheni tractum non longe ab oppido Poppart dicto, pagus est, qui Saltzingen vocatur à sale scilicet, in eo fons est, qui acutum & acrem quidem saporem habet, si gustetur; ex hoc tamen vel minimum salis excoquere licet ob impressionem nempe tenuem, subtilem & spiritualement, talisque aqua optime cum istis exhalationibus salitis permixta est &

M 3 dum

dum ad ignem coquitur, facile omnis vis salis expirat, secus vero de corporalibus aquis salitis comparatum est, post quorum incoctionē verum sal, & usuale relinquitur & colligitur. Ita vix drachma una, vel ex immensa aquæ salinosæ spiritualis copia reliqua haberi solet. Et hoc observandum esse sciatis in omnibus reliquis aquis, tam corporalibus quā spiritalibus. Idem cap. i. de falsulis & passim in isto opere, &c. Vide supra Tornesium & Elpidium, Fallopiū, &c.

L Vtrum huic transmutationi aptius est viscosum: hoc enim continuativum est. In ripis quoque Geon visa est terra, quæ videtur in lapides converti in spacio 33. annorum: De aqua autem fiunt lapides duobus modis. Vnus est quod congelatur aqua guttatim cadens. Alius quod descendit de aqua currēti quiddam quod residet in superficie fundi aquæ illius, fitque lapis. Sunt enim certa loca super quæ aquæ effusæ convertuntur in lapides, qui diversorum colorum sunt, & aquæ quæ sursum acceptæ non congelantur, quæ si prope alveum suum funduntur, congelantur fiuntq; lapides. Scimus ergo quod in terra est vis illa mineralis quæ congelat aquas.

Prin-

Principia igitur lapidum vel fiunt ex substantia lutea, vel viscosa, vel ex substantia in qua vincit, quæ virtute quadam Minerali congelatur, vel vincit in ea terra faciens eam coagulati.

Eodem modo sal armoniacum congelatur, sed nō sufficit ad salem vis terrea permutare: sed adjuvat ipsum calor. Calor autem adveniens coagulat ipsum virtute occulta: & fortasse fit ex terra frigida sicca, & ex aqua fit terra, cum vincūt eam qualitates terræ, & è converso. Est autem res quædam, qua utuntur quidam ingeniosi cum volunt rem siccam coagulare, quæ componitur ex duabus aquis, & dicitur lac virginis, quod est ejus effectus certissimus. Fiunt ergo lapides ex luto per calorem solis, vel ex aqua coagulata virtute terrea sicca, vel ex aqua calida desiccata.

Similiter quoque quædam vegetabilia, & quædam animalia convertuntur in lapides virtute quadam minerali lapidificativa, & fit in loco lapidoso vel disconvenientia subita quadam virtute, quæ exit à terra in hora terræmotus quæ convertit in lapides, quod cōsequitur in illa hora hæc transmutatio corporum & animalium vegetabilium, & quæ propinqua est, ut transmutatio aquarum.

M 4

Est

Est autem impossibile quod aliquod complexionatum totum convertatur in unum elementū & elementata transmutata ad invicē transeūt sic in dominans. Vnde quod cadit in salinas fit sal: & quod in ignem fit ignis: sed quædam citius & quædam tardius, secundum potentiam activarum, & resistantiam passivarum. Et statim.

Estque locus in Arabia qui colorat omnia corpora in eo existentia suo colore. Panis prope Toratam in lapidem conversus est, remanserat tamen illi suus color. Sunt talia mira quia raro accidunt, tamen causæ eorum manifestæ sunt. Sæpe tamen etiam lapides fiunt ex igne cum extinguitur: quia sæpe contingit corpora terrea & lapidea cadere cum coruscationibus: quia ignis fit frigidus & siccus ex sua extinctione. Et in Persia cadunt etiam cum coruscatione corpora ærea & similia sagittis hamatis, & non possunt liquefieri, sed per ignem evaporari in fimum cogente humiditate, donec residuum sit cinis. Cecidit quoque apud Lurgeam, frustum ferri ponderis centū Marcarum, quod præ duritia sua fere erat infrangibile, missa tamen est ejus pars Regi Torati, qui præcepit enses inde fieri. erat autem
infran-

infrangibile & infabricabile. Dicunt tamen Arabes quod enses Alemanici, qui optimi sunt, de isto ferro fiant.

Cum autem ceciderit massa illa, illa resiliuit aliquotiens à terra, ut pila erat: quia composita erat ex minutis frustis ex hæretibus ad invicem ad quantitatem granorum magni milij.

Similiter huic rei cōveniat apud terrestres. Sic ergo fiunt lapides, quorum siquidem generatio, vel erit subito per magnum calorem accedentem luto unctuosol, aut paulatim per multum temporis. Avicenna de congelatione lapidum.

Hieronymus Mercurialis de Excrement.
libr. 1. cap. 2. Rufus, inquit, Ephesius in primo lib. de appellationibus partium corporis definivit urinam esse humiditatem nitrosam, in vesicam delabentem. Quæ definitio nimis universalis est, præterquam quod nitrū quomodo in corpore nostro fiat, aut humiditas nitrosa non est facile invenire. Et mox.

Sequuntur differentiarum à saporibus sumptarum causæ: & primo salsedinis, quæ videtur urinæ, ac sudoribus esse maxime propria, cujus causam hanc assignavit Aristot. 2. problem. 3. videlicet, quod pars dulcissima & levissima

M 5

vissima

vissima tota in nutrimentum transit: pars vero alienissima, ac terrestris relinquitur, quæ sero commista falsedinem inducit. qua ratione Medici quidam qualis fuit Paracelsus, dixerunt urinam esse ciborum sal. Rases & alij Arabes Medici putarunt falsedinem urinarum, & sudorū effici ex mistione falsæ pituitæ cum sero, aut ex calido, & humido terreo. Nos vero dicimus etiam ex vaporibus calidis & siccis commistis humiditati potulentæ huiusmodi falsedinem generari, perinde ac videmus mare salsum fieri ex huiusmodi calidis & siccis evaporationibus.

QUod igitur falsedo sit terra incensa, aqua admixta, recte quidem opinatus est: sed unde adveniat mari tanta multitudo terrearum partium, & insuper quæ sit causa incensionis earundem partium terrestrium, non recte videtur sensisse. manifestū est igitur quod aqua marina multo ponderosior quam aqua fluvialis, propter terreas partes sibi admixtas. Manifestum est etiam quod salus sapor inest aquæ, ex solis terreis partibus sibi admixtis: nam & similiter ipsum vinum saporem suum habet ex terra sibi admixta: quod probatur ex eo, quod in quadam regione vinum
in

in utribus suspensum supra ignem indurefcit in modum falis, fumiturq; in potum admixtū aquæ in modum vini, & inde est, quod vinum ponderosius est aqua dulci: & quanto fortius est tanto plus ponderis habet. Vniverfaliter etiam dicit Aristoteles: omnes varios aquarum aut quorumlibet liquorū sapores, esse ex terreis partibus admixtis: ex quo patet omne saporis genus esse in terra: omnesq; sapores aquarum fluentium in terra, aut etiam fructuū quæ etiā ex terra nascuntur, indubitanter esse ex terra: quam omnia saporum genera constat in se habere. Est enim terra caloris receptaculum, si contigerit prius calorem in eam egisse, ut est videre in cinere & calce. V Vilhelmus Aneponymus dialogo de substantijs, de mari & aquis.

QUod autem sal sit genus terræ incensæ, sicut & calx & cinis, probat Aristoteles argumento tali; sunt enim calami in quadam regione, quibus incensis, cinis eorū miscetur aquæ dulci: quæ aqua ad ignem posita, postquā aliquandiu bulierit, postmodum infrigidata, indurefcit, & fit sal. Nam & in quadā regione sal effoditur à terra; estq; in terra fodina salis, quemadmodū & metalli. Potest etiam urina fieri sal propter terreas sibi partes admixtas, quæ

quæ ab interiori calore corporis animalis incensionem contraxerunt. Quam ob causam etiam sudorem corporis falsum esse constat. Idem ibidem.

Dicit ergo Aristoteles, vapores qui sunt in aere, descendere inferius, & admisceri aquæ maris, eamque efficere falsam. Nam & similiter accidit in quibusdam locis terram fieri falsam, quæ prius dulcis erat, si vapor terreus & falsus descendens ab aere incidat in eum, fitque sterilis terra illa propter falsuginem sibi advenientem, quæ prius sterilis non erat: non tamen credendum est, omnes vapores terreas qui sunt in aere, falsos esse, sed quosdā ex eis; eos scilicet qui fiunt ex majori incensione. huiusmodi autem est vapor ex quo fit ventus meridianus, qui dicitur Auster, sive nothus: & similiter ventus orientalis, qui dicitur Eurus. Idem.

SI maritima sit Civitas & sal defuerit, liquor Sè mari sumptus, per alveos aliaque pocula diffunditur qui à calore solis, in salem induratur. Quod si hostis ab unda fortassis prohibeatur arenas quas excitato vento mare pro fuderit: aliquando colligant: & aqua dulci perfundant: quæ sole siccata nihilominus in Salē muta-

mutabitur. Vegetius Renatus lib. 4. de re militari. Vide infra Bruminum de re cibaria ex Polybio & aliam historiam de Carol. V. de Salibus. Vide lib. 6. cap. 8. Speculum Vincentij ubi citatur liber de aluminibus & salibus. Qui scit falet & ejus solutionem & coagulationem, scit magnum secretum. Porro Salamoniacus vulgo Salmiax, aliorum quasi rex est, fixus in igni Spiritus volatilis & penetrans Elixir. V. Salenixus.

PLato metalla ex aqua orta esse dicit, quod & confirmat Scaliger: alij per aquam Mercurium intelligunt. Fontibus & locis quibus quibusdam lithopietica vis lapididica inest. Et infra. Certa sunt loca & fontes, in quibus facile lapidescunt ligna & alia quædam in eos projecta. Hæc sane alibi remanebunt integra, non vertentur in lapides, &c. Et alibi scio ex veteribus quosdam putavisse metalla ex aqua maxima sui parte constare, quia ab igni funduntur, at ex sola aqua esse nunquam putarunt, &c. Th. Erast. 3. parte Disp. Item de Metallis, qui ferri lapides molles & pingues qui instar butyri feruntur se habere asserit, ex quibus nihilominus ferrum ab igni, extrahatur durum & optimum, &c.

Quod

QUod autem humor materia metallorum merito statuatur, qui sit etiam à frigore concretus, vel hinc intelligere licet: quod à calore liquentur, & fluxibilia reddantur, cum autem hic humor unctuosus sit, quemadmodum earum rerum periti dicere solent, facile non separatur à partibus terrenis, sed est cum ijs optime commistus, & plenius concepit earum qualitates: quæ quidem terrenæ partes humidum illud terminant, quæadmodum ipsi dicunt, nec illud alijs siccis adhærere sinunt. N. Biezius in Phycis.

ANnis superioribus contigit in Lotharingia in aula, Illustris ac generosi domini Passon Pierre ut Equa Hispanica eximia, præstansque, mense 13. post admissuram, morte extingueretur, in cujus matrice fœtus loco, mola lapidea prægrandis inventa fuit, non sine multorum, tum admiratione, tum dolore summo. Magna enim spe plerique ducebantur, sub mensem 12. quomodo communiter parere solent, pullum indolis generosæ, & à matre minime degenerem, dum utero gestaret, sub sequutarû, quando interea temporis, nulla alia abortus, vel alius periculi suspitio suboriri

suboriri peteret, acroama de Præceptoris Illust. dominorū filiorū Friburgi, &c. 91. De molis fæminarum in 2. parte tractabimus. N.

A Gros leguminosos & quasi fabis, orobis & pisis lapidosus instratos & confitos videre est prope Bessfordiam in Alsatiæ finibus. Item in ditione Iestemiana, nō longe à Schaffhusia. Porro ex Lithopisis istis, Opt. ferrum parari, fundique solet, id quod supra de agrocicerū Bethlehemitico dici forte etiam posse credibile est. Ita aquas tophaceas vidimus nō procul à Lessingen, Bollam versus ubi balneū innotuit paucis aliquot hinc ab annis, apud VVutt, dictum flumen. Vbi aqua ex tubo effluens subjectum monoxycon, totum incrustavit poroso lapide, &c. Ita circum Badenas helveticas, Tigurum, Egglisovv, Engen, aliaq; vicina loca visuntur aque, quæ omnia vel in lapides convertant, vel saltē foris porosa Substantia incrustant obducūtque. Andernaci & alijs varijs in locis talia observavimus. N.

Mo antiquissima consuetudo est, puram & crudā decoquere: nā ex coctione per experientiam intellexere, si contemnerata esset, aut
terrea.

terrea, sequestrari heterogeneas partes, & purificari: si pura, aut cruda, per ignē victa contumacia tenuari. Quamobrem scientissimi naturæ interpretes, ac Medici, ad quorum artem hæc maxime prudentia pertinet, cum notas electissimæ aquæ assignant, unica eam simplici que hac conditione definiunt, ut aeri sit quam simillima. Nam hæc prima est de aquæ bonitate conditio, ut sit aerea, cæteræ hanc consequuntur, ut quæ splendida sit tenuissima, & levissima, valdeque alterabilis, unde facile ac cito legumina percoquat & carnes. Quæ omnia tenuitatis atq; aeris indicia sunt. And. Baccius Elpidius, libr. i. cap. 6. de Thermis.

Acceptanda est Palladij conjectura de æstimatione Aquarum, quæ est omnium certissima ratio. Incolarum, scilicet regionis illius salubritatem nosse oportere. Nam si sani incolæ degant, faucibus bibentium liberis, capite, pulmonibus, thorace in fontibus, si venter indolens, nulla aut rara in præcordijs, renibus, vesica, causatio, dignum oppido, inquit, ac certum de salubritate aquarum, & aeris quoque illius indicium habebitur. Nam multæ habentur potabiles, & jucundæ suavitatis,

tatis, & tamen aliqua insigni malitia vitiosæ. Quales bibuntur in Cillera valle sub Alpes, & in sudera valle Rhetiorum, in Picenis ad Calium, in Æquicolis, & multis alijs Italiæ locis, quæ singulæ gutturosos faciunt bibentes. Et calculos longo tractu Eridani aquæ efficiunt; exilientes in puteos fiût meliores. Caput ple- rasque lædere in Campania, & in Troezeno omnes pedum vitia sentire, testis est Plinius. Aliæ voces indigenis faciût stridulas, alijs gra- ves. Canoras reddit voces fontium natura quædam in Balearibus Insulis, Vitruvius. Et breviter omnes affectus, dispositionesque ali- cui loco peculiares, nativam sæpenumero lo- ci illius aquarum proprietatē habent in cau- sam. Nec minus diligentis curæ esse debet, quod monuit Columella, illustris Agricola, ut quarumcunque experimenta tentanda sint, mense Septembri ante æquinoctium autum- nale id fiat. Siquidem tunc maxime vires fon- tium explorari, quum ex longa siccitate æsta- tis terra caret humore pluviali, qui minus eas in iudicio synceras reddit.

Idem cap. 7. Et mox.

N

Con-

Conglaciare vero aquas, est quædam aquæ passio, atque excessus, teste Aristotele. Alexandro autem in quæstionibus naturalibus, corruptio dicitur, eo argumento, quod ubi semel concreverit aqua, nunquam postea in pristinam redit substantiam, humido jam ferme corrupto, qui cum quicquid haberent clarum, & leve, & dulce amiserunt, quod vero turbidissimum & ponderosissimum relinquitur, introducta siccitate. Quamobrem, ut usu constat Galeno auctore, hæc illis insunt vitia, concoctionem impediunt, urinam cohibent, thoraci, pulmonibus, & ventriculo adversantur, nervos multifariam lædunt, convulsionem, flatum, cruditates & pleuritides gignunt. cap. 8. Idem & statim.

ET primo quantum attinet ad Cisternas, appripe laudabuntur imbrium aquæ si è subgrundijs recti ad unum compluvium selecte, per lapides, ac fictiles canales in cisternam indantur. Quæ enim ex arcis etiam filicatis, colliguntur, putrem quædam exustionem solent conducere: ac peiores quæ per medios stratarum inciles cõtemerantur. Tubi fictiles
aquas

aquas perducunt puras præter cætera: & cum canales tolerantur, ut fieri solent de ligno è recto penfiles: hi tamen non modicam gustui ingratitudinem pariunt, ex muciditate ligni, quam postea contrahunt. Prudenter vero, quæ per fistulas metallicas leguntur, cavendæ sunt ob æruginem quam concipiunt, bibentibus æstuosam, ac intestinis sua acritate noxiã. Ex tegulis autem plumbeis, minus vitij aquas concipere, quidã hodie scriptores existimant. Vñ si liquidem eas esse Gallis, & Belgis, & Pannonijs, & toti fere Germaniæ: adeoque si tradantur nonnulli, id aquis ipsis inquit, non rubis vitio vertendum. Veruntamen miror hujus authoris paradoxon: nam cum nos sciamus eas omni ætati fuisse damnatas, haud temere obtrudenda posteris nova opinio est. Vitruvius cum vidisset has communi cõsensu damnabiles, vix aliud argumentum de earum malitia habuit, quam à cerussa; quæ cum ex plumbo fiat, peracetum in levorem converso, præfocativaque spirituum sit, ac visceribus multifariam noxia; pariter nec ejus materiam vacare vitio arbitratus est, ac propterea qui in ustrinis plumbi lapidem fundunt, squalenti facie esse: & paucæ vitæ. Elpidias

lib. i. cap. 7.

N 2

E 1

ET ob hanc ipsam causam, videmus in antiquitatibus urbis Romæ, quod sub prima illa artium luce, plerumque tubi aquarum ductuum subterranei, de plumbo fiebant, qui radiorum solarium expertes: nihil ejus generis vitij contrahere poterant. Propterea neque in æreis, neq; in plumbeis hydrijs servanda aqua: quanquam si urcei stannati sint, virus æris eo litum obducitur, ut communi usui Plinius attestatur. Sed aut vasa fictilia sunt, ac multum capacia, cujusmodi nunc Romæ utuntur, quas virtinas appellant: Alexandriæ item & in tota Ægypto, ubi fluviales condunt, & clarificant aquas. Idem.

Q Vales audio probari puteales aquas juxta Padum, juxta Danubium, juxta lacum Trasimenum, juxta Benacum, & alibi. Et contra è dulcibus fluvijis vitiosæ certis locis transfunduntur: quales hic in urbe Roma nostrorum puteorum aquæ: quæ transcolantes è Tyberi fluvio, qui dulcis est natura sua, & letissimæ aquæ; tamen in puteis duræ, ac insuaves pluri ex parte redduntur: Tum vitio soli naturali, quod totum est tophaceum, & puteolanum, & falsum, tum accidentali ex cæmentis

mentis antiquitatum, ac latrinarum simul, & cloacarum sine fine occulta illuvie, quæ ipsas contemerant. Quare unius putei aqua minus hic vitiosa reperitur, quam alterius. Bononiæ autem putei usu ipso viscera gravant, atque oppilant: vitio soli, quod gypsum est, & eadem latrinarum destillatione: quæ procul dubio in omnibus magnis civitatibus, communis causa de malitia putealium aquarum esse potest. Ideo situs non parum facit ad bonitatē: nempe, ut putei editis locis sint collocati, unde altissime veniant ad libramētum fluvij, subdio sint, & in celebri præsertim vico, ut frequenti haurientium concussu agitentur aquæ, ampla atque veteri structura. Idem.

Aluminosas item eas ponit Cælius Aurelianus, & item Scribonius Largus author medicus, quem eximie Galenus commendat. Paulus item, & Aëtius, & alij quos dicā postea. Hodie vero nos, qui multa adhibita diligentia has aquas recognovimus; ex inhærentibus rebus destillationisque experimento, ac operationibus, Aluminosas similiter eas statuimus, cum partibus falsis, ac abstersorijs, unde & per alvum ebibitæ purgant, & per urinas. Nec non sulphuris obtinere partē, quæ plane ipso

N 3 odore

odore depræhenditur. Est autem minera ipsa exterior, unde scaturiunt, synceri potius lapidis materia, quam minera species: liquidum tamen alumen intimis venis conducunt. Nam aqua eo diluta liquamine, & quasi lacte, altissima emanant, & quæ facile adeo sequestrantur ut quæcunque rem attingant, seu terram, seu stipitem, seu herbam, lapideo altoq; cortice obducant; unde Tyburtini lapidis materia, qua jam tota ferme Roma ornatur, harum aquarum soboles est. Idem cap. 8. lib. 5.

CVLæ quidem tumefactionis causam in aquis alpium esse contumaciam frigiditatis, quam ex nivibus eliquatis recipiunt fontes, cum doctissimo Scaligero sentimus.

Quod palam est multis locis, præcipuè vero citra alpes, ex ea parte agri Taurini, quæ valde ca vulgo, id est, vallis anseris appellatur. In eam regionem, qui commigrat, nemo diu vivit, multis gula turgida fit. Eorum vero, qui nascuntur ibi nemo eo vitio caret, pene omnes & amentes, & inepti ad loquendum. Id ab aqua fit è nivibus liquefactis, quæ multum terrestris frigoris, & crudi continet. Crudam enim repugnat resolutioni, terrestre vero cum aquea tenuitate sese insinuat gutturis musculis, glandibusq; ibiq; hæret, & concretum durefcit. lib. 6. c. 26. Qua-

Qualis novus usus, idemque laudabilis est apud navigātes, qui ut comites navium, ac quices, inter æstus navigationis suavius bibant, vina concussa moribus, ac sub cæli inævitabili calore cōcalefacta, stannatis ænophoris in magno aque labro, dilute salnitro infundunt, frigidissimumq; vinum subinde discumbentibus propinant. Quem morē jam primarij quoq; in urbe Roma, ac Neapoli cœperūt, traxeruntque in abusum, qui in lautis mensis vix viderentur suave bibere, nisi vinum ex amphoris, ac phialis cum nitro hujusmodi prægelidum parassent. Infrigidare vinum cum glacie, modus antiquior est, quem usque à Neronis tempore inventum apud Suetonium legimus: nunc per hanc aquam salnitratam celerius (ut dixi) infrigidant ac bibunt suavius. Quare cum non desint Romæ qui hunc morem damnent, ac minus scire accipiant (nullo enim salis nitri virio detestabilis est) quis tamen vim præ nimiam frigoris illius suspicabitur, ne quidpiam detrimenti exinde vinum corripiat. Mihi vero non majus hinc detrimentum videtur rimendum, quam quod à conglacialibus frigidisque alijs aquis contrahi videtur: quædam scilicet meri illius saporis in vino mutatio, pro introducta illa frigiditate. Veruntamen incorcilia-

N 4

ta quo-

ta quorundam cupiditas dissimulari non potest, qui dum pulmonum siccitati indulgent, ac avide frigidos cyathos generosi alicujus vini ingurgitāt, parum crudæ illius frigidæ qualitatis nocumenta timent. Quæ inimica naturæ est, teste divino Hippocrate, intestinis adversatur, thoraci, hepati, nervis; unde Colicæ gignuntur passiones, cruditates, lapides, juncturarum dolores, utinæ difficultates, aliaque id genus vitia, quæ audiui imperitum medicorum vulgus in adulationem principum; Tyberinarum aquarū potibus imputare. Qui manifestæ potius eorū culpæ admonendi essent: cum sint maxime qui ex mala hac consuetudine, non vina solum, & fructus, & fercula aliqua salnitrata aqua, vel glacie infrigidant, media etiam hyeme: verum quoque pocula medicinarum. Qui intollerabiles sunt pro medicinæ severitate errores, atque hoc in totum periculo sunt detestandi, quod frigiditas, etsi non lædat aliquandiu pro consuetudine, ac forti calore ventriculi aliquos: suo tamen excessu, atque abusu non potest, nisi abbreviare vitam. Elpidius

libr. 5. cap. 7.

Quan-

QVandoquidem hi fontes acidi constant (ut dictum est) fossilibus & calidis, & frigidis, aperitivis, & astringentibus, mirum videri non debet, si ijdem morbos curent inter se contrarios. Experientia namque didici, & calidos, & frigidos præter naturam affectus, horum potu persanari, fluxiones omnes suppressi, & naturales suppressas ijdem provocari. Primum igitur catharrhos absument, & cerebrum prætumidum desiccant, & mala inde nata, uti paralytim, & similia curant. Cujus sane facultatis effectum insignem anno 1576. observavi Venerabili Domino Alnaldo Brueghel, Ecclesiæ Collegiatæ in Oirschor Canonico, qui crurium integra resolutione, (quæ jam brachia etiam afficere incipiebat) laborans, ad vicum Spase deferri curavit, ubi, ex consilio nostro præparato corpore, aquam hanc acidam bibere incepit, cujus beneficio benignissime ac assatim evacuatus est per urinam, sudores, & simul per alvum, adeo, ut paucis post diebus tantum virium in cruribus recuperaverit, ut ilico ab aquæ potione è lecto surgeret, & per cubiculum absque aliquo adminiculo, obambularet: sed paulo post recenter acquisitas amittebat vires. Itaque cum

N 5

id

id quovis mane evenire observaret agrotus, aquam lecto decumbens assumebat, & deinde surgens seipsum absque famuli opera vestiebat, id quod ante aquæ potum non magis illi possibile erat, quam per aerem volare: &, si citius eo accessisset, pluvixque continuæ subortæ non fuissent; certo mihi persuadeo futurum fuisse, ut tunc sanitati restitueretur. Philippus Gærinus de spadanis fontibus. Et iterum.

ET quemadmodum aqua hæc prodest paralyticis, ita etiam convulsione, nervorumque contractione (affectu paralyfi in totum contrario) occupatis utilis est, uti certissima experientia observavi, in nobili quodam Gallo (si bene memini) Domino Sansenx dicto, qui colli convulsione adeo pertinaci, & inveterata laborans, ut illi profligandæ nullum inveniri posset remedium in pagum Spa profectus est, hoc, quod supererat auxilium tentaturus, ubi nullum sentiens mali levamen, in franciam redijt, de mali sui curatione desperas, at domi existens, aliquamq; affectus sui mitigationem sentiens, tribus succedentibus æstatibus, ad hos fontes redijt, & singulis profectionibus magis, ac magis proficiens,

ens, postrema, quarta nempe æstate, integre curatus fuit. Et mox.

HVmorem melancholicum egregie contemperat & expurgat, ut in nobili quodam mihi familiari omiffis alijs, observavi, qui cum continuo quodam timore, cum mæstia insigni sine causa aliqua externa conjuncto (quod malum à Medicis melancholia hypochondriaca vocatur) vexaretur, harum aquarum usu omnino est à dictis animi passionibus liberatus. Cæterum ad ophthalmias hydropisim, gonorrhæam, calculum, lumbricos, menses & hæmorrhoides & sistendos, & provocandos, commendatur. Sterilitatem arceat uteros ita exiccando & corroborando ut aliquot mulieres à 14. annis steriles, aquam hanc bibentes, præter spem illico conceperint id quod historijs certis docere possumus, &c. Idem.

ALij ab altera parte insultantes dicunt, aquas has adeo esse mordaces, ac corrosivas ut intestina quâ maxime infestent; id quod sane aliqua ex parte verisimile videretur, si hæ aquæ solis constaret fossilibus calidis, utpote chal-

chalcantio & nitro, nullaque in se continerent alia frigore non minus, imo amplius excedentia, quam chalcanthum, & nitrum calore; Scio, in Hungaria esse fontem, qui viginti quatuor horarum spacio equi ferramentum consumat; in tanto abundat chalcantio liquefacto, & pyritis (marchasitam vocant.) At nostri hi fontes plus habent frigoris, quam caloris, ob ferri, rubricæ, & aliorum admistionem; ut interim aquam simplicem (quæ in quantitate reliqua omnia commixta superat) omittam: usque adeo ut ex viginti quatuor libris aquæ Spadanæ, non ultra unam drachmam chalcanti extrahere quis posset. Et cur adeo metuitur chalcanti acrimonia? cum Dioscorides lib. 5. cap. 23. præscribat adversus ventris lumbricos drachmam unam chalcanti puri, aut cum melle mixti. Neoterici, ut Mathiolus, Andernacus, Gesnerus, alijque complures, Nephriticis, peste iectis, Apoplecticis, & alijs morbis vexatis oleum chalcanti exhibent; cujus tamen guttula una plus habet acrimoniæ, quam decem, aut viginti libræ aquæ Spadanæ. Sunt præterea nonnulli, qui dicunt, eos, qui aquam biberunt non diu supervivere; quam Calumniam multis redarguere minus est opus; cum vicini Spadani incolæ manifesto contrarium ostendant,

dant, qui in continua pene sanitate vitam in extremam senectutem protrahunt: quorum aliqui centesimum excedunt annum. Memini, me præsente, sepultam esse vetulam, quæ annos centum & viginti attigerat; cum tamen ad mortem usque, optima semper fuisset valetudine, nullo interim alio potu, quam suo Pouhontio, usa. Idem. Andernaci idem contingere notavi.

CUm enim dixerit Theophrastus arefactionem fabarum à Sole concoctiliores eas efficere, quasi noto id exemplo probaturus, propterea inquit, ta erigmata, id est fracta, fractaque legumina insolata citius coquuntur. Et statim.

Si fabæ relictæ fuerint in area suis in valvulis torrefactis non mutantur, sed coctiles permanent; ubi non caret mysterio vox apethalomenis, quoniam sunt fabæ ab incoctilitate sic vindicandæ, ut in aliud vitium non incurrant: ne scilicet humore putrescant: præter id quod ipse siliquarum humor possit fabas incoctiles reddere: cum in eodem loco inter causas incoctilitatis, tis ateramorytos humor intempestivus numeretur, eo etenim imbutæ durefcunt, Siccum non liquabile & incoctile, inquit

inquit Theophrastus. Siccitas autem è contra, licet exsuctiora faciat, & minus suavia facit tamèn coctiliora. magnopere igitur exsiccationi studendum est, quod apte monet vox illa apethalymenis. Marfil. Cognatus V. lectio-
num. lib. 2. cap. 6.

GAllinarij præcognoscunt gallinas ova r-
gaduras, aut postridie, aut tertio die, vel o-
mnino citius aut serius, quia tangendo discer-
nunt, molles ne adhuc sint, an jã obduruerint
illorum cortices: duri enim à tempore partus
parum distant, molles vero nō antequam du-
rescant naturaliter pariuntur (quæ enim ova
etiã exclusa molli putamine sunt, abortus in-
star dici possunt, quod debito citius egrediun-
tur) notavimus aliquando gallinas tam repēte
ova, & illa duro putamine, exclusisse, ut, qui vi-
disset, nemo potuisset sibi persuadere, tã bre-
vi momēto temporis extra ventrem illius du-
rum evasisse. Manibus etiam gallinam tenui-
mus, cui repente ovum excidens durum idem
persuasit. Fregimus etiam in cujusdam ven-
tre ovum, eaq; dissecta apparuerunt putami-
nis fragmenta omnino illis similia, qua natu-
raliter emergunt, cautius autem fecisse natu-
ra videtur, ut intus obdurescerēt; nam si mol-
lia exirent sæpissime perderentur, estq; id tu-
tius,

tius, quam si dum pariuntur, dura fiât, fieri autem posse nulli mirū esse debet, qui animadverterit, in utero, ac intra ipsa ova fieri ossa longe ipsis ovorum putamiuibz duriora, neque obstat, quod dura sint præbitura dolorem parietibus; quoniam hæc est cōmunis fæmina rum conditio, ut, ingens ex prole gaudiū cum partus dolore maximo compensent; & videre est tum Gallinas, tum alias aves, pariendo plurimum laborare, editisq; ovis sic anhelare, ut se magnos perpeffas dolores aperte significēt. N. Solinus cap. 56. ait. In aquā mollis est unio, dureretur evisceratus, &c.

Ergo Arist. male lib. 6. de hist. animal. & 3. de eorundem generatione, scribit, ova dum pariuntur molli putamine emergere: emergentia vero protinus dura fieri, alioqui, si dura excluderentur, laborem parientibus præberent. Quam opinionem posteriores etiam, qui de animalibus scripserunt, secuti depræhenduntur, inprimis Plinius lib. 11. cap. 15. Marsilius Cognatus Variarum observ. lib. 1. cap. 9.

VOlucris ex ovi luteo nascitur, hoc modo. Incubante matre ovū calefcit, & quod in ovo inest, à matre movetur; calefcens autē id quod in ovo inest, spiritū habet, & alterū frigidum ab

ab aere per ovum attrahit. Ovum enim adeo rarum est, ut spiritum qui attrahitur, sufficientem ei quod intus est, transmittat: & augescit volucris in ovo, & coarticulatur modo eodem ac consimili velut puer, quemadmodum jam antea à me relatum est. Nascitur autem ex luteo ovi volucris, alimentum vero, & augmentum habet ex albo, quod in ovo est, atque hoc jam omnibus manifestum factum est, qui animum advertunt. Vbi autem deficit alimentum pullo ex ovo, non habens id sufficiens unde vivat, fortiter movetur in ovo uberius alimentum quærens, & pelliculæ circumdumrumpuntur, & ubi mater sentit pullum vehementer motum, putamen exalpens ipsum excludit. Hipp. de Natura pueri.

Volucris ex ovis. Arist. 6. de Histor. anim. ca. 3. pullorum ex ovis generationem exactissime tractavit, ubi in aliquibus Hippocratem sequutus est, in aliquibus ab eo recessit, veluti quod pullus ex albo ovi gignatur, luteo nutriatur, quam sententiam una cum alijs Plinius ad verbum accepit lib. 10. cap. 53. sentit idem Arist. 3. de gener. anim. cap. 2. quo in loco Hippocratis nomine suppresso, homines & Alcmeonē crotoniatam damnat, quod dixerit

dixerit album ovi instar lactis esse pro nutrimento pulli. Sed cum in hac dissensione unusquisque demonstrationibus à sensu deductis utatur, facile est videre ex ipsa sectione uter magis veritatem cognoverit. H. Mercurialis in notis in eundem.

DEinde in calce & dare aquam ipsis oportet interdum frigidam, cum scilicet vel nullam ex ipsius potu lationem fore speravimus, vel prorsus paucam, deinde sibi ad memoriam, inquit, præparationis ipsius modum scripsit: forte quidem nunquam volens aquam ex fonte dare priusquam excalecta sit. Forſan vero & inventa quadam diſtinctione quibusnam dare oporteat calefactionem: forſan vero & inculpatam aquam citrà decoctionem: pravam vero decoctam dari volebat: forſan autem & refrigerationem aquæ inculpatæ geminam ſcribit, alteram quidem quæ ex ambiente fiat aere. Nempe & in Alexandria & tota Ægypto vidi, qui aquam in teſtaceis quibusdam vasis hoc modo refrigerarent. Sole occidente aquam prius calefactam vasis infundebant, mox totum hoc vas in fenestris ad ventum converſis ſuspendebant, ut per totam noctem inſrigidaretur, deinde
O prius-

priusquam sol oriretur, terra cum aqua frigida temperata vas claudebant, atque in ambitu folia frigida toti vasi circumponebant, interdum quidem vitis vel lactucæ, & interdum aliorum quorundam similium, ut diutius refrigeratio, quam nocturno aëre aqua adepta fuerat, perduraret. Gal. in 6. Epid. Com. 4.

NEmpe cum ante calefacta in frigidata fuerit lenibilem quidem deponit, quam ex putredine prorsus contraxerat gravecolentiam, quodque terreum est omne facile subsidit, quod ante calefactionē per minutas partes toti permixtum aquæ quando cum ipsa bibitur, non parvam parit offensam, & potissimum in quibus renes vel vesica ad lapidū generationem est idonea. Et sane talis iudicationis gratia non solum calefactam aquam serenitati exposuerunt, verum quoq; & alia quæcunq; excogitasse mihi videntur Medici. Nam quæ ex dissimularibus constantur substantijs, mixtionemq; per minutas habuerunt partes, hæc post calefactionem cum in frigidantur, facile separantur: sed priusquā refrigerata fuerint post coctionem confunduntur, atque ob id remixtæ sunt, omnes ipsius partes, refrigeratis vero quod grave est, & terrosum in ipsis deponi-

deponitur, subsiditque, quod leve est in superficie manet. Idem ibidem.

Illud observandum esse moneo calculosis, ut suam ipsorum urinam quam per noctē, aut jejunijs existentibus, fecerūt, per quatuor, aut septem dies adservent, inde post prædictum tempus considerent, id quod subsidet in prædicta urina. Nam in hoc totum id quod terream est, in urina separari solet, unde quātitas & materie qualitas dignoscitur; nec non & morbi tempus, num augeatur affectio, aut declinet. Quā rem pluries cum ego in mea ipsius urina observassem, ob suspicionē, quā de vesicæ calculo habeo, invenio post aliquot dies arenulas rubras subsidere in fundo, cum prius urina pura emicta esset argumētum certū harum arenularū materiam in venis habere originem, conspicio & mucum quendā album, quasi lacteū quiddam esset. Urina tamen naturalis mihi est tum superba, tum colore, tum etiā contentis, & stranguria laboro jam per decem annos. Arenulasq; per intervalla, & rubras & albas, facio. Nullus tamē dolor unquā me infestavit. Nec vero colligere oportet lapidem adesse, si urina statim post mictū concreseat. Refert enim Cardanus Leonē quendam

Q 2 dam

dam Monachum octuagesimum annū agentem, sæpe tantum pituitæ concretæ in matula illi ostendisse, ut ovum anseris magnitudine superaret, qui tamen lapidem nunquam genuit. Atque ipse de seipso hæc. Mihi (inquit) jam ab annis hinc triginta ruffæ prodeunt arenæ, & nunc etiam albæ, & quotidie copiosæ, atque omnino citra ullam calculi suspicionem, tam renum quam vesicæ. Quinetiam quod longe majus est, jam toto decennio exacto tantum albæ arenæ adhæret matulæ parietibus adeoque concreta, ut intra quindecim dies, si nō abluatur, tota lapidescat. Quare dubitat, cur in vesica non concreseat? ratio (ait) quia urina ut sal in matula concrevit, in vesica vero nequaquam, ob calorem, qui urinam dissolvens, impedit quo minus concreseat, extra vesicam refrigeratur, corrumpitur, & dissolvitur, quare concrevit. Fonsæca lib. i. cap. 14. de Calculis.

Quidam Lutetiæ vomicam membrana tectam ovo similem, è pulmonibus expurgavit, cum ante fuisset Astmaticus: & ita paulo post extinctus est. Alius eminxit multa quidem similia liquidis margaritis, admodum
pellu-

pellucida alia crassiora, mediocriter cocto ovi albumini similia. Et iterum.

Cuidam mulieri Lutetiæ totum corpus molle, flexile, & sine solidis ossibus fuit. Supra ex Plinio de ossibus solidis & concretis. Iacobus Hollerius in observationibus singularib^{us} ad praxim.

QUod Ruellius non ita pridem literis memoriæque mandavit, id ipsi vidimus, in milite quodam ossa crurum, brachiorum & femorum ex morbo, tam mollia & flexibilia evasisse, ut cæræ modo facile sequeretur quocunque torqueres, quæ tandem balnearum naturalium usu, &c. (ejusmodi erant aluminosæ) in pristinum vigorem roburque restituta sunt. Puellam cernimus nostra vicinia articulorum vinculis adeo laxis, ut quocunque velis artus invertas, quod illi abortu vitium est. His qui argentea vasa in aurant, solius hydrargiri vapore nervi eoque emolliuntur ac si paralyti laborent: quam idcirco non pauci è junioribus medicis nervorum mollitiem, alij nervorum dissolutionem appellant. Farnelius de Abditis lib. 2.

cap. 9.

O 3

M. Agrip-

M Agrippam, Urbem æternis operibus magnificare, eamque facundare aquis præcipue professus est, testimonio Suetonij præclarissimo, qui Augustum Cæs. meminit, nervorum causa, & quia coxendice, ac femore & crure sinistro non perinde valebat, ut sæpe etiam inde claudicaret, Albularum aquarum balneis calidis uti solitum, atque hoc (inquit) cōtentus erat, ut insidens ligneo Soglio, manus, ac pedes alternis jactaret. Elpidius Baccius de Thermis lib. 5. cap. 9.

A Iunt semē Cachos tritum ex aqua aliqua ad eam rem utili sumtū, calculum in lūrū dissolvere quod excretum denuo concreseat, & in lapideam duritiem convertatur.

Adolescens vidi, cui hoc obtigisse scio. Is cum vesicæ calculo torqueretur, idque à lithotomis, qui calculum deprehenderant, intellexisset, & ex symptomatis quæ patiebatur agnoscerem: hominem veris initio ad fontē, qui de petra cognominatur, ablegavi, ubi cum duos menses hæssisset, à calculo liber redijt & omne lutum, quod paulatim ejecerat, denuo in lapidea fragmenta cōcretum secum in charta detulit. Monardes ca. de Cachos li. 3.

Si

SI quis vero experiri velit remediū lapidem frangens, illos in vinum infundat, in quo dissolutum fuerit medicamentum. Si enim dissolvantur, Sperandum est, id quoq; in corpore eventurum. Fonseca lib.2.cap.8, de Calculis.

EGo nuper audiui empiricum quendā calculos vesicæ in quibusdā curasse cum borace mixta aqua ardente, ad Spissitudinem fere mellis, ad mixto etiam trito tartaro, aut calculo ab homine exciso, aut fece urinæ è matula. Iubebat per quatuordecim dies hoc medicamento uti, ita ut semper parum ejus vino bibendo etiam in prandio & cæna admisceretur. Memini legere de liquoribus quibusdam, in quibus lapis aut silex positus resolvatur. Chymistæ ad resolvenda metalla aceto destillato utuntur, & urina destillata. Dissolvuntur aceto forti, præsertim destillato, vel succo limonum, margaritæ, testæ ovorum lapides renum, vesicæ, corallium utrumque, eaque post siccata promte friantur. Sylvius citante Gesnero fol.41.circa principium thesauri Evonymi.

O 4

Nobis

NObis etiam mittit nova Hispania ligni quoddam genus crassum & enode, Pyri materiae, cujus usus jam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & urinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, ejus aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus utilem esse. Fit autem hac ratione.

Nobilis mihi notus, unum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, ut metuens ne ei noceat tanta ejectio, interdum eum deponat, nullumque amplius calculum ejicit. Sed cum dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim levatur aut minuitur dolor multarum arenularum: atque etiam calculorum expulsiōe. Ea etiam occulta facultate praeditus est, ut ab ejusmodi dolore praeservet gestatus, renum calorem mitigando. Et statim.

IN mari Indico ferreis hamis pisces capiuntur Tiburones dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assidue praeliantur.

In eorum capite terni aut quaterni lapides inter-

interdum plures inveniuntur, valde albi, magni, ponderosique (ut interdum duas libras pendant) & qui facile abradi possunt.

Hujus lapidis pulvis utilissimus fertur Nephriticis, & adversus urinæ difficultates, & renum vesicæque calculos, ut in Indis, Hispanisque experientia comprobavit, eum gustatum insipido esse gustu depræhendi, facultates nondum expertus sum, &c.

EX bovillis oppidanus nostris adjutus medicamentis eminxit vitreum, sane ex illa nobili Praxagoræ pituita. Dum mingeretur, albuminis mollitie, emissum vitri duritia, ac splendore. Senatoris filius ejecit, pultis modo multos, ac maximos; qui aeris contactu postea in gypseam tum speciem, tum firmitatem concrevere. Hic quoque nunc recte valet. Ex podagricorum juncturis, muria, & cafeo vetusto, & pyritæ usti scobe rupta cute plurimos extraximus, candore, steatis, duritia invictos. Scaliger in Exercit. contra Card. 108.

Renum calore vel sublato, vel diminuto, fateor amoveri causam densationis, co hæ sionis, duritie. At quæ dissolvunt arena-
O s rum

rum corpora, quæ in lapidis massam coiere: neutiquam ijs refrigerandi inesse facultatem, palam est. Tenuium partium esse illa omnia, par est: quæ subeant, induantque sese inter lapidis coagmentatas portiunculas. Aut non sine certo, designatoq; calore molliant: si, quod induruit, colliquefacere instituant.

Iudaicum exgo lapidem, & eum, qui in spongir, quique in Tauri fellis vesicella calidus est, & Arabice dicitur Harathzi, ad renum refrigerationem, qui det, invenias neminem. Idem.

ET convenit cum eo quod de Alno diximus suo loco. Non putrescere sub aquis: ob aquas proprias, quas in se habet, neq; alias admittit. Scaliger in Theoph. lib. 3. cap. 17.

Sunt enim Legumina quædam quæ ovorum more, quo diutius coquantur eo fiunt duriora. Scilicet quantum inest humoris aerei, consumitur: tum aqueum terrestre quod reliquum est, coit, ut albumen: tanto magis terrestre in Leguminibus. Idem lib. 4. cap. 14.

Et jam propinquam incipit expedire causam, duritiam scilicet & mollitiem. Hæc sunt maxime propinqua, resistit enim durum, sane ~~vetus~~ hæc est duri definitio, molle aut recipit.
Hujus

Hujus causæ causa: duritiæ, densitas, mollitiæ, raritas; quia calor & humor huc queunt, illic nequeunt subire. Idem ibidem.

QUæ vero scribuntur hic de lapidum generatione, minime pertinet ad hunc locum. Sed universalis consideratio tractationis interest, quæ mistorum affectus designat. Privatim vero spectat ad librum de terris, glebis, lapidibus, lapillis, gemmis. Nam metalla gemarumne subsequantur an antegrediantur generationem, parum est diligenter à Philosophis observatum. In Timæo, de lapidibus Plato: certo commentario Theophrastus. Plinius non bono consilio diversis hæc maxime locis tractat. In secundo lapidum naturam exequutus, in ultimo gemmarum, lapillorumque; texit historiam. Eadem tamē & natura, & generatio; materia sub alia forma speciei. In ijs enim maxima ex parte aquea & ærea lux. Nihilo consultiore opera, cum à simplicibus corporibus inchoatū opus deduxit, post terrarum descriptionem, statim ad rem maxime compositam: hominem dico. Inde narrationē illico demisit in res minus compositas: verum everso ordine. Marmora enim gemmis prætulit. At sunt hæc cōpositiores atque operosiores.

fiores. Ad propositum redeamus. Gignuntur, inquit, ec tis synctiseos ton hydaton. Ex aquarum mutua offensione: quasi sit hoc efficiens, & arche. Materia vero spuma. Spuma namq; ex collisione, rarefcit igitur aqua primum. Sic aerea natura pinguior ac viscidior diutius constat, quoad calore quopiam marisve salfugine densescat ad lactis, ut hic inquit, modum: tum collecto ex attritione sabulo fiat lapis. Prudenter addit to epipicnei tu chronu. Multa namque multiplicisque interpolationis eget aqua ut lapidescat. Ad aquas calidas parietum adhærescentes crustas legimus ex aspergine. Nec alijs naturæ legibus alosachim & halcyonium. De adarce alibi dictum est. Echini marini medullam miratus sum. Lapidea erat, sed ejusmodi, ut nemo qui unquam vidisset Echinum verum, dubitaret olim vixisse illam. Hujusmodi miracula multa Plinius recenset, scribitque intra arborem lapidem inventum. Et si non tam intus conformari, quam intro immitti potuit integer: circum quem obductæ partes arboris coalescere quiverint. Quæ admodum de quibusdam spolijs videtur scribere Theophrastus, In mare autem bonus hic vir ingressus, si nō exit ad plantas, in elementi feritatem potius transferatur culpa. Otiose tamen admodum scrutatur arenas, quarum enarrer

narret generationem: Terrę, inquit, pars quędam dulcis non est. Igitur intra illam partem recepta si restiterit aqua, non potest ab aere alterari, propterea quod illę partes in terra non sunt: quippe salſę. Ergo cõcalefactę tam illę quam aqua luti genus efficiunt nativum. Cujusmodi dulcibus in aquis gigni nequit: idcirco quia in ijs non dominatur terrę siccitas. Quare vel mutat illam aqua in suam speciem vel propemodum hoc efficit: atque utrunque alteratur. Indurat ergo terrę duritia, propter vim suam compingendi: & aquę dividit ita subsidentiam, ut è limo fiant particulę pusillę. Iul. Cęsar Scaliger in libr. 2. de plantis. fol. 106.

QVę uliginosa terra proveniunt, aquam sapiūt, quę insipida est. Quę diluta & insipida sunt, hæc fere omnia inolida sentimus, & quę alimento uberiori, vehementiori que nutriuntur, ut palustria. Sapor neque in siccitate, neque humiditate nimia consistere potest. Legumina quę in aquosis nascuntur, incoctilia sunt ob nimiam humiditatem, frigiditatemque: Sed ex insipiditate ad dulcedinem aliquantulum vergunt, quod non reticuit in sari, papyro, & manasio. Sunt & inolida:
quia

quia odor saporis rationem sequitur. Magna est odoris, saporisque cognatio; nam ambo ex siccitate & minus absoluta concoctione nascuntur, & plantæ quæ olidum fructum perferre quarunt, limosam, pinguemve terram minus desiderant: calor siquidem humore, lentoreque obsessus, minus probe suo quæ fungi officio. *Baptist. Portus pythognom. lib. 2. cap. 10.*

Theophrastus aquarum præavidas, pleraque steriles dixit, ut salix, populus, tamarix. Averroes in colliget imperfectas, vocat plantas unius elementi, ut aquaticas, ob id steriles dixit, ut lens palustris; & homines ut cætera animalia nimia humiditate steriles fiunt. Ex nimia humiditate effœtatum virium sunt, & ubique apud optimos scriptores, Aristotelem, Theophrastum, Dioscoridem, Galenum, cæterosque in montibus, & siccis locis enata, validiora & in agendo esse, & maximarum virium; contra in humidis enata, imbecillia, debiliaque. Idem
ibidem.

Cui re-

Cvi respondet Theophrastus, quod res contraria neque alere, neque servare apta est, sed resistunt humidis humida, non contrarietate, sed potius affinitate naturæ: unum fit humor internus cum humore externo, ut alni lignum, quod sub aquis incorruptibile. Idem.

Ad exempla cōvocabimus lithospermon, ex semine nomen accepit illud proferens lapidea duritie, quod calculos frangit. Plinius nec quicquam inter herbas majori miraculo aspexit, tantus est decor, velut artificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis: ijs lapillis drachmæ pondere potis in vino albo, calculos frangi, pelliq; constat. Lachryma Ioppea semen silicium affert, lithospermo affabre quidem consimile, imo pertinacius, medio pertusis, & filo trajectis preces computamus: est quoque ad calculos renum, & vesicæ saburram, polline & decocto vulgatum præsidium. Idem lib. 5. cap. 30.

Quercus lapillos magna ex parte gignit, dicit Theophrastus, & Plinius ab eo. Quercus aliquando & pumices gignit: argumento nobis esse possunt, quod ad eximendos calculos clare valent. Et iterum.

In capite

In capite multorum piscium lapilli sunt, qui ad frangendos calculos valent. In capite luporū, canthari, coracini, umbriæ, lari, mænæ, scorpionis (et si Plinius in cauda dicat) cephalī, cestri, mustelæ, tincæ. Cammari in capite etiam lapillos habent rotundos, quibus utuntur Medici ad calculos expellendos; sic etiam cancri, astaci, & etiam lapides qui in Spongijs reperiuntur. Tradunt onagrum calculum facere, quem quum interficiatur, reddere urinam liquidiores initio, sed in terram spissantem se; est autem rarus inventu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio, ex Plinio: cujus urina lapidem in vesica frangit, ex Galeno & Avicenna. Et iterum.

Lynx occultat in terram urinam suam, quæ ubi concrevit, ac conglutinatur, lapis efficitur, ad muliebrē mundū expetitus: ex Theophrasto, Diocle, Eliano, & Plinio, vesica calculos eo poro elidit. Ovidius.

Victa racemifero lyncas dedit India Baccho.
E quibus (ut memorant) quidquid vesicæ remisit,

Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto.

Cujus urina, sive succinum præstat ad calculos. Idem ibidem.

Inprimis

IN primis itaque illa aqua ad potandum laudatissima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, frustillorum, & saporum omnium expers, levisque reperitur; necnon quæ igni admota cito calefit, remota vero ocysime frigescit, gustu jucundo: quæ denique celeriter præcordia pertransit, & sine ulla ventriculi molestia labitur, & secedit. Talis autem ea esse solet, cujus fons ad orientem solem erumpit, curritque super lapides, aut arenam, aut purissimam terram: quæque æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantissima est pluvialis, eaque præsertim, quæ æstate media pluit, silente cælo. Huic fere illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitruis descendit, tonitruosa proprie appellata. At ea, quæ maxima aeris, ac ventorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex velociter concitatis nubibus cælo demittitur (ut in Commentario lib. 6. Epidemicorum scribit Galenus) in humanæ vitæ usum admitti non debet. Porro aqua cisternarum non tot sane laudibus commendanda videtur, licet à quam plurimis medicis laudetur.

Siquidem non modo noxia existit, quod miscella quædam sit diversarum aquarum, quæ

P

in di-

in diversis anni temporibus inibi colliguntur ex pluvia, tum ex grandine, & nivibus hyemali tempore in tectis colliquatis; sed etiā quod aquæ omnes stationariæ putrefactioni facile sint obnoxia. Quo fit, ut aqua in cisternis collecta (si rem recte expendamus) sinceræ pluviæ minime sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asservatam eo pluviæ sincera deteriorē esse, quo magis fuerit nivium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (ut in lib. de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à nivibus & glacie colliquescit, concoctionem impedit, urinam cohibet, pectus, pulmonem, ac ventriculum male habet, convulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non evenit, quā quod cum in glaciem, vel nivem concrevit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea gravis quidem est, egreque conficitur, nec statui quidem potest, quod sit putredinis omnis expers, veruntamē tanto minus fuerit damnanda, quanto frequentius hauritur, vel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres, & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, vel igne destillatæ fuerint. Fluvialis deinde probatur, vel improbat, pro concurrentium aquarū, & rerum injectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus evenit flumi-

fluminibus, quæ magnas perluunt civitates. Nam quibus animalium putrefacta excrementa, & urbium sordes inesse sentiuntur, eæ ab alimentorum usu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asservatæ, ac defæcatæ clarescant, & prorsus expurgentur, ut Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ ceteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ missionem consequuntur, quod non modo viscera obstruant; sed & calculos in renibus, & vesica procreent. Cæterum aquæ quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima hujus libri commentatione, prorsus vitandæ sunt, ut quæ potantes strangulare possint, eo sane modo, quo epotū gypsum, quippe hæc arterias obstruētes spirituum transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca hujusmodi aquæ potabiles non sunt, neque in ciborum coquendorum usum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti succi continent, quanquam omnes in medicinæ usum veniunt. Ex Cardano

in Hipp. de aëre & aquis.

P 2

Vlti-

VLtimo videndum est, quānā ratio diversitatis sit, ut dum ebibitæ aquæ ex hepate, & per renes excolantur, non æque tamen omnibus relinquant sedimenta aliqua. Nam hoc nomine damnatæ sunt in universum aquæ, tum limosæ, tum medicatæ, & acidæ, quæ à nonnullis hodie Romæ sumuntur in alimentis, quod relictis sedimentis, vel arenulas gignant, vel lapidem, vel id genus affectionem aliquam. Ad hoc quidem, cur in cibarijs noxiæ sint limosæ, ac medicatæ aquæ, explicatiore postea sermone respondebimus: sane quoniam ejusdem rei longe alia ratio est an medicamenti vice usurpetur, an alimenti. In universum quidem, ebibitas in balneis nulla relinquare sedimēta, consonum rationi fit. Natura enim non facit saltum, teste Philosopho: sed procedit in suis operibus digerendo, hoc est sequestrando, ac separando utile ab inutili; de Gener. animal. cap. ii. Adeoque crassæ, & terrestres partes cum aqua ebibite, non penetrant meseraicas: sed à stomacho ad intestina sequestrantur ad alvum, cujus vim excreticem ipsæ simul extimulant. Vnde ferme raras id genus invenies aquas, quæ non primo per alvum educant, virtute scilicet ac stimulo crassiorum

rum illarum partium: & deinde per urinas. Subtiliores vero trahuntur à meseraicis venis ad hepar, ac vapore saltem ipso penetrant ad venas usque, & exinde refluunt ad renes. Vbi si renes sint synceri, ac meatibus liberi, & non oppleti, transeunt & ipsæ: imo sua vi absterforia verrunt omnem secum ichorem, dilatantque vias, ad arenulas usque emundandas. Sin renes oppleti, nec rite (ut debuerunt) præparati multis scateant crassis, ac viscidis excrementis, hæc ipsa inquam viscida excrementa fiunt omnium arenularum antecedentes causæ, ac propria calculi materia, autoritate universæ Scholæ Medicorum, & non sedimenta terrea ullius ebibitæ aquæ. Quæ nimirum viscida excrementa cum inepta sit virtus balnei dissolvere, ac extergere; tenacius cum sedimento aquæ adglutinata, perniciosas illic gignunt obstructions, phlegmata, callos in vesica, arenulas, calculos. Quod periculum vidi frequens in obesius corporibus, vel quæ non adeo ad mensuram ebibitarum reddebant aquas: seu his somno consopitis, seu aquarum ejus anni insalubritate, seu propria mineræ imbecillitate, seu quopiam alio sumentis errore. Ad quam cautelam tria repeto, ac moneo servanda esse præcepta: Primum, ut diligens fiat ejus balnei electio, quod & authore,

P 3

& expe-

& experientia comprobatum sit, & tali affectui, & tali naturæ esse idoneum. Alterum, ut studeant qui bibunt aquas, ut integra fiat ebitarum excretio. Et tertium, ut nullum interim committant errorem, semper hujus experientiae memores, raros ob culpam balnei periclitari solere in balneis: plurimos ob errorem, & culpam propriam, quæ falso postea ipsi balneo, vel auctori, vel medico vitio vertitur. Ex Baccio Elpid. 2. de Thermis.

Accide omnes, quas hodie Romæ permulti sane viri illustres cum vino bibunt, ex communi consensu chalcanthum obrinēt, vel salis quidpiā, vel cineris, vel aluminis. Sunt enim acido insigni sapore, ac linguam suctu quodam carpunt, & relinquunt decoctæ in vase albißimi pollinis speciem, gipsi, aut calcis instar falsiusculæ. Quanto autem versentur in errore hi, qui utcumque medicatis abutuntur aquis, duabus potissimum rationibus demonstratur. Primo, quia aquam, quæ mista est, usurpant pro simplici. Deinde rem, quæ est medicamentum, usurpant pro alimento, & jam scimus quod medicamenti substantia cum non possit a natura digeri, necesse est, ut in malum convertatur humorem, qui plurifariam postea

ita sese exerit noxius. Cui periculo argumen-
to esse possunt pluviales illæ aque, quæ cum
ex tonitru pluerint, aut per regulas excolatæ
sint metallicas, acrem quandam potuerint
concipere qualitatem, ob quam æstuosæ, ac
noxie stomacho, & intestinis, ab universa
Medicorum Schola damnantur, non sine dy-
senterie, aut inflammationis alicujus visce-
rum periculo his, qui eas sumpserint. Mul-
to ergo magis damnandæ veniunt potibus
sponte manantes aque quæ manifestam ex na-
tura alicujus mineræ misturam conceperint,
quæ omnes siccant, ac aliquā idcirco obtinent
medicamentariam qualitatem. Porro constat
Alimenti, ac Medicamenti esse oppositam ra-
tionem, etiam in usu aquarum ipsarum. Sane
aquæ balnearum, ut sunt omnes quoddam
medicamenti genus, operantur, quando ope-
rantur, tum quantitate ipsa, qua ebibitæ com-
primunt ad excretionem, tum qualitate,
quam obtinent, absterfiva: quoniam natura i-
psa cooperante detrusæ, interna quacunque
transeunt membra expurgant omni excre-
mento. Contra vero accidit, ubi aut in Ciba-
rijs, aut in potibus sumendæ veniunt; nam
ob modicam quantitatem, neque sollicitant
naturam ad excretionem, neque gravant, sed
cū alimento simul ad intima usq; viscera distri-

butæ, necessum est alterum duorum. Vel ut
corrumpantur, & in malum convertantur hu-
morem; quam ob causam vidimus quandoq;
ad aquas potabiles balnearum homines indi-
gestas, corruptasque in bilem aquas, copiosis-
simam simul bilim, & vitam misere evomuis-
se, quod omnes qui ad balnea versantur Me-
dici attestari possunt. Vel certe necesse est, ut
ebibitarum ejusmodi aquarum portio, aliquā
relinquant in venis, ac in sanguine ipso, ejus
mineralis qualitatis impressionem: quo fit ut
nisi subitariam inferat noxiam, eo offendit
gravius, quo paulatim afficit, contaminatque
aliqua mala qualitate sanguinem, ac spiritus
vitales, unde ex insperato aliqua oboritur hu-
morum ebullitio, aut viscerum inflammatio,
aut urinæ difficultas, aut lapis, aut dysenteria,
aut ejus generis aliquod vitium perniciosum.
Quo plane sensu, de assumtis, scil. in cibarijs,
quæ aliqua mistione infectæ sint, intelligenda
etiam ea Hippocratis censura in libro de Aë-
re, aquis & locis. Calidæ aquæ (dicit ipse) aut
ubi ferrum nascitur, aut æs, aut argentum, aut
aurum, aut sulphur, aut bitumen, aut alumen,
aut nitrum, omnes duræ, & æstuosæ, quæ &
difficulter minguntur, & ad alvi egestionem
sunt contrariæ, intelligas si in cibis sumantur,
& potibus, nō jure balnei. Sicuti & quod sub-
dit.

dit. In falsis similiter decipiuntur homines, in eo quod per alvum secedere, eamque solvere putantur: sunt enim crudæ, & coqui nō possunt, ad egestionem cōtrarię, ac adstringentes potius, quam eliquantes. Manifestum est ergo quam plane aberrant ij, qui in cibarijs id genus admistas bibunt aquas, easque merito ab omni victus ratione ablegamus, atque interdiciamus. Andreas Baccius lib. 2. de Thermis.

Accepranda est Palladij conjectura de æstimatione Aquarum, quæ est omnium certissima ratio. Incolarum, scil. regionis illius salubritatem nosse oportere. Nam si sani incolæ degant, faucibus bibentium liberis, capite, pulmonibus, thorace infontibus, si venter indolens, nulla aut rara in præcordijs, renibus, vesica, causatio, dignū oppido, inquit, ac certum de salubritate aquarū, & aëris quoque illius inditium habebitur. Nam multę habentur potabiles, & jucundæ suavitatis, & tamen aliqua insigni malitia vitiosæ. Quales bibuntur in Cillera valle sub Alpes, & in sudera valde Rhetiorum, in Picenis ad Callium, in Æquicolis, & multis alijs Italiæ locis, quæ singulæ, gutturosos faciunt bibentes. Et calcu-

P 5

losos

losos longo tractu Eridani aquæ efficiunt: ex-
 lientes in puteos fiunt meliores. Caput ple-
 rasque lædere in Campania, & in Troezenæ
 omnes pedum vitia sentire, testis est Plinius.
 Aliæ voces indigenis faciunt stridulas, alijs
 graves: Canoras reddit voces fontium natu-
 ra quædam in Balearibus Insulis, Vitruvius. Et
 breviter omnes affectus, dispositionesque a-
 licui loco peculiare, nativâ sæpenumero lo-
 ci illius aquarum proprietatem habet in cau-
 sa. Nec minus diligentis curæ esse debet,
 quod monuit Columella, illustris Agricola, ut
 quarumcunq; exprimēta tentanda sint, men-
 se Septembri ante æquinoctium autumnale
 id fiat. Siquidem tunc maxime vires fontium
 explorari, quum ex longa siccitate æstatis ter-
 ra caret humore pluviæ, qui minus eas in ju-
 dicio synceras reddit. Idem eodem.

Quamobrem aquam propemodum uni-
 cam Tyberinam in usus cibarios potio-
 riosque usurpant: quæ a fellorum gerulorum
 mirifica opera vicatim hostiatimq; vernalis vo-
 ce agælonis significatur. Hac popellus infima-
 que plebs, ut est recens hausta & in vecta è flu-
 mine, utitur: quanquam & turbida cœnosa &
 fœculenta cernatur. At magnates & procere
 quiq;

quique opibus abundant, solent in cellis vi-
aarijs grandia vasa fictilia habere bina aut tri-
na, scil. ut quisq; pro splendore fortunæ potest,
& lautus videri postulat: quibus vasis aqua Ty-
berina largiter cōditur atq; reponitur servan-
da non in dies paucos (quod mirum dictu est)
sed menses annosque sine culpa ac vitio. Id in-
ventum esse novitium nō dubitamus; quoniā
apud Priscos nulla hujusce repositionis aquæ
fit mentio, quod equidem legerim. Nec puto
Pliniū (qui inventores præsertim rerū memo-
randarū laude ac gloria sua, ubi locus sese ob-
tulit, nusquā fraudandos statuit) tam singularē
& mirabilem aquæ fuisse omissurum inven-
tionem. Sed quisquis is fuerit, optime de Ro-
manis meritis, & de toto Christiano orbe cen-
seri debet. Hæc dolijs illis cāthariq; reposita
celeri⁹ opinione liquefcit, ac subsidet: potui-
que elegatiorū & cibis idonea efficitur. Ego (ut
ingenue fatear) optimis ac saluberrimis æquā-
dam esse existimaverim, huicq; omnes salubri-
tatis utilitatisq; dotes adesse; mirorq; non pa-
rum tantum bonum antiquitatem illam igno-
rasse, aut posteris ignotum, si scirent, voluisse.
Durare in fæce diutissime perinde atque alios
liquores non minus mirabile. Galenus fon-
tium, qui sua ætate Romæ quoque visebātur,
elegantiam, multitudinem, salubritatemque
com-

commemorans ac commendans, aquæ Tyberina nusquam commeminit, porro nullam ex ijs fontanis aquis fuisse, aut turbidam, aut fœtidam, aut medicatam, aut duram crudamve, omnesque pariter ocyus tum refrigerari, tum calefcere gravitate medica affirmavit. Solum illam, quæ ex Tiburtinis montibus Romanam lapideis tabulis ducebatur, crudiusculam quidem fuisse testatur.

Aquam Nili multorum monumentis illustrari video, quare de ea, quam diligentissime poterimus, differemus. Afferemus igitur primum illa, quæ Hircius de bello Alexandrino scripsit. Alexandria (inquit) est fere tota suffossa, specusque habet ad Nilum pertinentes: quibus aqua in privatas domos inducitur, quæ paulatim spatio temporis liquefcit, ac subsidet. Hac uti domini ædificiorum, atque eorû familiæ consueverunt. Nam quæ flumine Nilo fertur, adeo est limosa & turbida, ut multos variosq; morbos efficiat: sed ea plebs ac multitudo contenta est necessario, quod fons in urbe tota nullus sit. Et paulo post docet quomodo Cæsar timorem suorum militum, quo pene ad extremum casum omnes deducti videbântur, sustulerit: quippe Alexandrini specubus interseptis, atque omnibus urbis partibus exclusis, quæ ab ipsis tenebantur, aquæ
vim

vim magnam ex mari, rotis ac machinationibus exprimere contenderunt, qua industria aquas, quibus utebantur Cæsariani, falsissimas, & ideo potui minime idoneas reddiderāt. Verum Casarea, quæ in rebus agendis perpetuo fuit illi peculiaris diligentia, summoque doctrinæ ingenio, effossis in littore maris puteis, maximam aquæ dulcis copiam nocte invenit, quo argumento rerum nostra peritum sese fuisse indicavit. Accepimus natura memoria Carolum V. Imperatorem, eadem industria exercitui suo, in sitiente Aphrica aquas quæsiuisse, dum scilicet arcem Guletanā Barbarossanis repugnantibus oppugnabat. C. Bruernus de re cibaria lib. 16.

Quamobrem ut suspicione omni animū tuū liberes, Hippocratis oraculo adherere te oportet. illa. n. levissima erit, hoc est, & facillime citissimèq, transmittetur, & subibit, nullumque Hypochondrijs, aut stomacho alijsque visceribus negotium facesset. De cætero autem Galenus doctissimus, eumque sequuti clari medici, aliud exploratum proderunt experimentum: quod à cibariorum coctura assumitur. Si enim carnes, fructus, pomæque fruges, olera, atque legumina difficul-
ter

ter coquantur in aqua, præsentissimum & non dubium vitiosæ aquæ signum habebis, sane optima maximeq; probabilis ocysissime ea percoquit: quæ vero è contrario erit, tardissime. Hujusmodi aquâ veteres Græci ateram non hydor, ut nuper docuimus, appellarunt, ac si Latine indomitam incoctilemq; dixeris: sicuti & ipsa legumina ateramna vocitarunt. Invenio adhæc, alia ingeniorum subtilitate ac cura inventa in aquæ salubritate examinanda. Ajunt quippe, quæ vasa ærea, aut argentea inficiunt, quæq; decocta, vasa crustis obducunt crassis, pariter quæ limum in imo vasis relinquunt, quæ bibentibus malum colorem referunt, atq; item, quæ liquatæ leviter terram relinquunt. Galenus censor harum rerum severissimus sapiētissimusq; falli eos autumat, qui à valetudine sola aquam potantium salubritatis notas (quanquam certissimæ sint) petunt. Etenim primariæ dictæ notæ prius speculandæ erunt & perpendendæ. Cerrum est plerisq; in locis aquarū culpa gutturosos fieri homines: ut in Allobrogum (quos hodie Sabaudos nūcupant) tractu quodam, & Alpium quosdam populos id genus morbi frequēter corripere. Præterea lippitudines multas destillationes, & faucium vitia, raucitatesque vocum. Quibusdam insuper gentibus crura vitiātur, ut Troëzenis,

zenis, atq; etiã in validiora corpora alibi red-
duntur. Idem.

SCio apud nos, multas fœminas principes,
splendidasque & illustres (nam de urbana-
rum rusticarumq; pene infinita turba tacen-
dum arbitror) abstemias vivere, prosperima-
que valetudine uti, ac si à Natura ita compa-
ratum sit, aquam potius quam vinum in usum
fœminarum datam. Adnotatum est, eos qui
inter initia podagræ, dolorisque articulorum
vini potum subtrahunt, & ad aquam confu-
giunt, magnificum sentire præsidium, ac pe-
ne divinum: fereque compertum est potores
aquæ, raro aut nunquam podagricos aut chi-
ragricos effici. Hodie tamen plerosque o-
mnes videmus aquæ liquorem adulterare aut
saccharo, aut cinamomo, aut pane, videlicet
sic utiliorem arbitantes. Audio sobrios ho-
mines vinique parcissimi, atque aquæ poto-
res callidiores astutioresque à nonnullis exi-
stimari: quoniam ita sensisse videatur Cæsar
de Bruto & Cassio, qui postea ipsum trucidar-
unt. Porro populos quosdam etiam aquæ
potu solo contentos vixisse historia traditum
est, cujusmodi fuisse Iberos (quanquam opib.
valentissimos) parsimonix causa, reperio, &c.

Haud

Haud dubium est, non paucos fontes, puteosque ipso frigore (quod nimium est) esse noxios, ut de Alpinis diximus, & Belsicis in Gallia; nam profluentes quidam lapidescunt. Hujusmodi apud Allobroges agro Viennensi esse exploratum habemus; vicus in quo fluit, Gymenius appellatur. vidimus illic ligna in lapides durescere. Corinthi vero fuisse proditur fons algore impatibili: cujus haustu pessime afficerentur incolæ, & qui ex eo potarent. Cæterum (ut etiam exemplis domesticis naturæ Majestatem ostendamus) in orbe nostro fons est apud Niceam amne vero à Gallia Narbonensi discretam, in radicibus arcis munitissimæ scaturiens, ac plerunque æstu maris infici solitus: cujus potu in magnis æstatis ætuo-
sissimæ caloribus juvenis quidam à prima Arvernorum nobilitate pene strangulatus est. Namque statim ab ipso haustu in tam intolerabiles alvi torsiones incidit, ut vix nutrire posset, vel etiam spirare. Vidi tamen ipse alios impune bibisse, & classem tum Gallicam, tum Hispanam vim ingentem hausisse, atque in usus navigationis reposuisse. Mutianus ter consul, virque, si Plinio fides adhibetur, eruditio-
nis memoriæque præstantissimæ; circa Cyzi-
cæ fontem, Cupidinis vocatū, credidit amo-
rē deponere. Ego quidem autumo, nihil ma-
gis

gis pigros in Venerem, aut retardos, quam gelidus statim per membra decurrit tremor, pertentatque bibentium corpora. Nonnullæ partus custodiunt, nonnullæ abortus faciunt, quod & ipse algor efficere potest. Idem.

CÆterum à consistentia alia aquosa, alia tenuia, alia crassa, in quibus media quoque statuuntur, & inveniuntur discrimina: nempe alia admodum crassa, alia parum, nonnulla valde tenuia, alia minus. Adhæc, vina quædam suavem spirant odorem, alia ingratum, & protinus nates ipsas offendētem: nonnulla vero odoris penitus expertia, ut aqua: odorem vero in dulcibus sentiri perrarum est. Postremo alia valida, & vehementia, alia autem imbecilla & levia: in quibus etiam numerosiores differentiæ reperiuntur. Aulici nostri vina Francica peculiariter appellata, retuso mucrone esse dictitant, nec satis lancinare ora palatumq; gustu fervido & acuto. Quāobrem transmarinis adventitijsque omnibus magis delectantur. Potentia, quæ & vinosa Hippocrati vocātur, calfaciunt ocysime corpus, halituque caput tentant, ac vertigines ciunt; infirma autem, & quæ hebetioris mucronis censentur, & quæ aquosa vocant, nihil ho-

Q

rum

rum faciunt. Dicuntur enim aquosa, quæ aquæ in totum persimilia sint, hoc est, quæ sine odore, & quæ tenuitate & colore proxime illi accedunt. Perinde etenim atque aqua perspicua, limpida, pura, ac tenuia spectantur: nec viribus aquam vincunt, scilicet quoniam neque in caput penetrant, neq; nervos tentant, neq; aperte calfaciunt tantum: per tenuē obtinent quandam & exolutam astringendi qualitatem Hippocrates oligophora nominavit, id est, paucifera, quod diluta minimam aquæ sustineant mistionem. Ea vero sunt profecto imbecillissima, & ut in vinis aquosissima, ex quibus minimum in sanguinis speciem mutatur. Urinas tamen præter cætera movent egregie. Proinde statim fere à potu per vesicam excernuntur, atq; (ut summam dicam) leve & exiguum præstant corpori alimentum: porro celerissime omnium inveterantur, hoc est, (ut peritiores rei vinariæ ajunt) antiquorum vinorum condiciones consequuntur. Idem Brucrinus lib. 17.

A Que fluviales quandoq; ex fontibus perpetuo manantibus procedunt, quandoq; vero eis ex nivosis montib. aquæ liquatæ miscentur, quandoque vero pluvix: ubi aquis ex nive liquatis, aut pluvijs misceantur fluviales, ipsarum

ipsarum naturam quæ explicuimus, referent. Nunc tamen fluvialem ipsam consideremus. Ducit hæc secum naturam aquarum fontium à quibus manat, & terræ per quam incedit. Quoniã tamen non omnes fontes, qui in unũ confluunt fluvium laudabiles sunt, mixtã omnino habebit naturã aqua fluvialis. Quod vero ad terræ quã permeat naturã attinet, quid opus est dicere? Est enim quandoq; argillosa, quandoq; limosa, nũc quidem fœnũ, nunc algam, nunc arborũ diversæ naturæ radices abluunt, & multam secum defert fæcem terrenam admixtã. Quapropter in sanorum hominũ custodia, nunquã fluvialem aquã bibendam cõcederẽ, nisi colligatur flante borea (tunc. n. syn cera ac minime turbida fluit) & in magnis vasis reposita, triginta aut plurib. diebus quieta servetur. Atq; posteaquam fæx omnis subsiderit, in vasis aliud transfundatur oportet. Quod si id per tempus facere non liceat, per mortarios lapideos erit percolanda. Ego quidem Nili aquam non novi: cæterum quantum ab Actio laudatur, tantum à Galen. reprobatur. Novi tamen Tagum optimã aquam ferre, & cui nullus fluviorum Hispaniæ cõferri debet, non Iberus, non Durus, non Tormes, nõ Guadiana, nec qui Beticam inundant, turbidi atque cœnosi, præter unum Fænarium, quẽ ab-

Q 2

sorbet

sorbet Tagus, postquā irrigavit Complutum: is enim quem sibi dicandū elegit Apollo cum multis, merito & salutis servandæ, & bonis ingenijs alendis fuit accommodatus. Beris tamē prope naturæ ejus accedit. At si cui liceat uri & frui aquis fontanis, non est, cur eis omissis, alias exposcat: fluviales enim, cum è pluribus manent, ex ipsis quædam erunt bonæ, quædam malæ: fontanæ tamen selectæ inculpabiles erunt. Sunt siquidem hæc omnium optimæ, ubi quales dicendæ sunt, selignantur. Primum enim quæ ex petris manāt, ad aquilonem versæ crassæ sunt, & graves, coctioni & elixationi ciborum ineptæ: laudabilis vero quæ versus orientem scaturit, ex terra munda, aut loco arenoso procul ab arborum radicibus, hæc enim cito alteratur, tenuis est, & facile permeat, bonitatem etiam ejus ostendit, quod hyeme calidior, vere autem frigidior scaturit: hæc limpidissima, pellucida, omnique sapore & odore privata erit. Quod si quempiam referat saporem, malitiam loci, quem permeavit, ostendit. Eritque aut nitrosa, aut aluminosa, aut sulphurea, aut ferrea, aut salsa, aut amara.

Christ. à Vega lib. 2. Sect. 3.

Artis Medendi.

Quæ

Q Væ aut salis naturam habent, siccantur cum abest humor, & in formam topi duri transeunt, si humor adsit, non concre- scunt. In matula igitur ejecta urina ut sal concre- scunt, dū vesica plena est, non concre- scunt ob humorem: ejecta urina etiam non concre- scunt, quoniam statim humor adest, & lo- cus calidus est. Et quod majus est, ob vim ve- sicæ expultricem, dum vesica urinam expri- mendo tota invertitur, cavamq; partem gib- bam efficit: quod in matula dum purgatur, nec fit, nec fieri potest. Calor autem actu dis- solvit, quod est in urina, nec in sedimentum transire permittit. Calor autem potestate, seu urina calida & acris, ad lapidis generatio- nem facit. Iuvat ergo, dum mingitur, ad pro- hibendam lapidis generationem, comprime- re bene vesicam, & expurgare perfecte, idque quasi subsultim mingēdo, non cōtinue, quod ego mihi à lapide metuens observavi, nunquā in pluma cubans, nec vinum nisi album leve- que bibendo: sed & loco plumæ stupam seri- ceā mihi subjeci. Hæc igitur sex maxime pro- hibent lapidis generationem, utrobique scil. tam in renibus quam vesica: tomentum mi- nime potestate calidum: expressio diligens

Q 3

sedi-

sedimenti dum mingitur, quæ fit subsultim
mingendo; ususq; olei: abstinere à caseo, tum
his quæ ex lacte fiunt, tum à terreis ac salis:
tum quod multa ac fere omnia complectitur,
à cruditare cavere. Idem. Et mox.

Ipsum quoque solum metallicum est, unde
exhalant vapores pravi, & aquæ puteorum
corrumpuntur, argumento improbitatis ter-
ræ: & ipsæ (prætereo quod inutiles) exhalant
perpetuos vapores, cerebro, cordi, pulmonib.
ac pectori inimicos. Ipsa Tyberis aqua prava
admodum, licet secus alijs videatur. Diligen-
terq; animadversum ab erudito medico, me-
moriamque mandatum: cum plures excipiat
fluvios, quorum alvei & ripæ terra colorata
constant, metallicam illis facultatem inesse.
Quamobrem tametsi limus & pulvis mora
petat fundum, etiamsi decem annis maneat,
nunquam spoliari potest metallica facultate:
quæ & si perexigua sit, cum omnia metalla im-
perfecta noceant pectori (ob sulphuream vim,
& ventriculo) jecori ac renibus, illa quod hy-
drargyrii sapiant vim, hi quod terræ: necesse est
annis illius aquam esse insalubrem. Est etiam
à Septentrione posita, ut dixi, in qua parte cru-
da necessario est. Vnde ex hoc liquet, non so-
lum

lum Tyberis, sed cuiusvis fluminis magni aquam, præterquam Nili, esse malam: quod magna flumina omnia, ut Padus & Ister, multos recipiunt fluvios. Dixi, Nilo excepto, is enim purus è montibus suis fluens, vix unum aut alterum excipit fluvium, excoctus candentis syderis radijs fertur in mare. Et mox.

Quapropter & aquæ puteorum pravæ sunt, & exhalatio corrumpit aerem, ut de Roma dictum est. Aqua vero Rhēni nec ipsa salutaris, cruda, & quæ calculos in renibus, & urinæ impedimenta gignat.

Causa fuit olim, ut colligitur quarto in sextum de Morbis vulgaribus, quod nō aqua Tyberis, quæ prorsus mala est, ut dixi (neq; enim tot Imperatores latere id potuisset, quod defæcata esset bona) sed fistularum, ut Tyburina alijsque uterentur, quæ quamvis limpida, & clara, sine odore ullo jucundæ sint: attamen non ut fontium concoctæ, sed valde crudæ erant, & quibus vix legumina concoquerentur. H. Cardanus de Aere aquis, &c.

T Amen alia est lapidis vesicæ differentia à lapide renū, in duritie & mollitie, in asperitate & lenitate, quia vesicæ lapis durior est, quā lapis renū. Imo hi decē lapides excellentis-

Q +

simi

simi Alberti Savonarolæ si in terram projiciantur, veluti trigonalis pila profiliunt. At in vesica non semper sunt topi, qui sunt friabiles: sed plerunque marmorei calculi in ipsa generantur, & adeo duri, ut lapides marmoreos duritie æquent, & ideo semper topi non sunt, quoniam plerunque ad marmoris duritiem veniunt.

Sed posteaquam de lapide sermo incidit, hoc lectores admonere decrevimus: in nostra hac alma patria Ferraria non est peculiaris morbus lithiasis, id est calculus: & in experientia contrarium videtur, quam vel ab Hippoc. vel Galeno dictum sit: plures enim senes Ferrariæ vesicæ calculo laborant, quam pueri: nosque duas potissimum calculorum causas in nostra patria assignamus, vinum & lac, quæ sunt calculorum principia: in pueris ex lacte initium habent, ut Hipp. in lib. de puerorum calculo docuit: in viris ex vino. Nos experientia videmus in Piceno, ubi sunt crassiuscula vina atque potentia, multos lapides generari. Ferrariæ autem citra annos centum mirum erat hominem calculosum videre, quia nostra Ferrariensia vina aquosa erant; nunc quia potentiora & validiora effecta sunt, nonnulli lapides gignuntur. In pueris ex hac causa fieri non possunt, quia nondum adeo potarunt, ut materierum

terierum lapidem facientium copia acervata sit: sed bene à lacte initium habent. propterea nos propositionem illam tanquam veram apud Ferrarienses non recipimus, quod in senibus lapides renum magis generentur, in pueris vesicæ lapides. nam quantum sit de lapidibus vesicæ, absurdum est. Etenim in senibus in primis & secundis ut plurimum fiunt, & etiam renum lapides habent. In nostris autem pueris lapides renum habere, adeo rarum est, ut alba cornix, vesicæ vero lapidem quandoq; habent.

Nos autem petimus, quid intelligant per urinam ex qua fit sal: an urinam quæ possit in salem condensari: etenim si hanc intelligant, decipiuntur: quia omnis urina in salem condensari potest, ut ex chymistarum experiētijs videre licet. Nos ex urina cētum fere puerorum, sub uno præceptore Grammatico, salem decies cōformari vidimus. Propterea nos intelligimus urinā, quæ in matulæ fundo materiam quandam albā habeat, & quæ adeo inhæreat, ut sal esse videatur. Si hanc intellexerint, nos potius dicimus ad vesicæ lapidem hunc præparatū esse. unde opus est per salem rubras arenulas intelligere: aliter dictū illud absurdum esset, quod ex Averroë referunt, urinā ex qua fit sal, lapidem rerū significare, &c. Brassiavola in Aph.

Q 5

Qui

Qui lapidem habet in vesica, quærit sane ut exteratur, non ut augeatur. id fit à cōtrarijs, non à similibus, cōtraria sunt, quæ molliunt, quæ incidunt, & quæ proprietate quadā id agunt. incidunt autē acida, & amara, & acria, & motus; molliunt humida. Quæ autem frangunt proprietate quadam, alia quidem genere conveniunt, alia autem dissidēt; sed operatione similia sunt. Ratio nos ducit, experimentū autem docet. Similia sunt lapides & mista terrea, quæ & metallica dicuntur. potestate autē, quæcunq; ex ipsis lapidibus nascuntur: ut parietaria, petroselinum, juncus marinus, caprificus, scolopendra, saxifragia. Hæc igitur si calore animalis attenuentur, magis agunt. calidissimum animal est columbus. Destillata rursus dividunt, & comminuunt: indicio est aqua ex alumine & sale nitro detracta, quæ argentū colliquat. Si addatur ærugo, adhuc acrior est: sed alia est ratio metallorum & humidorum, alia siccorū & lapidum, quos rerere oportet. Et post pauca.

Convenit igitur, ut lapides qui hoc possunt, qualis judæicus fœmina, & sterco columbi, depasti his quæ lapidē cōminuere possunt, & vitrum, & oppositæ extremitates integumēti cochlearū, & radix herbaq; parietaria in car-
bones

bones redacta, & lapides astacorū fluvialium in aquam redigantur; nam si sicut sunt exhibeantur, vix permeare poterunt, sed per alvum secernentur; quoniā ob antipathiam à jecore non trahentur, & si trahantur, non poterunt comminuere adeo, ob crassitiē: & periculum est ne lapidi agglutinētur, augeantq; illum. Ea aqua limanij fructus succo mista, quod is rex sit dissecantium, & saccharo ob sympathiam jecoris mista, & epota in balneo, vacua jam vesica, vel per catheterem immissa, hoc efficere poterit. Laudant in hoc scorpionum etiam cinerem, quem ob difficultatem habendi prætermiseram. Manifestū est igitur, cur omnia, & quomodo ad sympathiam & antipathiam, præter instrumenta reducantur: & quomodo mutatio est quod quærimus, mutatio autem ad finem. H. Card. de somnijs fol. 297.

Idem quoque alio exemplo, in his quæ sunt extra nos, declarabitur. Quod autē in nobis etiam plurimę terrenæ partes redundant, jam est à nobis antea dictum: quæ quidem interdum admodum solidæ fiunt; sic in vesica, renibus & alijs partibus lapides interdum crescunt, quia terrenæ multæ partes cum humidis tenacibus vi caloris in eam duritiē coquuntur, aut etiā humidæ glutinosæ salæ, quæ
contri-

continent multam terram; id non fiet, si materiam talem non exhibeamus, aut opificem calorem refrigeremus. Quod jam in talem duritiem est concretum dissolvi debet: non quidem à frigore, quod magis constringat, nō à calore, quo concrescunt terrena, quod scilicet humore destituantur, sed humore debēt hęc omnia dissolvi, cujus nimirum defectu sunt concreta: nam quæ frigore solo coagulata sunt, calore rursus liquefcunt. Non potest autem esse tantum frigus in corpore humano; sed oportet ut hęc humiditas dissolvens penetret per totam concreti corporaturam, hoc est, ut tenuis sit & acris. Tenuitate facile ducitur, acrimonia penetrat atque dissolvit: nam etiam si potestatem siccam habet, sat est, quod humida sit energia, quæ primo contactu dissolvat. Hęc igitur genitum calculum dissolvunt, quæ prius sunt à nobis latius explicata: gigni prohibent, quæ materiam nō præbent, renesque refrigerant, veluti cibus paucus & alimenti non tenacis, terebinthina, cassia siliqua, semina frigida majora, exterius unguentum rosatum, santalinum. N Biesius libr. 6.
Med. Theor.

Magno

Magno hic adjumento est illa metabasis, si cum accurata ratione suscipitur. Ut cum ex oculo Phocæ musculum attollentem palpebras Fallopius inveniret, quanquam & Galenus eundem visus sit agnovisse: ita ex ratione, qua lapides in visceribus terræ fiunt, etiam quomodo nascentur in animalibus deprehendes. Cornelius Gemma in cyclog-nomonicis.

CRassescunt vetustate Vina, evaporatis tenuioribus, aqueisque partibus: quod in sapa aut defruto ignis vi brevi tempore contingit, id scilicet longissimo in vino usu venit, ut constitutione semper majore densetur. Et quod de vasis abraditur exiccatis (Tartarum vocant) vini pars est in lapidosam pene materiam concreta, extremis in ambitu vini partibus ligneæ vasorum materiæ siccioris, aut doliorum fictilis occursum densantibus sese, vinosam caliditate ac siccitate adjutis: ut extrinsecus sæpenumero videmus in fontium marginibus, Solis caloribus, ventorumque adflatibus lapidescere materias quasdam; & in humano corpore caloris nimij potentia concreescere

renum

renum calculos. Eadem Tartari ab extrema Vini parte ratio; nam in medio licet caliditas, siccandique vis: atres, cujus occurſu daretur materia, non eſt. Atque hujus tanta interdum cum craſſitie craſſitudo, ut, diſruptis ligneis cingulis omnibus, ſtetiſſe vinarium vas aſſu- liſ tantum ſuis compactum viſum aliquando referant, quod nulla unquã ratione antea ni- ſi cingulis ſuis præcinctum ſubſtituſſet, Tar- taro intus aſſulatiſ tunc cõjunctum vas con- tinente tantummodo ac veluti muri ita val- lum ſponte ſibi ſua ſtruente vino, majore, quam Plinianum, miraculo, quo glaciatas ali- quando vini moles ruptis vaſis ſtetuſſe legi- mus, vincente facile ingenti ac ſupra natu- ram frigore non facile cujuſvis rigoris vi gela- ſcentis, vini naturam. Hic vero idem vini ſuc- cus, liquore fluoreque intus ſuo manente, ſuę ſibi tantum naturę circumdato vaſe ſubſtitit: uſque adeo craſſeſcere, durarique poteſt vi- num temporis diuturnitate. Neque id ex- crementum eſt: quippe & in flores, quos vo- cant, & in fæcem, quæ in fundo ſubſidit, tran- ſire de aquoſa, vinoſaque vini parte excre- menta ſolent. Subſtantia vini ea eſt, non a- liud, quam qua modo diximus ratione con- creta, ſupra, infra, à lateribus, per totum vi- num ambiens: ut excrementum eſſe non poſ- ſit,

fit, cui loc' nullus destinatus à natura in succo sit, nisi qua parte extrema superficie cōtinenti vasi hærens, quo exposuimus modo, in materiam eam duratur. Hoc Aristotelis Rasile illud an vinum forte esset, quod in Arcadia fumo duratum, ut potetur, abradi de vasis scripserit, Meteorol. 4. ne addubitemus, facit; quod illius erat potus; Tartari non est. Quæ eo à nobis dicta sunt, ut ostenderemus, crassiora semper fieri posse vina, postquam ea etiam in lapideam formam durari videmus. Brassavola in Aphorif.

Vulgo omnes in more habent, ut cotes, quæ ex ligno fagino cōficiuntur, quasi veros lapides appellent, quum tamen revera lapides non sint, & præter formam, lapidis nihil habent, vulgo *Hülke Wehstein*/ Paracelsus cap. 1. de Tartaro. Quælibet res ex qua corpus fieri debet per coagulationē id fiat est necesse. Est autem coagulatio per spiritum salis. nam in eo vis & potestas coagulandi per hunc spiritum omnia salis corpora coagulantur. Est autem in hoc varia proprietas aliter enim lapides, ligna, metalla, herbæ, indurantur cap. 2. de Tart. Ita materia quæ quasi dolij adheret,
vini

vini tartarum dicitur. Ita in aqua materia reperitur crassa terrena, viscosa, quæ subtiliter se à reliqua aqua separat & aquæ Tartarus dicitur. Ita in lacte, opsonijs cæteris & leguminibus, &c. cap. i. Spiritus salis ea est natura, proprietas ac vis, ut omnia coagulet, hæc in ossa, carnem, lapides, metalla, lutum, sabulum pro insita cujusque ratione & proprietate, &c. capit. 5. Et mox.

Ita enim permixta sunt crassa & terrea subtilibus ut ante separationē vix putes. Et mox. Homines ut videmus ex terra, id est, nitro vel fimo urinæ sal petræ percoquunt, & id sal petræ in aquam prius reducitur: in qua dum est coagulatio, ad opus suum & laborem procedit, granulatur, cādizatur, quasi Zaccharum & in glaciem suam absque hominis opera prorumpit, &c. Ita quoque in homine accidit: materia apparatus per naturam, quam mox spiritus salis compræhendit, & coagulando Tartaream formā imprimit. Ergo quomodo id fiat occultum est. Supra homo nihil agit, quam quod colligit materiam ex stabulo vel alpibus & aqua macerat in cupa vel aheno, colat, filtrat, elutriat, superflua abijcit, reliqua incoquit, & naturæ cōmittit, quæ extremum ornatum confert & spiritu omnia cogit. In natura externa omnia geruntur in silentio ars
humana

humana magno apparatu & multis organis eget, &c.

Opus solum, res effecta visibilia sunt. contra quomodo omnia gerantur, animo concipiuntur, vix intelliguntur, &c. cap. 9.

CReata sunt liquida, vel non liquida, si creata liquida illa pura sunt & non mixta, sed multa sunt vitiata, sicut & aqua tandē per lapidem, nam in aqua materia lapidea est sicuti si diu bulliat, vel destilletur, adhæret, ut tartarū in vase. Sic fontes quæ ex luto originem ducunt, sunt lutosi, & ubi fluunt, adhæret lutum: sic & quando bibuntur faciunt lutum in stomacho, aut alijs membris: ita omnia, quæ producta sunt à terra, quæ eduntur & bibuntur, habent in se mucilaginosum quiddam, & viscosum, sicut panis, qui sic compositus est ut nulla viscositas appareat, sed ubi concoquitur, in superficie lubricitas, & viscositas exeat, quæ cadit: postquam diu coxerit, induratur in fundo, ut & in stomacho fit, qui separat: si debilis est, transmittit quoq; impura ad hepar & reliqua membra (quamvis panis inter omnia edulia minus viscosus est.)

Sic & agri, qui stercoreantur plus lapidum habent: quia tartarus, qui in stercorebus est

R

resol-

resolvitur, & creat lapides. In Bohemia non stercoreantur & quæ nascuntur in agris stercoreatis, insalubriora sunt quàm quæ in agris non stercoreatis.

Ultima materia rei, est finis rei, sicut fons in prato ex origine lutosa facit alveum suum luteum: Si ex lapidibus & saxis, faciet alvum saxeam sicut apparet. Viscosum lutum adhæret lapidibus & facit lapidem, sicut sæpe videre licet, qui franguntur lapides in quibus plicæ & venæ cernuntur, quod una viscositas alteri in sedit: sic ergo & in nobis nascitur lapis, vel lutum, hoc est ultima materia. Si ergo in nobis ut in fonte, aqua se separat in prata, bene nobiscum agitur: quia impurum separatum est: si non separatur in nobis, male, ideo ij fontes boni, qui multum lapidum habent, & arenæ, & qui viscosos ac lutosos lapides habent, quia arenæ & lapides attrahunt viscositatem, & impurum separant à puro. Cæsar Fridericus solum bibit aquã & sic probavit, lynthum purum intinxit aquæ & ponderavit in lance, postea in sole explicavit, & rursus ponderavit, & sic potuit judicare quantum tartari in se nasceretur, & ideo non bibit vinum, quia timuit tartarum, cujus peculiarem in se spiritum habuit. Item Cæsar omni mense novos silices ad fontes portari curavit, ut attraherent

herent viscositatem. Sic ergo, ut in pratis, & rivulis alijs adhæret viscositas vel lapidea materia sic & in corpore debet separari. Paracelsus de Tartaro lib. 1. cap. 2.

Sed facile est vires eas augere, quæ ignis opus consequuntur. Velut cum aquam lapillum frangentem destillare volumus. Videmus igitur primum quonam pacto lapis ab aqua frangatur. Id perspicuum erit cum primum viderimus quomodo lapis frangatur. Ostensum est hoc superius, in foraminibus ipsis (Græci poros vocant) fieri fracturam. Itaque & aqua per eos penetrante ac dividente. Quomodo autem penetrer, perspicuum est, nempe subtilitate propria: Quomodo dirumpat, nondum. Porro dissecantia esse oportet, & qualitate quasi temperata. Enumerat autem Galenus, quatuor præstantissima in hoc genere: Paliuri semen, vitrum combustum, lapidem Cappadoceam, & lapidem Iudaicum fœmineum. Sed & alibi existimat, ab extenuantibus frangi lapides. Omnis igitur ratio constare videtur, ut dissecent & attenuent, citra caloris magnitudinem. Incidunt autem quæ amara sunt, extenuant autem calida.

R 2

Doccat

Doceat autem velim Galenus quomodo lapis Iudaicus incidit, & quomodo amara incidant, tum maxime quod is lapis non est amarior aloë, nec gentiana, quomodoque vitrum ustum, quod crassioris substantiæ est incidere possit, & in lapidem penetrare. Atque hæc utiliora fuissent, & magis convenientia illius doctrinæ, quam mathematicæ quæstiones, in quibus minus, quam mediocriter fuit eruditus. Aggrediamur igitur postquam ille hoc nos non docuit, docere, cur lapis ab incidentibus medicamentis, extenuantibus, atq; subtilibus frangatur. Palam est igitur, tenue esse oportere, ut penetret: incidens autem medicamentum est, quod siccare potest pingue illud & lentum humidum, quo lapis concrevit. Ergo siccissimū esse oportet, & tenuissimum. Quod si immodice sit frigidum, adhuc magis, ut aurum ab argento vivo, & lapides in hyeme. Constat autem difficillimum esse, ut tenuissimum sit frigidissimū, aut calidissimum, ac siccissimum, quod non lædat corrumpatq; vesicam. Ob id igitur acetum destillatur probat. Sunt qui chrysocolam in eo dissolvant, aliaque hic, tum alibi expressa. Sunt qui limonij succum. In universum igitur sæpius destillata sit tenuior: juvat & raphani radix, taliaq; modo ne temperamētum excedant. Qui fieri potest

potest ergo, ut vel lapis Iudaicus, vel cinis scorpionum, quæ crassa sunt substantia, vel cancrorum oculi, atterāt lapidem, cum crassi sint substantia, nobis autem tenuissimis opus sit? quia hæc partes has continent, quasi succum, quæ à calore naturali non corrumpuntur, ob substantiæ circumvestientis crassitiem, ut in alijs vis non consistat. Quare talia per catheterem immissa haud proderunt. H. Card. de Varietat. lib. 10. de distillatione.

A Qua igitur ipsa ex sese frigida est facultate. Porro si extraneum sibi calorem adeptā corpori humano perfundas putabis forsan simplex quoddam & naturale adhibitum medicamen: at ea quodam utiq; modo composita est, aut igneæ essentiæ partem aliquam nacta, aut certe omnino ipsam qualitatem. Ut enim si salem illi miscueris ex confesso fuerit composita: sic multo magis si igneam aut essentiam, aut qualitatem adjeceris, compositam quodam modo effeceris. Est porro etiam aqua limosa quadamtenus composita, velut est aqua Nili, qui in Ægypto est. Sed ea per fictilia vasa percolata, plane pura efficitur. Oportet autem non semel, aut bis terve percolare quando ne sic quidem forsan ad amissim

R 3 puram

puram queas efficere: verum quando per aquam infertur limus, omnem effugerit sensum, satis tunc est ut queas dicere, tales, ut ad usus ejusmodi, puras esse aquas. Gal. 1. Simpl. F. ca. 5.

AT quæ tenuium sunt partium, & per facile penetrare possunt, & in profundum subeuntia molles animantis partes mordicant. Mordicant etiam magis quæ cum tenuium sunt partium insuper inæquabilem obtinent temperiem. Sed supra demonstratum est, inæquabilia esse propemodum omnia. Quippe aut impossibile est, aut perdifficile, ullam invenire substantiam quæ ad amissim simularium sit partium. Vinum namque diximus unum quidem habere in se recrementum crassarum partium, unde, dum temporis spacio secernitur, ferturque deorsum, fæx consistit: aliud vero secundum, quod florem nuncupant, quod dum vinum fervet supernatat, sed postea ad fæces subsidit: tertium, aqueum, quod toti vino permixtum est, hoc primario porissimumque fervet: quartum præter hæc est ipsum revera vinum. Gal. Simpl. Facult. lib. 4, cap. 3.

NAm vinosæ vini partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerantur: at aqueum
recre-

recrementum putrescens adscititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia quæ putrescunt, fitq; acerû quiddam & contrariæ facultatis partibus compositû, partim refrigerantibus, partim calidis sicuti ustorû lignorum omnes cineres. Etenim in illis aliquid velut fomes quidam igneus per exiguas partes dispersum est, quod & valde calidum est, reliquû omne tum terreû est, tum frigidû. Idcirco cum cinis aqua maceratur ac per rariuscula quædã corpora modice colatur, fit ut calidæ acresq; partes una ferantur: reliquum quod est, frigidum est, nempe quod igneas suas particulas in aquam deposuerit. Vocant eam aquam homines Græcæ conian, Latine lixivium: idque proportionem quadam aquæ marinæ, & muriæ dispositionis, generationis, & facultatis ergo respondet: illa enim ex aqua saleque conitat: at aqua quæ cineré abluir, tum ex ipsa, tum ex partibus quas secû rapuit, composita, hoc pacto effecit nominatã conian, id est lixiviû: quod nisi antea scias ex aqua, ac fuliginosis cineris partibus effectum, forsitan simplex & incompositû esse corpus existimes. Ejusmodi quiddam in aceto nobis evenit. Nam cum nequeamus sensu cernere ipsius generationem, rationi diffidimus. Cæterû si nil aliud saltem considerâtes omphacis cum eo differentiã æ-

R 4

quum

quum esse credere sciemus, quod non acidus modo, sed & acris quidam alius ei permistus sit sapor: quamobrem perfecte omphacis succus refrigerat, hinc est quod summe ardoribus proffit, siue ori ventris impositum, siue toris hypochondrijs, siue cuilibet alij quod refrigerare libeat. Secus vero habet acetum: nec enim ad unguem unum est, neque tantum acidum, sed & acris (alius quidam ei sapor permistus est.) Idem ibidem.

Quærendum ex tuis istis verbis est: utrum prius accadat parti additæ unio, an transmutatio. Nam quod sub animalis forma est, quæ fiet unum cum eo, quod eadem sub forma non est? Non est autem sub eadem forma nisi transmutatum. An vero transmutet prius, quæ uniat? Nequaquam. Non enim erit eadem forma in duobus corporibus. Duo sane fuerint, si unita non sint. Quid igitur? Unita erit mathematicè prius, & materialiter, quam naturaliter, & formaliter. Qua lege unum est corpus mathematicè ramus arboris: Cujus pars etiamnum vivens, pars arida est. Est hoc unum eadem quantitate, non eadem natura. Quapropter est abs te vehementer erratum qui præposueris unionem, neque docueris, quæ,

quæ, qualisve fuerit. Iul. Cæsar Scaliger Exercit. 101.

AN vero eadē auatrix, & alatrix? Eadem. Sed ne post tricesimū quidem cessat, ut ajunt, annum. Neque informatrix ipsa, sive plastica. Carnes enim reponit, eisque etiam apponit figuram non sine pristinæ figuræ commensu, atque portione. Quare non recte Vives. Nutritio est conversio nutrimenti in corpus animatum. Sed nutritio est unio naturalis nutrimenti transmutati. Idcirco non recte idem vocat virtutē mutatricem, incorporatricem. Alia namque mutat, alia incorporat. Itaque apud Galenum utrumque separatim habetur μεταβολή, καὶ ἑνώσις. Idem ibidem.

AT si tofus est Theophrasti πῶρ, sic enim Aristotelis πῶρ Theodorus interpretatur: jam neque tibi, neque mihi tofus compertus est. Nam tofum vulgare, quo Vascones ad furnos & caminos utuntur, brutam quidem inter lapides massam esse cōstat. Gravis est, surdus est ad ictus, & pertinax: neque abijcit, nisi quantum mallei mucrone decuri-

R s tur.

rum. Nusquam præterea squamma. Multum igitur humoris continet. Facies tristis, color cinereus, ignobilis, planicies subaspera. Fluvialis tofus, qui ad Oltum eruitur fluvium, levis, spongiosus, atque ad pumicem accedens. Theophrasti vero $\pi\omega\rho$ Pario marmoris similis est. At Pariū marmor mihi notissimum est, tam à tofo distans, quam à blumbo aurum. Nostrum tofum expressit Maro, cum in secundo Georgicon, appellavit scabrum. Scal. exercit. 57.

NEquè enim subtiliter dicitur: Mistio est miscibilium unio. Unionem audio: miscibile quid sit, quæro. Nam quæ sciam, cum quid miscere sit, ignoro? Idem sane per idem declaratum est. Potior hæc. Mistio est motus corporum minimorum ad mutuum contactum, ut fiat unio. Neque enim velut atomi Epicurei sese contingunt: ita corpuscula nostra, sed ut continuum corpus, atque unum fiat. Fit enim unum continuatione terminorum: quæ est mistis omnibus communis.

Ex hac concluduntur mistionum genera duo. Alterum metaphoricum: veluti cum Scalanorum genus ex Italo, atque Germano mistum esse dicam. Alterum siccorum corporum,

porum, sicuti milij, & fabarum. Quorum ex conventu atque coactione non fit unum, nisi laxa significatione. Vnumquodque enim granum sibi ipsi totum quoddam & est, & manet: neque cum alio continuatur ad unum corpus efficiendum. Erit igitur eorum mistio, quorū extrema cum aliorum extremis unū fieri poterunt. Ejusmodi liquida sunt. Quorum ratio cum sit, alieno finiri termino, facile eveniet, ut si duo liquida sese contingere incipiant, unum tandem fiant: propterea quod suis terminis coarctari nequeunt. Liquida non omnia intelligo, ne quis sophista de oleo, & aqua intempestive argutetur. Sane tam inter eadem, quam inter diversa fieri potest mistio. Quippe cum aqua aque, & cum aqua vini. Quid sit ergo mistio, & quorum satis patet: nunc quot fiat modis, videamus. Tres sive modi, sive gradus, sive species mitionis. Primus est eorum, quæ ubi coiere, rursus dissolvi, ac diffita esse possunt. Cujusmodi est, aquæ, & vini.

Separantur enim ederae vasis apud Plinium, ut accepit à Catone: apud nos panno. Quare tum mulierculæ, tum superstitiosi medici vinū lotū appellant; quod ita cōparant ut sine noxæ, quemadmodū nugantur, præbeant febrientibus. Alter modus est, veluti in ijs corporibus
natura-

naturalibus, quæ mista imperfecta nominantur. Quorum duo gradus sunt. Alter debilior, ut nubis, pluviae, venti, grandinis, nivis, roris, pruinae, & ejusmodi. Sunt enim exhalationes mistæ ex pluribus elementis, quæ haud magna cum re dissolvi possunt. Cohærent tamen arctius quam prima illa lege mistionis. Alter gradus est firmiori nexu compositus: velut in glebis, & lapidibus. Horum enim partes à partibus haud temere separantur. Mista tamen vocant potius, quam alia nobiliore appellatione, quoniã videntur illis entia inchoata. Tertia mistio reliquorum est, quæ nonnulli arbitrati suo composita, privatim nominarunt. Qualia sunt corpora, quæ vegetantur, ac sentiunt. Tot igitur modis unio fit. Nunc videamus, an una, eademq; ratione unio hæc in omnibus dicatur.

Dicitur sane. Quando unum corpus est cujus partium omnium extrema unum sunt inter se. Cæterum quia omne quod est, unum est non solum propter cōtinationem & privationem puræ contiguitatis, sed propter actum quoque: cujus vi fit, ut illæ partes unum fiant, contemplandum præterea est: an hæc tria genera unionis sint sub ejusdem actus ratione. Actum voco formam, perquam fit, ut partes, quæ natura sua, atque aptitudine coire
pote-

poterant ad unionem, unum actu sint. Respondeo. Non eodem modo formæ contineri. Ac de duobus extremis quidē satis patet. Quippe alia ratione unum est aqua vino mista, alia ratione sunt elementa in corpore leonis.

Crama namque illud, id est aqua dilutum vinum, non est unum forma, sed continuatione sola. Cujus corporis partes tot sunt simul, quot erant in suis totis prius, quam miscerentur. Vna quæque scilicet sub pristina forma sua. Vt aquæ pars aqua sit, vini vinum. An vero actu sint partes illæ? Non sane actu mathematicæ: quoniam non sunt terminis præscriptæ, atque separatæ, sed sunt actu naturali. Quia sua quæque sub forma propria. Quare non est unum ens formaliter, crama: sed tot entia, quot sunt intus, & extra partes. Vnum vero per accidens, sicut unum est frumenti, fabarumque cumera. Hoc minus est sensibus manifestum, sapientum intellectibus non occultum. Idcirco sub sua quæque forma servatæ partes de integro possunt segregari: ac seorsum sub suæ formæ vi coire ad unionem. Id quod clarius quoque patet in auro & argento per aquæ illius mirabilis facultatem separatis. Quæ eum quasi sub una forma nostris oculis apparerent, artis subtilitate effectum est, ut non unum corpus naturale, sed duo ita fu-

illc,

isse, uti postea visa sunt intelligere necesse sit. Quod sane fieri non posset, nisi formæ ipsæ integræ, ipsæ partes sub suis formis actu naturali servarentur. Quæ partes, si essent siccæ, nullam crearent in animis nostris difficultatem: sed quia liquidæ sunt, alterum amittunt, id est extremorum præscriptionem, alterum servant, scilicet formas ipsas. Idem 101.

Quia tum vini, tum olei partes quædam partibus omnibus aquæ sunt tenuiores. Contra, quædam crassiores. Idcirco ex utroque fax: quod in altero Barbari Tartarum, in altero Latini Græca origine Amurcam vocant. In aqua nihil, aut parum. Tota igitur aqua simul sumpta, tenuior. Nihil enim crassi, aut perpusillum habet: sed pene tota æqualis est. Celeriter propterea resolvitur: quod in consumptarum partium locum, nihil est, quod subeat, aut substituatur. At in oleo multum quidem æris est, sed aquæ, ac terræ plurimū. Idcirco frigore condensatur in corpus viscidum, ac lentum. Quapropter consumptis æreis partibus aquæ succedunt, quæ attenuatæ obtinent illarum locum. Idem.

Quem-

Quemadmodum & stercoreatio. Qua efficitur, ut laramen cum gleba cōiunctum Solis vi reddatur efficax ad fovendum semen. Natura ē monte materiam nō devehit in fornam: ignem non supponit. Iam scis, quid velim. Floccibus aquam non indit Natura. Indita aqua cum illis fervet opere Naturæ. Nō est lora mistio floccum, & aquæ, opera partiarij, aut vinitoris: sed aqua, & floccum succus: quæ duo facta sunt unum Naturæ vi. Quæ duo valde vereor, an ulla queas arte separare. Vereor, inquam. Quia nihil ausim de te vel Naturæ universæ, vel cuivis arti non polliceri. De igni vero æque falso. In Alembico enim coarervata & multa, & diversa, & cōtraria ita miscet in eo vase, quod Recipiens dicitur à sufflatoribus, ut nulla vi præterea sejungi queāt. Et profecto hoc quoque à Natura, ne ignis naturam temere discerpas à Natura. Vbi alia quoque subtilitas. Videtur enim etiam heterogenea miscere. Saccharum enim aqua incōctum ita miscetur ut non queat separari. Et urina, quæ falso dicitur conturbata, cum contra crassiores partes à tenuioribus separantur, rursus ignis opera cum iisdem illis confusæ commiscentur.

Idem,

Vt sub

VT sub ignis forma qualitates aquæ possint consistere. Quod si est auri eadem atque æris forma, ex ære procudito Philippeos, & cum præfecto, aut mercatore agito argumentis, illud esse aurum. Tibi sane mercator illudet. Aut si ad gradus formæ decurras in elementis, quasi ad formales differentias, quibus mista distinguantur: jam verum erit Parmenidæ illud, unum omnia: Tum vera erit hæc. Plumbum est aurum sub alia qualitate. Sicut Gallus sine plumis à seipso differt pennato: ita erit idem. Aurum est aurum sub plumbi qualitatibus. Felices follicoli, carbonivori, quibus tam bella fundis principia. Nam si plumbi qualitates non ab ulla forma peculiari prohibentur in materia plumbi, haud erit difficile auferre illas, deinde quæ auri sunt, imponere. Idem.

HVmanum caput effossum scribit Albertus aurea scobe plenum. In eo illud aurum, vel natum, vel generatum credere, puerilis, & extremæ dementiæ est. Equidem sic defossum puto, hæc ut impostura miraculo esset ignaris rerum naturalium. Fortassis ambitiosus nebulo id caverat testamento. Idem.

Quapro-

QVapropter quæ guttatim adhærescunt, guttatim quoque concrefcere, par est. Iccirco argentum vides, & æra, cum franguntur, pustulata. Etenim in eorum inanitatibus non nihil alieni est, quippe ær: ut in quæstionibus nostris responsum est. In quibus vero tanquam filamenta delineantur: ejusmodi videmus quosdam lapides, quibusdam quasi venarum pictos ordinibus: id adeo fit, quia materia, non rotundis, sed oblongis corpusculis alligatur à Natura. Crustatim alia, velut Aster Samius. Quibus in rebus opificis catæ subtilem convenientiam depræhendas. Guttæ namque puncti referunt naturam: venæ, linearum: crustæ, superficierum. Hoc ita esse videtur ex eo, quod inchoata materia hæret in quibusdam, quæ nondum perfecta fuerit. Ut extrinsecus applicari, non intró admitti, manifestum sit. Quasi si concretam aquam poma cuipiam adhærescētem, diceres, fore aliquando ipsius partem pomi. Idem Exercit. 102.

QVod si ex ære quoque aurum conficit Natura: unum tantum metallum erit, cætera omnia metallica, & impura. Tanto mi-

S

nus

nus excocta fuerit divisio. Ferrū tamen exco-
qui à Natura, ut fiat æs; id vero falsissimum
est: quippe æris usus prope nullus. Si ferro ca-
rendum sit nobis, haud sane bene, ut opinor,
agatur nobiscum. Quin hoc ad hominis u-
sum moliri parentem Naturam potius, quam
aurum, qui negarit, in avaris, non in sapienti-
bus, huic liceat nomen suum profiteri. Ad-
hæc, quemadmodum occæperamus consti-
tuere, unaquæque species sibi pura, & perfe-
cta est, præsertim si ad genus referatur. Qua-
re non licebat tibi, per ista secare genus sic.
Metallum aliud perfectum, aliud imperfectū.
Quod enim imperfectum est, in nulla specie,
vel reponitur, vel existit. Cujusque enim rei
essentia est indivisibilis. Essentia vero sola, per-
fectio est. Itaque si plumbum est impurum, a-
liud est quam plumbum. Præterea minus in-
ter se respondent differentie. Argenti duritia
ad secandum, nulla: & facile flectitur, nedum
retunditur. Ferri duritiei nulla comparabilis.
Illud etiam minime aspernandum. Ferrum, ut
ex eo fiat æs, an in ea excoctione durius fieri,
sit necesse. Ipsum enim durius ferro non est.
At ferrum quo magis coquitur, eo durius fit:
deponit namque lentorem illum, quod fiat
primum quidem rigidum, tandem vero fragi-
le. Sic etiam illud Aurum, quod è Garumna
colligi

colligi vidimus, prima fusione cerea prope-
modum mollitudine fuit: altera deinde, ac
tertia durum factum est. Idem 106.

CÆterum suo quicque incensu perfectum
est, uti dicebamus. etiam Pulex, etiam Ri-
cinus. Tam vero sunt alia metalla à Natura in-
stituta, ut ex eis aurum fiat: quam ceteræ ani-
mantes, ut ex eis fiat Homo. Non est ergo ve-
rum, quod infra dicis: Aurū esse metallorum
perfectionem, atque conatum. Idem Exer-
cit. 106.

Iustinus libro ultimo in Galatiæ parte tum
ferrum celebrat, tum aquarum vim ad ejus
temperamentum commendat, duobus positis
nominibus fluviorum, Birbili, & chalybe. Hoc
apud alium non memini. Ad Bilbilim in Cel-
tiberis fluvium Salonem, qui ferrum gelaret,
scis à Martiali commemoratum. Scaliger in
Card. Exercit. 107.

Habet enim omne vinū in se terreum, &
siccum aliquid, quod destillatione nobis
separatū, adeo tetrum, horrendum & graviter
olentem fœtorem exhibebat, ut non tantum
vascula quibus continebatur, sed & ipsas ci-

stas imo & conclavia adeo inficeret, ut Asam
foetidam quis accensam dejerasset. Epist. Mat-
thiol. lib. 4.

OMne quod solvitur necesse est salis aut
aluminis, vel eorum consimilium Natu-
turam habere: Neque inveniuntur alia solvi
præter illa. Igitur quæcunque solvuntur ne-
cesse est per illorum naturam solvi. id est, in a-
quam redigi. Quoniam autem major salium
horum mineralium pars, & præsertim ex ipsis
paratæ aquæ, sapore & odore foetidissimæ sunt,
horribiles & arrosivæ, atque humanæ naturæ
abominabiles, ideo pleriq; isti hætenus plu-
rimum omnium sapere vili sunt, optimeque
se rem confecisse putarunt, qui illud ita para-
rent, ut minimum in se corrosionis haberet,
ac quam tutissime intra corpus exhiberi pos-
set. Hæc & ipse mecum animo, quam diligen-
tissime reputans, in eam tandem deveni sen-
tentiam cum experientia doceat, Salis com-
munis usum humano generi, non modo, non
noxium, sed pergratum, ac adeo necessarium
esse, ut neque sine ipso aliquis nobis cibus ar-
rideat, & si quis diutius eo ablineat, in mor-
bos ex putredine facile incidat, sicut & car-
nes, & reliqua edulia humidiora pleraque, nisi
ipso

ipso conserventur, putredini quam maxime, sunt idoneæ: cum inquam, ita se hæc habeant in spem venisale illo communi foelicius fortassis & æque facile, ac alijs Salibus in aquam aurum redigi posse. Idem ibidem.

Igitur duas materias eadem forma non eadem informabit. Aut materia erit sine forma: ut sis novæ Naturæ parens. Etenim aquæ materia sine aquæ forma est: & tamen illius formæ materia est: Postremo quam crasin veram negas esse millionē, veram efficis generationem. Vnum sane verò erit, quia forma una: quippe vini. Quod etiam scribis, vini formam ubique conspici: tantum tribuis hic oculis ad formarum visionem quantum supra, cum eis ratiocinationem atque iudicium attribuebas. Craseos vero ac generationis differentiæ familiari exemplo depræhendentur; Aqua ex qua vinum fit in uva, formam amittit suam, & fit vinum. Quæ vino admiscetur aqua, ejus forma non corrumpitur in simplici mistione illa, quemadmodum in translationis hujus accessu dicebamus. Est enim, per crasin unum aggregatione liquidorū; sicut acervus cumulo siccorum. Differunt autem, propterea quod in liquidis nihil intercedit: in siccis

aër intercedit. Quod vero etiam aquæ forma, non autem sola vini forma in tua illa sit crasi, tuo, aliorumq; pateat experimento, quorum opera vinum ab aqua separatur. Scal. in Card. Exercit. 101.

Sacchari & mellis præsentia sæpe noxia fuit, Si spiritum mellis acutissimum & venenatum, si sacchari abominabiles sæculétias conspexissent Arabes, parciores & cautiores procul dubio fuissent, in proluxa & nimis ampla Syruporum ostentatione. Vide de hoc Cratonis Epist. Vbi probatur Zacchari usus Calculosis. Vide I. Holl. de apparatu Zacchari, & L. Gryllum de Saporibus, &c. P. Severinus.

NEquè vero tibi negandum fuit, eum esse substantiam: quia duæ forent substantiæ in ære ignito. Profecto ita est, quæadmodum in spongia vel in panno aqua. Metalla namq; rata sunt: quam ob causam pulsata sonum edunt. Aëris enim plena sunt. Id quod etiam, cum franguntur, apparet ex situ partium. Pustulata enim videmus ea. Ob eandem rationem celeriter concipiunt calorem. Quod vero obijeis: accenso, atque extincto in metallis

tallis igni: fore, ut fiat generatio, & corruptio: quid mirum? Quid tum postea? Fit hoc item perpetuo in corporibus animalium. Simili modo generatur ignis in meatibus ferri: continetur, variatur, crescit, decrescit, corrumpitur: quo ros, alijque succi, spiritusque ipsi in carnis partibus carne vacuis. At si esset ignis accidens, non substantia: proprium subiectum neutiquam corrumperet. Nam quæ natura consumit principia sua? Actio siquidem fit à valentiore. At principiorum actio est, non passio. Et à subiecti principijs fluunt accidentia. Si igitur depascitur & absomit id in quo est; Igitur non habet proprium subiectum. Aut ergo substantia est, aut non ens. Scalig. Exercit. 12.

IN arboris ramo', cujus pars arida, pars vivens est, duo sunt naturalia corpora, duæ materiæ, duæ formæ, eaq; non ejusdem generis. Neq; enim de utraq; parte univoce (id est secundum essentiam & definitionē) prædicabitur id, quod de alterutra dicitur. Hæc enim arefacta pars, privata est ea forma, quā prius habuit, & quā retinet adhuc ea quæ vivens est. Ex his apparet, Scaligerū priore loco Mathematicū opponere Physico: & quod ibi dicit: Nō eadem

dem natura: hoc posteriore loco dicere: Non ejusdem generis. Ramus, cujus pars arida, pars animata est, unum corpus est mathematicum, id est per continuitatem mathematicam. Partes enim nondum sunt separatae, discreteque, sed adhuc communi cohaerent magnitudinis termino: non per physicam seu naturalem partium inter se continuationem, colligationem, synecchiam, & cohaesionem; non per formae continetiam & unionem essentialem: non per dependentiam ab uno principio: quia non una eademque communi forma substantiali est formata utraque & arida & viva pars: non per contactum mathematicum. Cocle-
nius in Scalig.

R Amum autem vel virgā, partim viridem, partim siccam non habere veram seu naturalem partium continuationem, propter diversas formas essentielles: viventes vero partes inter se continuatas esse unitate formae informantis: sentiunt etiam Scholastici Doctores plerique. Idem quoque sentiunt, substantias, quae distinctis formis essentialibus constant, non constare eadem numero materia. Idem ad finem
proprie.

Si fer,

SI ferrum esset cat' usian ignis ignitum: Id est, sequeretur dari naturalem penetrationem corporum & dimensionum ignis & ferri. Sed hæc in natura est adynatos: 2. sequeretur & duas perfectas formas substantiales ignis & ferri esse in eadem materia ferri. 3. necesse esset totum ferrum redigi in cineres. Futurum enim esset, ut ignis summa vi ardoris omnem ferri frigiditatem, siccitate vero intensa omnem humiditatē ferri tolleretur, partesque ferri nullo amplius humidi glutino coherentes in cineres dissolverentur. At hoc nō fit. Non igitur substantia sunt, sed qualitate sua ignis implet ferrum, neque calore igneo; eoque non numero, sed specie, eodem. Id est, calor, qui est in igne, non transfertur in ferrū, sed alius similis in ferro per contactum ignis excitatur. Idem.

Postrema sentētia probabilior hæc est. Ferrum vere est ignitum, vel quia multis extremis particulis ignescit, sed ita ut forma ferri corrumpatur: vel quia omnibus poris & venis ignem accepit aliū numero ab igne, à quo fit. Poros in ferro esse probat experiētia. Quo enim plus tūditur, eo magis partes ejus com-

S s pri-

primuntur ac subsidunt, factis nimirum poris angustioribus. Ignescere quasdam ferri particulas itidē restatur *πείρα*. Videmus enim eas, quæ igni viciniore sunt, redigit tandem in cineres. Hoc autem fieri nō posset, nisi prius in ignem, corrupta ferri forma, cōversæ fuerint. Idem.

Ignis non currit seu accedit in ferrum, sed in loco remanens suarum particeps virium ferrum reddit, & se totum illi cōmunicat. Ignis est in ferro & *μεταβαλῆκῶς*, non transitive seu ex progressu, ἀλλὰ *μεταδοτικῶς*, sed distributive seu participative, seu ex participatione. Id est, Ignis cum ferrum sit candens & ignitum non progreditur, nō transit, non excurrit substantialiter in ferrum: communicat autem se & vires suas ferro: quia aërem qui in poris est foris, ipse manens loco suo, accēdit, & ipsum ferrum calefacit atq; ignit. Idem.

Si substantia ignis est in ferro, fiet penetratio diametrorum seu corporum. At ab hac natura abhorret. Ergo substantia ignis non est in ferro. Respondeo. Negatur consecutio. Inest enim in poris ferri ignis, sicut aqua in spongia, vel madido panno. Ac sicut sponsia vel madidus pannus madefacere dicitur, ratione
aquæ

aquæ quæ illi inest : sic urere dicitur ferrū ratione ignis qui est in poris ferri. Idem.

ET exerc. 16. ubi quæritur. Cur ferrum vel æs citius & facilius ignescat, quam lapis, respondetur sic ad quæstionem: Quædam deformem habent constitutionem. Sunt enim eorū minimæ partes solidissimæ, sed situs earum laxiusculus, ut in ære. Æris igitur rare partes, æris vacuæ, aëris plenæ, cito concipiunt calorem: Ignitæ postea partes illæ solidiores conceptum retinent diutius. At in lapide non insunt illa tam crebra, tam laxa intervalla, sed solidæ partes intra se conjunctiores atque affines magis. Idcirco serius ignem intro admittunt. Et Origines lib. 2. de principijs cap. 6. Si massa aliqua ferri semper in igne posita sit, omnibus suis poris omnibusque venis ignem recipiens, & tota ignis effecta, id est, ignita vel igneo calore informata, &c. Ita enim loquitur; quia ignis usquequaq; immeat poros venasque ferri, quæ Græcis est perichoresis, intima pervasio. Non dico igitur usquequaq; immeare ferrum, quia quædam ferri partes tantum ardorem seu calorem

summum concipiunt,

Idem.

Sic

Sic etiam ignis non impertit seipsum eundem ad numerum ferro, sed ignem generat agendo in ferrum, & ex eo educendo aliam ignis formam. Quæ sententia etiam Zabarelle est. Porro autem quæritur: An in ferro ignito præter calorem ignis, sit etiam subtilitas, raritas, & levitas ignis. Respondetur: Sunt in ferro ignito etiam levitas & subtilitas ignis, quatenus ignis natura in eo esse dicitur, per unionem. Nam, ubi est rei forma substantialis, ibi quoque sunt emanantes ab ea qualitates, cum illa harum effectrix sit interna, non externa. Iam vero ignis calens, rarus, subtilis est in ferro cadente. Idem.

Quæritur etiam: Ferrumve, an ignis urat? Resp. Quæstio est similis huic: Hominiſne anima an corpus scribat, edat, bibat?

Postremo quæritur hic: An unio ferri & ignis sit essentialis, an accidentalis. Resp. Mihi videtur esse accidentalis, Id est: ferrum & ignis fiunt unum non per se, sed per accidens: fere sicut spōgia & aqua qua imbuta est. Nam: Ea tantum faciunt unum per se quorum alterum est actus, alterum pura potentia. Hic ferrum non est pura potentia. Ergo ferrum & ignis

nis non sunt unum per se. Seu. In unione essentiali, unum est materia, alterum forma. Ignis non est vere forma usiodes ferri, nec ferrum est materia ignis. Ergo ignis & ferri non est enodes.

NAm quæ tenuior, etiam levior est, atque hanc facilius aliud corpus permeat. Graviorem efficit crassitudo, ut marinam: quæ eo nomine pondera maxima sustinet, & Lacus Palestinæ (quem alij mare mortuum, alij stagnum Asphaltites, seu bituminosum appellât) ob aquæ gravitatem instar luti omnia fert, nihilque submergi patitur, non si hominem ligatis manibus pedibusque in illum conjeceris, ut ex Aristotele docet Galenus. Idem testatur Plinius, & præterea refert in Armeniæ majoris Arethusa nihil mergi posse. L. Iubertus paradox. decad. i. demonstr. 6.

Paulus Ægineta Galenum & Hippocratem imitatus, eam frugi esse putat, quæ æstivo tempore frigidior, brumali vero calidior est. Vitruvius aquæ probitatem experitur, si in vas corinthium, aut alterius generis, quod erit ex ære bono, sparsa, maculam non fecerit. Optimam

primam quoque esse dicit, si in aheno defeta
vesceta, & postea requieta & defusa fuerit, ne-
que in ejus aheni fundo arena neque limus
invenietur. Palladius eadem refert, dum no-
vam aquam probare docet. Idem ibidem.

IN peregrinationibus aut exercitu aquam
sic præparari docet Aëtius: Fossæ plures
ordine dispositæ consequenter sunt facien-
dæ, ab altissimis locis ad declives. In has ter-
ra dulcis ac pinguis ex qua fætilia fiunt, mitta-
tur: deinde per eas ducenda est aqua. Sem-
per enim in fossis reliquetur aquæ malitia. I-
dem.

NAm omne decoctum, quamdiu coqui-
tur, salius semper evadit, post autem ama-
rum, ut docet Galenus, & vel ipsa aqua opti-
ma (inquit) diutius cocta saliam qualitatem
tandem assumit. Hinc videas jus carniū mo-
dice salsum, si paulo diutius decoquatur, ut a-
quæ portio multa in vaporem abeat, salissi-
mum evadere. Ob id fontanam elixatione ad
meliorem naturam permutari (quæ deterior
est natura) dicebat Galenus, hæc caute & pru-
denter subjungens: Nisi longius decocta, salsa
reda-

reddatur. Nam salbedo fit, cum tenuiores aquæ portiones coctura pereunt, & crassiores quæque aduruntur, quomodo etiam mare salsum evadit, Solis calore in halitum solvente quicquid erat tenuissimum atque dulcissimū. Idem.

Limosam, salsum, & bituminosam excolatione purgari scribit Ægineta: optime vero transcolari per arenam dulcis, id est insipidi soli. Huic ergo quadrarit emendatio paulo supra ex Aëtio tradita, quæ fit aqua per fossas terræ dulcis permeante. Nam cum per cæcos meatus transfluit aqua, in ijs quicquid erat crassioris & alterius substantiæ deponit, novamque ex solo dulci insipidove quod verrit, qualitatem nanciscitur. Ea ratione fit, ut in maris littore semper aqua dulcis inveniatur effossa terra, quod docet Alexand. Aphrod. & ante illum Arist. Etenim per terræ (quæ non nisi in superficie salsa est) angustias transcolata marina, ex adustione contractam saluginem, amarorem, crassitiemq; amittit, & terræ novas qualitates accipit. Idem.

Hoc

Hoc quam illo modo magis frigeſcit aqua-
nam & puteana deprompta, ſi in eodem
puteo pernoctet, frigidior erit. Cuius eventus
cauſam inſtigat Plutarchus, ſed non ſatis ex-
plicat. Id forte accidit quia noctu aer frigidior
per antiperiſtaſin tepidiorem putei aquam
reddit: eoque fit ut jam deprompta minus ſit
tepidi. Nive circum poſita aut glacie, quibus
hæc in promtu ſunt (ut Romanis, qui ad ma-
gnatum delicias adhuc hodie in ſubterraneis
locis, palea involutam nivem per maximos æ-
ſtus ſervant, ut audio) vas eximie refrigeratur.
Neronis principis inventum eſt, inquit Pli-
nius, decoquere aquam, vitroque demiſſam
in nives refrigerare, ita voluptas frigoris con-
tingit ſine vitijſ niviſ. Idem ibidem.

Sed mirum eſt illud, nitrum (quod ſane ca-
lidum apparet) frigidiffimam reddere. Ad
principū delicias, qui æſtivo tempore frigidius
bibere appetunt halinitrij libram in maluvio
aqua pleno diſſolvunt. In id lagenas vitreas,
ſtanneas vel argenteas, aqua plenam immer-
gunt, & aſſidue movent. Ea ratione po-
tus non modo jucundior, verum-
etiam ſalubris paratur.

Idem.

F I N I S.

INDEX

LUCIANI HERMOTINUS.

SI quis piam fortasse illorum interrogaret
dic mihi inquires, ô Lucine, si quis Æthiops
qui nunquam alios homines cōspexisset, qua-
les nos sumus, propterea quod nunquam per-
egre extra patriam profectus sit, in quadam
corona & conventu Æthiopum pertinaciter
affirmaret, diceretque nusquam gentium ho-
mines albos aut flavos reperiri, nunquam ul-
lius alterius coloris quam nigros: nunquid ti-
dem alijs, suis dictis faceret? Diceret autem ad
illum quispiam ex senioribus æthiopibus. Tu
vero unde hæc cognita explorataq; affirmas
audacissime? neque enim unquam à nobis
suscepta ad exteros populos profectioe per-
egrinatus es. Neque per Iovem qualiter apud
exterarum nationes sint, unquam pervestigasti,
aut præsens oculorum testimonio didicisti.

**INDEX AVTOSCHE-
DIVS LIBELLI.**

De aquis, locis, succis &c. lapidescen-
tibus.

A <i>Pud Laodiceam hierapolis</i>	<i>fol. 1</i>
<i>De Elsa flumine</i>	<i>3</i>
<i>Fonte apud Tiliaventum super phormiū</i>	<i>5</i>
T	<i>D. Lon-</i>

<i>D. Londinensi fonte in Anglia mirabili</i>	6
<i>Ad lucū Beli prope montem pessul. Baler-</i>	
<i>ua</i>	8
<i>In agro Pisano & Lucensi Stiria pralonga &</i>	
<i>columna visenda</i>	9
<i>Prope Avernorum Hergobiam</i>	9
<i>In vico Hiuret. nō procul à Viēna Allobrogū</i>	9
<i>In Eubaea & Hierapoli phrygia</i>	10
<i>Italia aqua aliquot ferrata, aluminosa, lapi-</i>	
<i>descunt & tamen prosunt calculosis</i>	11
<i>De Tibure & Aniene flumine & Albulis</i>	12
<i>De Locis ubi sal exciditur, post annos aliquot</i>	
<i>relicta instrumenta ferrea reperta & alio</i>	
<i>loco gallina cum ovis</i>	13
<i>Fons Stygos in Arcadia lapidescit</i>	14
<i>Convallis volatica prope Aponem lapidea</i>	
<i>ex aqua</i>	16
<i>Albula & Sulphurata pleraq; incrustantur</i>	
<i>de locis in Italia, ubi res extrahuntur la-</i>	
<i>pidea diverse</i>	17. 40
<i>De Littore apud Palestinam arenis in saxa</i>	
<i>durescentibus</i>	18
<i>Ossa belluarum marinarum Luneburgi in</i>	
<i>lapides conversa</i>	19
<i>De fonte in quo avium prater volantium</i>	
<i>pēna dirigescūt, ut volatus phibeatur</i>	20
<i>De amonis cornu & arietū cornibus &c.</i>	20
<i>Cor-</i>	

Cornua in Germania quasi hopliti lapides 21
Balnea ex Sale gemma, injecta migrare in sa-
xa faciunt 27. & 173. de aqua Berilli

Patavij Mamma muliebris in saxū cōversa 27
Decote ex fago & alno. Hülke Westein 29
& 255.

De Stirijs & Pyramidibus in Speluncis & ea-
rum cameris pendentibus 30. 31.

De gypsellis 31. 113. Friburgi apud Canonicū
vidimus ex Italia allatos, Matthiolo præ-
sente & c. N. Andelsinga prope Tigurū a-
qua tophi. V. aqua pota Strumas gignūt? 32

De fungis petreis, id est, Monmilch 32. vidi
ego in Hohen Königsburg Castro cum se-
querer Marchionē à Burgavv N. De hā-
mite & Stalagmite ex guttis aquarū 34

De VVallstein & Choeradicis ad Brunegg in
Helveticis, Lauffenburg & c. 35. Tophi in
Dacia & Iūci lapidei ad mare rubrum 36

In Heroo sinu maris Laurus, olea, Thym^o qua-
si in lapidē conversa, de Edera folio saxeo.
Lapide in nodo radicis junci & c. 36

De Castello Rancolano apud Senam urbem,
ubi 2. fontes, res injectas indurantes & c. 38

Ostrea durissima ex aqua corpore scit. chamae-
leontem in Cypro solo aëre vivere vidi-
mus.

*Arboris ramus cum nido & pullis in lapidem
 versa colore servato 48.54*
*Integræ abietes in Saxa mutata intractu
 Elbogano 48*
*Amnis Sylar folia, ramos in lap. convertit
 Domitio*
*Brufonio oculato teste 48. Cortices annos
 ostendunt fons vulgò Kindenwasser.*
*In Dacia Cepusij aqua hausta in urceis con-
 crescit 48*
*Langius cotem lapideam ex ligno quercino
 sub terra defosso, ostēdit 52. vide supra 29*
*Aque pluvie alis lapidescunt & ligna ijs locis
 indurantur 54*
*In Gotthia fons qui o. in lapidem & de Fri-
 derici Chirotheca 54*
*Apud Zepusios Kauschbach instar piscine
 stagnat, & omnia indurat 62.131*
*Item apud pagum S. Ioannis D. Andree &
 alius insignis ad eadem D. Martini 62.63*
*Domos ex aqua factas inhabitant accolæ
 Zepusiens. 63. ubi & fons tumuli qui ex-
 undans novos semper alveos quærit*
*Ad arcem Fileg Comitatus Neogardici Spe-
 cus stillans stirias, ubi videas Saxa quasi
 in statuas hominum concreta 64*
*De salis lapicidinis, instrumentis relictis, in-
 dura-*

- duratis & gallina ova incubante integra
adhuc & incorrupta supra. De trabe du-
rissima ex Sale Desiensis fodina & carbo-
nibus lapideis 65
- De succino quomodo obvia quavis rapit &
coagulat 66. de quo consule multos bo-
nos Authores
- De aquis coagulantibus 68. ex Alberto Ma-
gno Avicenna ut supra
- De fonte ad Veronae oppiduli mania lapidi-
fico in Gallia 73. ubi rei pars porosa perfe-
cte, pars muscosa adhuc mollisq; &c.
- Quinquaginta Rustici, item mulgentes cum
vaccis extincti ex terra motu in Saxa
mutati metamorphosi admiranda, ex lo-
ci proprietate 80
- De fœtu lapideo per annos aliquot multos ge-
stus apud Senones 84
- In Gallia occitana apud Sevenos aqua in
Saxum etsi clara, concrevit 93
- In Lydia circa Pergamum obstructo orificio
fodina, post annos aliquot amphora &
vasa alia manuarum, & ossa humana in-
durata reperta 96
- Circa Cumanum flumen in Italia res injectæ
indurantur 97

*In Scotusis Thessalia fons qui vulnera &
fissa ligna glutinat* 97

*In Illyrys qui Aridiae vocantur aqua in
vere solum sub dio, noctu sexto die conge-
latur & optimum Sal fit* 97

*De tophis Baldensibus ut Beuchlingi botri
instar, cortices, ligna, rami folia in saxa
corporata* 98 *Francoford. ad viadrum.*
*Ita manica, chiroteca, trabes molares in
saxa. Prope Torgam, lignum in saxum &
dimidia pars est adhuc lignea.*

De Matrice mulieris lapidosa Dole visa 102
*Charta propria ex clivolo historica de aquis
admirandis* 104. *& avibus rigidis. Guls
de flûß aureo flumine*

Lapides à ramentis aquarum 114

*Baln. S. Philippi Senæ, gignit lapillos quasi
gypsatos de quibus sup.* 114

*Stillantes Stirias aquæ ex calcar. gyps. lapide
& specularis lap. melites galactices* & c. 114

*Matthiolus arboris ramum ostendit (quem
nos Oeniponti vidimus quoq;) ex parte
lapideum, ex parte ligneum* 114

*Equi testiculum Venetys Golb. mercator, In-
stitor Fuccarorum, ostendit Matthiolo &
alijs* 115

In

In subteraneis fodinis arbores reperta in lapides conuersa, stantibus ramis, Cortice, medull. &c. Agricol. 114

*In Hetruria ex agris aratro proscissis, coch-
lae, buccinae, lapidosa reperta* 115

*Fodinae quasi in utiles derelictae, in quibus cū
tempore denuo materia lapidescens cre-
vit ut aditus & ingressus phiberetur* 116

*Vidi & videre est in Cavernis petrosis & an-
tris litoralibus aquam Clariss. mox à de-
cursu lapidescere 93. itē marmor ex aqua
fit in Scotia*

*Ferrea fodina in Ilva Insula metallicis iterū
metallo repleta* 116

*Conchylia & dactyli allati non longè à Ti-
mauo fonte prope Divinnum castrum &c.
Matthiolus testatur* 12

*Didacus Mendochius Hispanus lapideas ta-
bellas ex agro Veronēsi allatas ostēdit* 121

*Polybius de piscibus fossilibus ad Narbonem
amnem & prope celtas & ratio historie
121. Ita ad Albim & in ponto*

*Aqua lapidea in Bohemia iuxta Valkam &
Carolinas & aqua Syllovv Cōtusiorū* 130

*Spelunca ad Devernā in Britannia, in qua
omnis aqua coagulatur* 130. 164

T 4

Fer.

Ferrum in Cuprum aqua mutans 130. 27, 131
 De lacu Hybernia: fluvio Barsia in Hun-
 garia
 Fileggo ditionis Novigard. 135
 De fluvio juxta Carthusiam Francoford. ad
 Oderam qui omnia mutat in Saxa ubi ra-
 nas vivas 3. Regum festo vidit 132
 Molitoris equus in ventriculo globum ha-
 buit lapideum, capitis instar, ex usu a-
 quarum non longè à Schwaz 136
 Aqua adamantis omnes gemmas indurat &
 Alabastrum molit. 138. De Bilbili fl. Hispa-
 nia, qui gelat ferrum 275
 Omnis cōcretio à Sale & faba in terra salsa
 lapidescit supra de aqua pluvia 139
 De lacubus qui nullo frigore congelantur ob
 bitumen 164
 De pumice qui ex spuma quasi unde nomen.
 Animalium partibus, corticibus radicibus, in
 lapide propè mare cū versis 168. ut & Succinū
 Conchæ lapidose rediviva, & frondes intra
 marmora vidit Leo Baptista 169. prope
 Brutias
 In Thessalia Gracia Ismasar amnis, præ geli-
 dus, omnia concrefcere facit in lapid 170
 Fons apud Gimetri Castrum non longè à
 Vienna Allobrogū si quid canali inscul-
 pis,

<i>pis, cras lapis, cum re impressa. Ita de aqua</i>	
<i>prope Gratianopolim</i>	171
<i>De pisis in siliquis lapidosis</i>	172
<i>Panis prope Toratam in lapidem conversus</i>	
<i>colore manente 184. Vide Gesnerum de fi-</i>	
<i>guris lapidum</i>	87
<i>De lapide pani simili apud Rotuvvilam. De-</i>	
<i>monis panis dictus</i>	
<i>De Alpinis & Belsicis in Gallia. Ita apud Al-</i>	
<i>lobroges ad Gymenium vicum ubi ligna</i>	
<i>in lapides</i>	248
<i>De Marmoreis lapidibus in vesica</i>	248
<i>De fonte lapideo inter Löffingen & Bollam</i>	
<i>ad But amnem sito</i>	191
<i>Malmundarij in ditione Leodiensi fons, cu-</i>	
<i>jus aqua certis anni temporibus in tophū</i>	
<i>abit. Geringus</i>	178
<i>Capilli ex ducia & embrocatione balnei S.</i>	
<i>Philipp. Senis q. Zaccharo incrustati & ri-</i>	
<i>gidi q. pruina</i>	113
<i>De Strumosis & Coerachicis aquis, locis &</i>	
<i>hominibus</i>	
<i>Ad Saltzam 14. ad Andelsingam propè Ti-</i>	
<i>gurum</i>	32
<i>Norici, Saltzburg. Oenipont. Curia, Rhet.</i>	
<i>Styri. Carinth. & c. Choeradici</i>	51
<i>Scaliger de Strumis</i>	142

*Bruërinus 238. Farnelius Paracelsus 100. de
Endemicis morbis 101. Saracenus*

*De Leguminibus Coctilibus &
ateramnis &c.*

*Plutarchus frigori ascribit causam 23.
Vbi de fructibus frugibus, sub dio. De di-
versis sulcis unius agri contiguis*

*Ioan. Baptista Portus 28. pro loco, ubi citat de
agricultura libros proprios nota de petri-
fico succo per poros attrahente planta ex
Georg. Valla vide*

38

Theophrastus Græcus

81

*Faba & legumina in terra salsa & ob plu-
vias quasdam lapidescunt*

139

*De Mari, Sale & eius viribus, item de
Alcalibus & Vrina.*

*De areis Salinarijs, Rautten vulgo, &
quomodo Sal per Solem efficitur*

15

*De aquis bonis & salubri-
bus.*

*Vt de Tybri, Nilo & alijs & utrum re-
frige-*

frigeranda coquenda &c. 55. 150. 151. (*calida tamen nō medicata Septalius & alij*)
192. 209. 201. 225. 228. 230. 234. 242. &c.

De agris lapidosis,

Agro Bethlehemitico cicerum 158. *sic alijs* 37. 53. 121. 131. 191. 156. *Agrorum sterco-
ratio* 257. 271

Porus quid 266. 270

De corallo, lithospermo 122. 223

Ollis naturalibus sub terra 132. 175. *Nota om-
missus locus ex Cratonis Epist. tom. 3. fol.*

390. *Vbi Georgij Vberi descript. elegans.*

*Vid. & G. Agricola quem citat Gesne-
nus de fossilibus* 87

*Cacabis lapideis Cumanis & Vasis porcella-
nis* 143

De Cristallo 53. 172. & *alias*

Puteolano pulvere 14. 17. 22

De Vrinis, Tartaro, fæculentiâq; 178. 185. 212.
245. 249

*De poris & inanitatibus lignorum, lapidum
carnium &c.* 28. 42. 45. 114. 115. 118. 137. 139.
281. 282. 283. &c. 222. 282.

Reme-

Remedia ad Calculos 5.10.12.103.213 215

Vide Cap. lib. lib. 4. Mercurialis V. lection.

quod hic omissū ut alia ob pralirationem

*Vbi docet fictiles & lateres liquari ob aquas
subtiles & penetrantes per alchym. in vē-
tas Arist. ignotas*

Vbi dentes ob hydrorū excidunt) 11.30. 48

121.147.200.

De quis acribus & q. corrosiuis vide 58.103

148.250.269.276. *ubi a sinu fl. vestes cor-
rumpit*) 169.178.204.

*Quomodo porrò ligna lapidescant & qualis
mixtio vel unio ex Card. Coclenio &
Scaligero & alijs obiter constabit. At in
tertia parte ista V. D. expediemus uberius
ut & alia*

De Silice per artem & aliàs 140.258.

De pluvijs salsis & aliàs de Sale 151.188

*Subtilior quorundā ratio cōcretionis vel in-
durationis (nam ad calorē, frigus, aērē, gy-
psū, alumen, berillum, calcarium lapidē
Salis spiritum & similes causas confugiūt
multi)* 14.19.40.49.75.94. 118. 141. 159.
168.186.255.

*De Vrina per aliquot dies colligenda ex Fon-
seca, Cardano, Monarde, Scaligero, Carda-
no, Brasavola*

Theo-

Theophrast. quadam leges hic. Item quomodo sal ex hac conficiatur. Nota historiam fol. 211. nam ut aqua quadam procursu indurantur: Ita in matula.

Analogia. Vide

12.74.245

De lignis ex parte dimidiata lapidosis, ex altera ligneis, figura, superficie, colore, ductu fibrarum, & striarum servatis &c. 6.15 28. 99. Ita corallium ex altera parte saepe ligneam substantiam obtinet tota arbore maris non absoluta &c.

De sale & hujus, virtute efficacia &c. obiter.

Fol. 20.24.26. (Tu consule) ut in paralipomenis notavimus nostris, jam temporis angustia exclusi non editis, Anonymum, Euonymū, Rubeum, Andernacum, F. Portā, Leon. Suavium. Matthes, Leorinum, N. à portu, Card. Scalig. Ferentium, Matthiolum, & alios) Thom. Iord. 55.75.276. Authorem de Salibus & aluminibus apud Vincentium in speculo vide & 80. 104. 108. &c.

Reliqua tuae indust. committimus, & nostri locos communes multum posse. Antilogias,

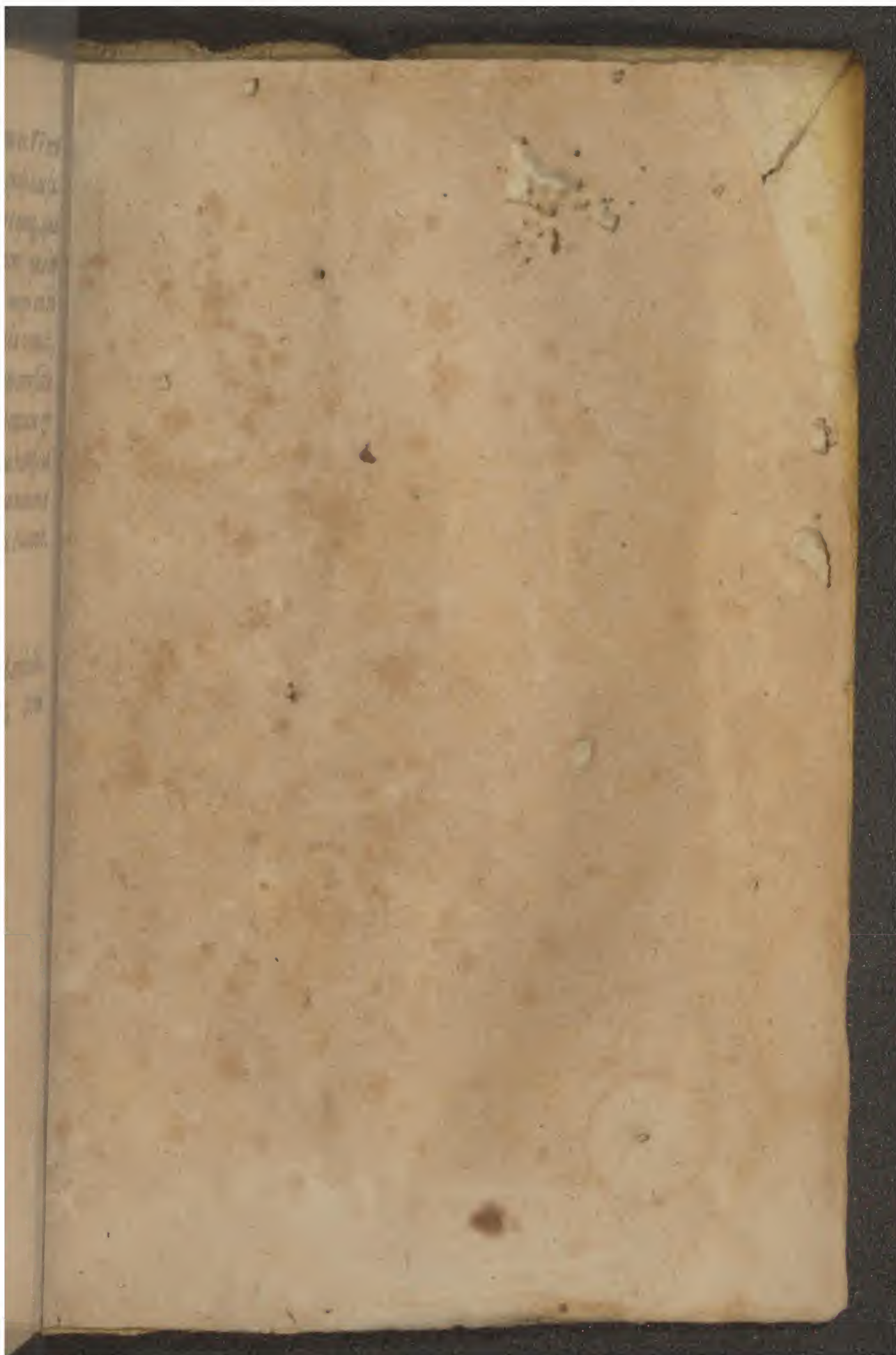
gis, in tertiam partē distulimus ex V Veri-
hero. Quamquam quotam quaso hæc fa-
ctura essent partem, si cetera quoque, que
adhuc ignota latent, proferrentur? qua in
re nesci profecto, socordiane magis an in-
gratitudo hominum accusanda veniat,
qui dum ista pro neglectis habent, non satis
eterni illius architecti Dei potentiam &
magnitudinem admirari, & eius beneficia
agnoscere videtur. Ea quæ scimus minima
pars est horum qui ignoramus ex Platone.

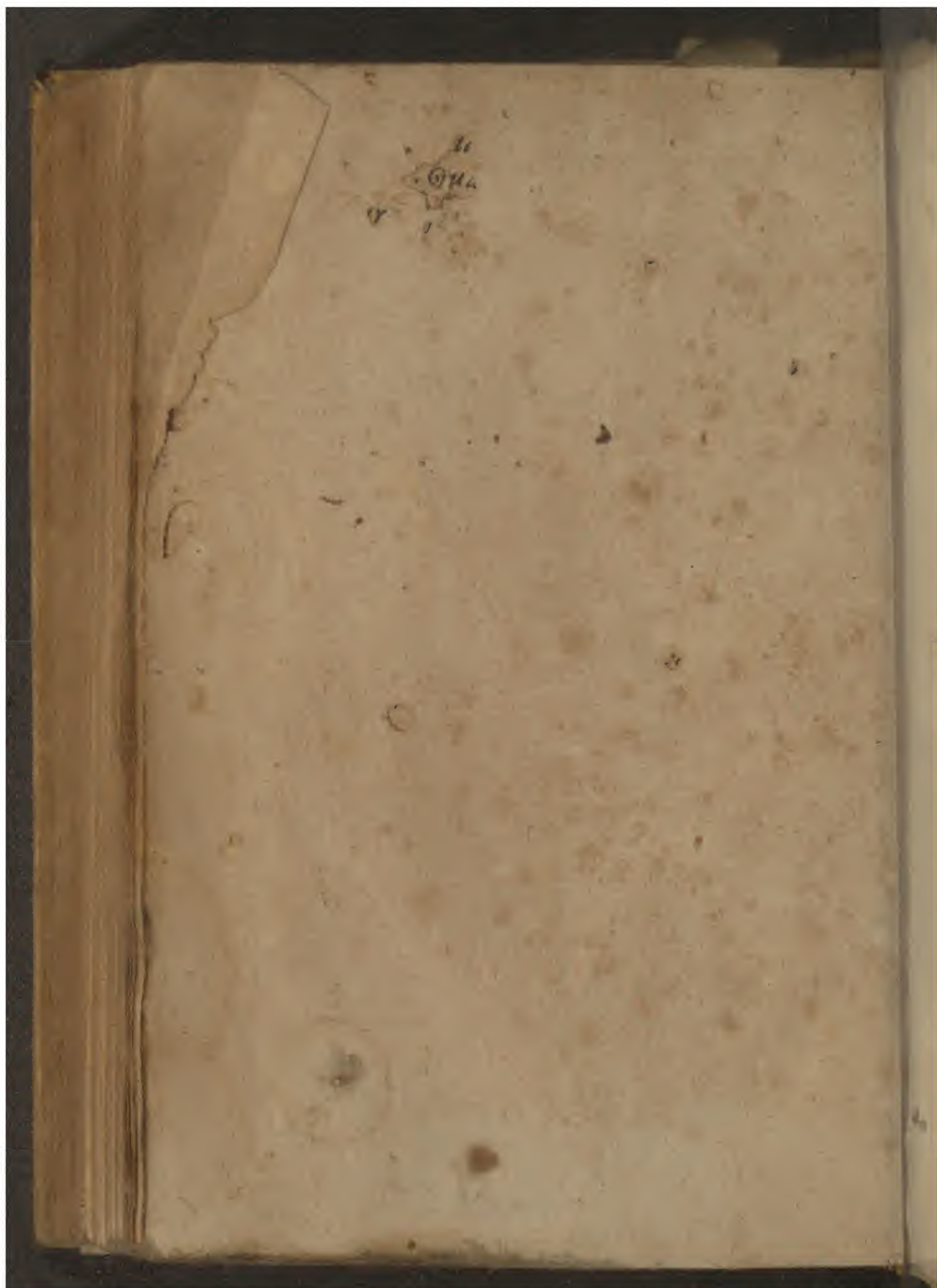
Errata præfat.

Et non oportet &c. add. verba Bartholo-
mæi Montagnani iuvat, lege vivat. Item
Erasistratus.

F I N I S.

Domini Johannis.